

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Infotehnoloogia teaduskond

Sten Tikerpe 204649IAAM

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise protsessi parendamine advokaadibüroos

Magistritöö

Juhendaja: Tiit Vapper
Teadusmagister

Tallinn 2023

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et olen koostanud antud lõputöö iseseisvalt ning seda ei ole kellegi teise poolt varem kaitsmisele esitatud. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on töös viidatud.

Autor: Sten Tikerpe

04.01.2023

Annotatsioon

Käesoleva magistritöö eesmärk on koostada äri- ja süsteemianalüüs, millega tehakse ettepanekud keskmise suurusega advokaadibüroodes (kuni 25 töötajat) tegutsevate advokaatide kutsetegevuse raames rakendatava rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise (AML/CFT) hoolsusmeetmete protsessi parendamiseks. Magistritöö ärianalüüsi osas kasutatavad näited põhinevad autori erinevatest advokaadibüroodest pärineval töökogemusel. Vastavat infot on nii konfidentsiaalsusnõuete järgimise, kuid ka pakutava lahenduse maksimaalse skaleeritavuse eesmärgil vajalik mahu anonüümitud ja üldistatud. Selle tulemusel saadud abstraheritud ettevõtte mudel kujutab endast toimivat keskmise suurusega Eesti advokaadibürood, milles tegutsevad advokaadid osutavad arvukatele erineva taustaga klientidele õigusteenust, eeskätt tehingunõustamise kujul. Vastavale ettevõttele on magistritöös läbivalt viidatud tähisega „AB“.

Magistritööga lahendatav probleem seisneb asjaolus, et mitmetahulist ja nõudlikku AML/CFT hoolsusmeetmete protsessi viiakse täna Eesti advokaadibüroodes valdavalt läbi käsitsi [8]. Sellega kaasneb ajaline ebaefektiivsus, hoolsusmeetmete rakendamise protsessi sisuline ja kvalitatiivne varieeruvus ning kannatab kliendikogemus. Probleem on ärivaldkonnas laialt levinud, mistõttu on magistritööga pakutaval lahendusel märkimisväärne potentsiaal ärivaldkonna üleseks skaleeritavuseks. Autor juhib siiski tähelepanu, et AML/CFT valdkonna väljakutsed ei piirdu üksnes magistritöös käsitletava probleemiga ning magistritöö fookuses ei saa paratamatult olla kõigi vastava valdkonna valukohtade üheaegne lahendamine. Näiteks tuleb magistritöös käsitletavat probleemi selgelt eristada teisest olulisest AML/CFT valdkonna kitsaskohast, milleks on hoolsusmeetmete kohaldamiseks vajalike andmete kättesaadavus ja kvaliteet. Viimane mõjutab kõiki AML/CFT valdkonna kohustatud isikuid, olenemata ärivaldkonnast.

Magistritöö olulisemate osadena analüüsib ja selgitab autor tänase olukorra parendamise vajadust ja uue äri lahenduse ning süsteemi loomise eesmärgi. Samuti tuvastab autor nii hoolsusmeetmete kohaldamise protsessist kui ka selle parendamisega seotud arendusprojekti teostamisest huvitatud osapooled, analüüsib olemasolevaid äriprotsesse, tuvastab nende tänased kitsaskohad ja pakub välja vastavad lahendused. Ühtlasi annab

autor ülevaate turul juba leiduvatest valdkondlikest tarkvaradest, koostab kavandatava lahenduse toimivuse hindamiseks mõõdikute raamistiku ning ärinõuded ja -reeglid. Ärianalüüsi viimase etapina esitab autor *lean*-lõuendi, mille abil on nii probleemi kui pakutavat lahendust võimalik kõigi huvitatud osapooltega valideerida. Süsteemianalüüsi raames kirjeldab ja prioriseerib autor loodava lahenduse funktsionaalsed ja mittefunktsionaalsed nõuded ning koostab kasutusmallide, komponentide ja äriinfo mudelid. Samuti koostab autor prototüübina loodava lahenduse olulised ekraanivaated nii advokaadi kui kliendi vaates.

Magistritöoga pakutav lahendus omab ühelt poolt potentsiaali tõsta ja ühtlustada ärivaldkonna üleselt seadusest tulenevate nõuete järgimise kvaliteeti ning efektiivsust, viimast eelkõige võrreldes AML/CFT hoolsusmeetmete protsessi manuaalse rakendamise ajakuluga. Samuti võimaldaks vastav süsteem vältida käsitsiprotsesside käigus paratamatult esineda võivaid inimlikke vigu ja parendada kasutajakogemust.

Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning see sisaldab teksti 82 leheküljel, 7 peatükki, 26 joonist ja 18 tabelit.

Abstract

Improving the Process of Preventing Money Laundering and Terrorist Financing in a Law Firm

The aim of this master's thesis is to conduct a business and system analysis which would offer proposals to improve the process of implementing AML/CFT due diligence measures carried out by attorneys operating in medium-sized law firms (up to 25 employees). The examples used in the business analysis included in this thesis are based on the author's professional experience from several law firms. The business information has been anonymized and generalised to the extent necessary in order to ensure compliance with confidentiality requirements, but also for the maximum business scalability of the offered solution. The figurative company used in the thesis is referred to with the symbol "AB".

The master's thesis intends to solve the problem whereby multifaceted and complex AML/CFT due diligence measures are mostly carried out manually in law firms, which in turn causes inefficient time consumption, uneven approaches and varying quality of the due diligence process as well as deteriorated customer experience. The problem addressed in this thesis is not company-specific, in fact it is observed throughout the legal services market. This gives the proposed solution potential for scalability. However, the author wishes to emphasize that the challenges in the field of AML/CFT are not limited to the problem investigated in this thesis. Consequentially, the thesis does not offer simultaneous solutions to all bottlenecks of the AML/CFT field. For instance, the scope of this thesis must be clearly distinguished from another critical issue in the AML/CFT field, which is the overall availability and quality of data required to conduct due diligence. The latter affects all obligated persons in the AML/CFT field, regardless of their area of business.

In the thesis, the author will firstly analyse and explain the need to improve the current situation and the purpose of creating a new system. After that, stakeholders of both the AML/CFT due diligence process as well as the related software development process will be identified. The author will scrutinize existing business processes in order to identify

current bottlenecks and propose appropriate solutions. The author will also provide an overview of some of the leading AML/CFT software products currently available on the market, prepare a framework of key performance indicators to evaluate the performance of the proposed solution as well as compose a list of business requirements and rules. As the final stage of the business analysis, the author shall devise a lean canvas, which can be used to validate the problem as well as the proposed solution with various stakeholders.

In the system analysis part of the thesis, the author will identify, classify and prioritize the functional and non-functional requirements of the new system. The author will compose a use-case diagram, a component diagram and a business information model for the new system. The author will also prepare a prototype of the system in the form of screen views. The views will depict the perspective of both user groups (attorney and client).

The solutions offered by this thesis have the potential to raise and harmonize the user experience, quality and efficiency of the AML/CFT process throughout the legal services sector, the latter especially considering the time required for manual implementation of the process. The proposed solution would also help prevent and avoid human errors that can inevitably occur in manual processes.

The thesis is written in the Estonian language and contains 82 pages of text, 7 chapters, 26 figures, and 18 tables.

Lühendite ja mõistete sõnastik

AML/CFT	<i>Anti-Money Laundering, Combating the Financing of Terrorism</i> , rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine
AB	Ärianalüüsis kasutatav abstraheeritud ettevõtte tähis
AdvS	Advokatuuriseadus
API	<i>Application Programming Interface</i> , rakendusliides
BABOK	<i>Guide to the Business Analysis Body of Knowledge</i>
BIZBOK	<i>Guide to the Business Architecture Body of Knowledge</i>
BPM	<i>Business Process management</i> , äriprotsesside haldus
CIP	<i>Customer Identification Procedure</i> , kliendi tuvastamise protseduurid
CRM	Kliendihaldustarkvara
IKÜM	Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016 määrus (EL) 2016/679 (isikuandmete kaitse üldmäärus)
KYC	<i>Know Your Customer</i> , „tunne-oma-klienti“ põhimõte
PEP	<i>Politically Exposed Person</i> , riikliku taustaga isik
RAB	Rahapesu Andmebüroo
RahaPTS	Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus
RIS	Riigi infosüsteem
RSanS	Rahvusvahelise sanktsiooni seadus
SaaS	<i>Software as a Service</i> , tarkvara kui teenus
SDK	<i>Software Development Kit</i> , tarkvara arenduskomplekt
TOGAF	<i>The Open Group Architecture Framework</i>
UBO	<i>Ultimate Beneficial Owner(s)</i> , tegelik(ud) kasusaaja(d)
2FA	<i>Two-Factor Authentication</i> , kahetasemeline autentimine

Sisukord

1	Sissejuhatus	12
2	Ülesandepüstitus	16
2.1	Ärivaldkonna ja probleemi kirjeldus	16
2.2	Töö eesmärk ja skoop	18
2.3	Autori roll	19
3	Analüüsimetoodikad	20
3.1	Äriarhitektuur	20
3.2	Nõuete kogumise meetodid	22
3.2.1	Huvitatud osapoolte analüüs	23
3.2.2	Intervjuud lõppkasutajatega	23
3.2.3	Vaatlus ja dokumendianalüüs	24
3.2.4	Protsesside kaardistamine ja kirjeldamine	25
3.2.5	<i>Lean</i> -lõuendi koostamine	25
3.2.6	Prototüüpimine	26
3.3	Nõuete prioriseerimine	27
3.4	Protsesside ja andmete modelleerimine	28
3.4.1	Protsesside modelleerimine	28
3.4.2	Süsteemi arhitektuur	29
4	Ärianalüüs ja tulemused	31
4.1	Motivatsioonimudel	31
4.2	Üldine väärtusvoog	35
4.3	Hoolsusmeetmete kohaldamise väärtusvoog	37
4.4	Võimekuspõhine planeerimine	39
4.5	Huvitatud osapooled	42
4.6	Olemasolevate äriprotsesside analüüs	45
4.6.1	Hetkeolukorda ilmestav SIPOC-diagramm	45
4.6.2	SIPOC analüüs ja parendusettepanekud	47
4.7	Kavandatava lahenduse tulemuslikkuse mõõdikud	51

4.8	Olemasolevate lahenduste ülevaade	53
4.8.1	Salv AML-Platform	53
4.8.2	GetID	55
4.8.3	Veriff (AML Screening)	56
4.9	Kavandatavate äriprotsesside analüüs	59
4.9.1	Kavandatavat protsessi ilmestav SIPOC-diagramm	60
4.10	Kavandatava lahenduse alamprotsesside modelleerimine	62
4.10.1	Kliendiprofiili loomine ja küsimustiku genereerimine	62
4.10.2	Isikusamasuse tuvastamine ja küsimustiku täitmine	64
4.10.3	Vajadusel täiendavate andmete kogumine ja kontroll, kliendi riskiaseme tuvastamine	65
4.10.4	Tulemuste hindamine ja otsustamine	66
4.11	Ärinõuded	68
4.12	Ärireeglid	68
4.13	<i>Lean</i> -lõuend	70
5	Süsteemianalüüs	72
5.1	Funktsionaalsed nõuded	72
5.2	Kasutusmallide diagramm	74
5.3	Mittefunktsionaalsed nõuded	77
5.4	Isikuandmete töötlemisega seotud nõuded	80
6	Süsteemi arhitektuur ja disain	81
6.1	Äriinfo mudel	81
6.2	Kavandatava süsteemi komponentdiagramm	84
6.3	Prototüüp ja ekraanivaated	86
7	Kokkuvõte ja järeldused	92
	Kasutatud kirjandus	94
	Lisa 1 – Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	97
	Lisa 2 – Lõppkasutajate intervjuerimisel kasutatud küsimustik	98
	Lisa 3 – Funktsionaalsete nõuete täispikk loetelu	99

Jooniste loetelu

Joonis 1. Motivatsioonimudel koos strateegiakihihiga.....	33
Joonis 2. AB üldine väärtusvoog.....	35
Joonis 3. AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise väärtusvoog.....	37
Joonis 4. AB võimekuste soojuskaart.....	40
Joonis 5. Hoolsusmeetmete kohaldamise väärtusvoog koos võimekustega.....	40
Joonis 6. Hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi parendamisest huvitatud osapoolte diagramm.....	44
Joonis 7. Olemasoleva hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi üldine mudel.....	45
Joonis 8. Salv AML-platformi näidiskuva.....	54
Joonis 9. GetID lahenduse toimimist selgitav joonis.....	55
Joonis 10. Veriff AML Screening lahenduse põhifunktsioonid.....	57
Joonis 11. Palantir tarkvara seoste vaade.....	58
Joonis 12. Kavandatava hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi üldine mudel.....	59
Joonis 13. Alamprotsess 1 – kliendiprofiili loomine ja küsimustiku genereerimine.....	63
Joonis 14. Alamprotsess 2 – isikusamasuse tuvastamine ja küsimustiku täitmine.....	65
Joonis 15. Alamprotsess 3 – Vajadusel täiendavate andmete kogumine ja kontroll, kliendi riskiastme tuvastamine.....	66
Joonis 16. Alamprotsess 4 - Tulemuste hindamine ja ärisuhte alustamise otsustamine	67
Joonis 17. Lean-lõuend.....	71
Joonis 18. Kasutusmallide diagramm.....	75
Joonis 19. Äriinfo mudel.....	83
Joonis 20. Kavandatava süsteemi komponentdiagramm.....	85
Joonis 21. Autentimata kasutaja ekraanivaade.....	87
Joonis 22. Kasutaja autentimise vaade.....	88
Joonis 23. Advokaadi töölaud.....	88
Joonis 24. Kliendi andmete laadimise meetodid.....	89
Joonis 25. Jääkriski ja ärisuhte alustamise vaade.....	90
Joonis 26. Hoolsusmeetmete küsimustiku täitmise vaade.....	91

Tabelite loetelu

Tabel 1. Huvitatud osapooled.....	43
Tabel 2. Olemasoleva protsessi SIPOC diagramm.....	46
Tabel 3. Kavandatava lahenduse tulemuslikkuse m õ õdikud.....	52
Tabel 4. Kavandatava protsessi SIPOC diagramm.....	60
Tabel 5. Ärin õ uded.....	68
Tabel 6. Ärireeglid.....	69
Tabel 7. Kavandatava lahenduse funktsionaalsed n õ uded advokaadi vaates.....	73
Tabel 8. Kavandatava lahenduse funktsionaalsed n õ uded kliendi vaates.....	74
Tabel 9. UC01. Kliendiandmete import.....	75
Tabel 10. UC04. Andmete esitamine ja ü levaatus.....	76
Tabel 11. UC06. Ärisuhte alustamise otsustamine.....	77
Tabel 12. Kavandatava s ü steemi kasutatavusega seotud mittefunktsionaalsed n õ uded	78
Tabel 13. Kavandatava s ü steemi t õ kindlusega seotud mittefunktsionaalsed n õ uded ..	78
Tabel 14. Kavandatava s ü steemi j õ udlusega seotud mittefunktsionaalsed n õ uded	79
Tabel 15. Kavandatava s ü steemi toega seotud mittefunktsionaalsed n õ uded.....	79
Tabel 16. Kavandatava s ü steemi turvalisusega seotud mittefunktsionaalsed n õ uded....	79
Tabel 17. Äriinfo mudeli semantika.....	81
Tabel 18. Komponentdiagrammi semantika.....	84

1 Sissejuhatus

Rahapesu ja terrorismi tõkestamise valdkond on Eestis viimasel kümnendil märkimisväärselt tähelepanu pälvinud ning seda paraku eeskätt negatiivses võtmes. Arvukate rikkumiste ning hoolsusmeetmete kohaldamisega seotud puuduste ja kahtluste valguses, mille keskmis on enamasti olnud pangad, kuid hiljutisemal perioodil ka virtuaalvääringu teenuse pakkujad, on nii Finantsinspeksioon, Rahapesu Andmebüroo (RAB) kui ka rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) subjektid ehk hoolsusmeetmete kohaldamiseks kohustatud isikud ise vastavate kohustuste järgimise tugevdatud tähelepanu alla võtnud [1]. Lisaks kodumaistele probleemidele on viimastel aastatel päevavalgele tulnud ka ulatuslikke rahvusvahelise ulatusega rikkumisi, näiteks nn Panama ja Pandora paberite skandaalid, mille tagajärjeks on samuti olnud AML/CFT alase hoolsuskohustuse intensiivistumine [2].

Isikute ring, kes peavad oma majandus- ja kutsetegevuses AML/CFT hoolsusmeetmeid kohaldama, on küllaltki lai. Nii hõlmab see lisaks rahapesu tõkestamisega tavapäraselt seostatavatele pankadele, finantseerimisasutustele ja hasartmängukorraldajatele ka näiteks kinnisvara ostu ja müügi vahendajaid ning raamatupidamisteenuse osutajaid [3]. Ühtlasi kuuluvad kohustatud isikute hulka teatud tingimuste korral ka õigusteenuste osutajad, sh notarid, advokaadid, kohtutäiturid ja pankrotihaldurid. Nende isikute, sh advokaatide kui käesoleva magistritöö skooopi kuuluvate isikute suhtes kohalduvad RahaPTS-s ja rahvusvahelise sanktsiooni seaduses (RSanS) sätestatud kohustused, sh hoolsusmeetmete rakendamise kohustused olukorras, kus kliendile osutatav teenus seisneb finants- või kinnisvaratehingus kliendi eest ja nimel tegutsemises. Sanktsioonikontrolli käsitatakse selguse huvides magistritöös edaspidi mitte eraldiseisva kohustusena, vaid osana AML/CFT hoolsusmeetmetest. Samuti kohalduvad kõnealused kohustused advokaadile juhul, kui kliendile osutatav teenus on seotud [3]-[4]:

- kinnisvara, ettevõtte või äriühingu aktsiate või osade ostu või müügiga;
- kliendi raha, väärtpaberite või muu vara haldamisega;
- makse-, hoiu- või väärtpaberikontode avamise või haldamisega;

- äriühingu asutamiseks, tegevuseks või juhtimiseks vajalike vahendite hankimisega; või
- usaldushalduse, äriühingu, sihtasutuse või muu juriidilise isiku staatust mitteomava isikute ühenduse asutamise, tegevuse või juhtimisega.

Nende teenuste puhul on siiski oluline märkida, et osa seaduses sätestatud kohustustest ja tagajärgedest, sh hoolsusmeetmete kohaldamata jätmise tagajärjed ja RAB-le rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlusest teatamise kohustus ei kohaldu advokaadile olukorras, kus viimane hindab kliendi õiguslikku olukorda, kaitseb või esindab klienti kohtu- või muus sellises menetluses, sealhulgas nõustab klienti menetluse alustamise või vältimise küsimuses [3].

Ülevaاتlikult saab tõdeda, et seadusjärgsete hoolsusmeetmete kohaldamise tuvastamise ja rakendamise reeglistik on advokaatidele kohalduvas osas keerukas, sõltudes kliendile osutatava teenuse sisust ning hõlmates endas omakorda veel kliendi õigusliku seisundi hindamise ja kaitsmisega seotud erandeid. Kui aga hoolsusmeetmed kliendile osutatavast teenusest tulenevalt siiski kohalduvad ja ükski erand ei rakendu, on advokaadil lasuvad kohustused küllaltki intensiivsed. Nii hõlmavad need lisaks tavapärasele kliendi isiku ja esindusõiguse kindlakstegemisele ka tegelike kasusaajate tuvastamist, tehinguga seotud ettevõtte omandi- ja kontrollstruktuurist arusaamist, tehingu või muu toimingu olemuse ja põhjuste mõistmist ning isiku PEP-staatuse ja sanktsioneerituse kontrollimist. Samuti tuleb tuvastada kliendi päritolu- ja asukohariik ning teatud juhtudel rikkuse päritolu. Isegi juhul, kui kliendisuhete iseloomust tulenevalt seaduses sätestatud hoolsusmeetmed ei rakendu, peavad advokaadid alati lähtuma nõ tervel mõistusel põhinevast hoolsuskohustusest ja veenduma, et klient soovib tõepoolest tegelikku, mitte näilist õigusteenust, sh et soovitud teenusel on arusaadav ja mõistlik sisu ning et see ei ole ilmselgelt suunatud kuritegeliku raha legaliseerimisele või kihistamisele [6].

Hoolsusmeetmete rakendamisega seotud rohked nüansid toovad esile käesolevas magistritöös käsitletava põhiprobleemi. Hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi käsitsi läbiviimisega kaasneb ebaefektiivne ajakulu ja negatiivne mõju kliendikogemusele ning mis kõige olulisem, võib varieeruda hoolsusmeetmete rakendamise sisuline kvaliteet. Magistritöös käsitletavat probleemi tuleb seejuures eristada teisest olulisest AML/CFT valdkonnas aktuaalsest ja riiklikus riskihinnangus kajastust leidnud probleemist, milleks on hoolsusmeetmete kohaldamiseks vajalike andmete kättesaadavus ja kvaliteet [8].

Protsessi digitaliseerimine ja selle rakendamiseks tarkvaralise lahenduse kasutuselevõtt omab potentsiaali vastava protsessi läbiviimist nii advokaatide kui klientide vaates lihtsustada ja tõhustada. Muuhulgas võimaldaks see advokaatidel kiiremini sisulise õigusteenuse osutamise juurde asuda ja võimaldaks seeläbi klientidel ka kiiremini soovitud tulemus saavutada. Samuti võimaldaks hoolsusmeetmete kohaldamisega seotud protsesside parendamine ja nende rakendamiseks tarkvaralise lahenduse laialdane kasutuselevõtt protsessi advokaatide lõikes ühtlustada, läbipaistvamaks muuta ja skaleeritavuse potentsiaali silmas pidades, hoolsusmeetmete järgimises lõppastmes kogu õigusteenuste turu lõikes ühtlaselt kõrge kvaliteet saavutada.

Käesoleva magistritöö eesmärk on koostada äri- ja süsteemianalüüs, milles analüüsitakse hoolsusmeetmete rakendamise protsessi AB näitel, tuuakse välja tänase protsessi kitsaskohad ning pakutakse välja digitaliseerimise teel parendatud (*to-be*) ärilahendus ja valik selle teostamiseks sobiva infosüsteemi arhitektuuri- ja disainimudelitest.

Magistritöö on jaotatud kuueks (sissejuhatusele järgnevas) sisuliseks osaks ja selle ülesehitus on järgmine:

- 1) Esimeses osas esitab avab autor ülesandepüstituse, selgitab ärivaldkonna tausta, probleemi olemust, sõnastab magistritöö eesmärgi ja piiritleb skoobi ning kirjeldab autori rolli ja seost vaadeldava ärivaldkonnaga.
- 2) Teises osas kirjeldab autor magistritöös kasutatud analüüsimeetodikke ning selgitab vastavate valikute põhjuseid.
- 3) Kolmandas osas viib autor läbi ärianalüüsi ja esitab selle tulemused. Ärianalüüsi käigus analüüsib autor ettevõtte strateegilisi eesmäärke, AML/CFT protsessi muudatusvajaduste taga olevaid põhjuseid, huvitatud osapooli ja esitab nii ettevõtte- kui protsessitasandi väärtusvood. Ühtlasi analüüsib autor olemasolevaid äriprotsesse ja pakub neile välja parendusettepanekuid, koostab kavandatava lahenduse tulemuslikkuse mõõdikute raamistikku, analüüsib turul olemasolevaid valdkondlikke tarkvararakendusi ning nende potentsiaalset sobivust tuvastatud äri vajaduste lahendamiseks, modelleerib nii olemasolevad kui kavandatud protsessid ning koostab ärireeglid, ärinõuded ja *lean*-lõuendi.

4) Neljandas osas viib autor läbi süsteemianalüüsi ja esitab selle tulemused. Süsteemianalüüsi käigus kaardistab, kategoriseerib ja prioriseerib autor kavandatava süsteemi funktsionaalsed ja mittefunktsionaalsed nõuded.

5) Viiendas osas esitab autor valiku kavandatava süsteemi arhitektuurimudelitest ja -diagrammidest: kasutusmallide diagrammi, komponentdiagrammi ja klassidiagrammi kujul koostatud äriinfo mudeli. Samuti koostab autor olulisemate ekraanivaadete kujul süsteemi prototüübi nii advokaadi kui kliendi vaates.

5) Kuuendas ja viimases osas esitab autor töö tulemuste kokkuvõtte ning selgitab edasisi, kavandatud süsteemi realiseerimiseks vajalikke tegevusi.

2 Ülesandepüstitus

Käesolevas peatükis annab autor ülevaate magistratöös uuritavast ärivaldkonnast ja käsitatavast probleemist, piiritleb töö eesmärgid ja skoobi ning kirjeldab enda rolli ja kokkupuudet analüüsitava valdkonnaga.

2.1 Ärivaldkonna ja probleemi kirjeldus

Eestis on advokaatide kutsetegevuse olulisemad asjaolud, sh advokaatide õigused, kohustused ja tagatised sätestatud advokatuuriseaduses (AdvS) [7]. Kõnealuse seaduse alusel on loodud ka advokaatide omavalitsuslikel põhimõtetel tegutsev kutseühendus – Eesti Advokatuur (edaspidi ka “advokatuur“), kuhu kuuluvad kõik Eestis tegutsevad advokaadid. Oma tegevuste raames teeb advokatuur advokaatide üle ka järelevalvet, sh AML/CFT kohustuste järgimist puudutavas osas [3].

Advokaadid on laiemas avalikkuses eelkõige tuntud oma traditsioonilise rolli poolest, mis seisneb kliendi kaitsmises kohtus riikliku süüdistuse eest või tema esindamises tsiviil- ja haldusvaidlustes. Tegelikult moodustab aga erinevates kohtu- ja vaidemenetlustes kliendi esindamine advokaatide kutsetegevusest kui tervikust üksnes väikese osa ning suur osa advokaatidest ei puutu oma erialase spetsialiseerumise tõttu kohtumenetlustega üldse kokku. Näiteks tegeleb märkimisväärne osa advokaatidest mitmesuguste lepinguliste suhete ettevalmistamisega ning on kaasatud just erinevate suuremahuliste tehingute kavandamise, nõustamise ja läbiviimise juurde.

Nagu kirjeldatud magistratöö sissejuhatuses, peab advokaat teatud juhtudel rakendama seadusest tulenevaid AML/CFT hooldusmeetmeid. Praktikas on märkimisväärne osa advokaatide kaasabil toimuvatest tehingutest seotud just nimelt kinnisvara või ettevõtte osade/aktsiate ostu või müügiga, mis tähendab, et AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamine on suure osa, seejuures eeskätt ühingu-, tehingu- ja kinnisvaraõigusele spetsialiseerunud advokaatide ning neile tööd andvate advokaadibüroode äriprotsesside sage osa.

Väärrib märkimist, et advokaadid peavad iga kliendiülesande vastuvõtmisel, olenemata sellest, kas AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamise nõue kohaldub, alati rakendama nn tervemõistuslikke hooldusmeetmeid, kuid tegema huvide konflikti vältimiseks ka selgeks kõik asjaga seotud isikud, sh tegelikud kasusaajad. Lisaks hooldusmeetmete kohaldumise kontrollimisele ja kohaldamisele peavad advokaadid (praktikas advokaadibüroo põhisel), nagu teisedki kohustatud isikud, koostama oma tegevusega kaasnevate AML/CFT riskide tuvastamiseks, hindamiseks ning analüüsimiseks ka riskihinnangu, milles arvestatakse mh teatud valdkondades tegutsevatest klientidest, geograafilistest piirkondadest ja konkreetset tüüpi tehingutest tuleneva riskiga [3]:

Riskihinnangu tulemusel määrab advokaadibüroo kindlaks väiksema ja suurema rahapesu riskiga valdkonnad, oma riskiisu ja riskijuhtimise mudeli. Kuigi riskihinnangu koostamine on AML/CFT nõuetest esiti eraldiseisvalt vaadeldav kohustus, sisaldab see endast siiski, eeskätt riskiisu (aktsepteeritavate riskide taseme ja tüüpide kogumi) ning riske kõrgendavate ja leevendavate asjaolude kujul nõudeid mistahes kõnealusel valdkonnas loodavale äriühendusele ja süsteemile [3].

Käesolevas magistritöös käsitletav probleem seisneb asjaolus, et mitmetahulist ja nõudlikku AML/CFT protsessi viiakse advokaadibüroodes valdavalt läbi käsitsi, millega kaasneb ajaline ebaefektiivsus, kannatab kliendikogemus ja võib varieeruda hooldusmeetmete kohaldamise sisuline kvaliteet. Probleem on äriühenduskonnas aktuaalne, sest advokaadibüroode seas läbi viidud küsitluse tagasiside tulemustest nähtub, et üksnes ligikaudu 20% vastanud advokaadibüroodest on investeerinud mingit tüüpi riskijuhtimise tehnoloogiasse, eelkõige tarkvarasse ning tasulistesse andmebaasidesse. Ülejäänud juhtudel kohaldatakse hooldusmeetmeid juhtumipõhiselt ja manuaalselt [8].

2021. aasta lõpu seisuga oli Eestis 224 advokaadibürood, milles kokku töötas 1193 inimest. Eesti Advokatuuri aktiivseid liikmeid ehk peatamata liikmelisusega advokaate oli seejuures kokku 859 [5]. Kui magistritööga pakutava äriühenduse ja tarkvara juurutamine osutub AB-s edukaks, on potentsiaalselt võimalik lahendusega laiendada esmalt teiste advokaadibüroode ning hiljem laiemalt muudegi õigusteenuse osutajate juurde.

2.2 Töö eesmärk ja skoop

Käesoleva magistritöö eesmärk on koostada äri- ja süsteemianalüüs, milles analüüsitakse AB näitel tüüpilist keskmise suurusega Eesti turul tegutseva advokaadibüroo äriarhitektuuri ning olemasolevat, käsitsi läbiviidavat hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi. Autor esitab olemasolevale protsessile parendusettepanekud ning pakub välja nii tervikliku parendatud ärilahenduse kui ka tarkvaralise lahenduse kontseptsiooni. Magistritöö tulemusel valmivate ettepanekute eesmärk on tõsta AML/CFT protsessi efektiivsust, kvaliteeti ja kasutusmugavust ning vähendada kaasnevat ajakulu nii advokaatide kui klientide jaoks.

Magistritöö skooپی kuulub:

- motivatsioonimudeli (koos strateegiakihiga) koostamine;
- AB üldise ja AML/CFT väärtusvoo kaardistamine;
- võimekuspõhise planeerimise (soojuskaart) rakendamine;
- huvitatud osapoolte kaardistamine;
- olemasoleva AML/CFT protsessi ja alamprotsesside analüüs;
- olemasolevate lahenduste ülevaade;
- kavandatava AML/CFT protsessi ja alamprotsesside kaardistamine ja modelleerimine;
- mõõdikute raamistiku (KPI) koostamine;
- ärinõuete ja ärireeglite kaardistamine;
- *Lean*-lõuendi koostamine;
- funktsionaalsete ja mittefunktsionaalsete nõuete kaardistamine;
- UML-diagrammide (komponentdiagramm, äriinfo mudel, kasutusmallide diagramm) koostamine;
- kavandatava süsteemi prototüübi (valitud ekraanivaadete) koostamine nii advokaadi kui ka kliendi vaates.

Magistritöö skooپی ei kuulu:

- küberturvalisuse ja turvanõuete alane detailne analüüs;
- süsteemi arendusmetoodikat puudutava analüüsi ning arendamist käsitleva projektiplaani ja eelarveprognooside koostamine;

- süsteemile kohalduva õigusliku regulatsiooni detailne analüüs, loodava lahenduse vastavusanalüüs ja vastavate muudatusettepanekute tegemine.

2.3 Autori roll

Autor on käesoleva magistritöö koostamise ajal advokaat ja on oma õiguslase karjääri jooksul erialast praktikat läbinud ja/või töötanud kolmes advokaadibüroos. Autor on erialaselt spetsialiseerunud eelkõige IT-õigusele, sh tarkvaraga seotud lepingute koostamisele ning nõustamisele andmekaitse, intellektuaalse omandi ja küberturvalisuse valdkondades.

Advokaadina tajub autor hoolsusmeetmete rakendamisega seotud vastutust ja keerukust vahetult ning on huvitatud vastavate protsesside parendamisest nii professionaalse huvi ajendil kui ka soovist panustada kogu vaadeldava ärivaldkonna edendamisesse. Käesoleva magistritöö koostamise käigus asetask autor end ärianalüütiku rolli, kuivõrd kõik läbitud analüüsietapid moodustavad kõnealusel erialal tegutseva spetsialisti töö tavapärase osa.

3 Analüüsimetoodikad

Käesolevas peatükis annab autor ülevaate analüüsimetoodikatest, mida väljapakutava äri lahenduse ja süsteemi loomiseks kasutatakse. Lisaks järgnevalt nimetatud metoodikate rakendamisele koostab autor ka loodava lahenduse mõõdikute raamistiku (KPI-raamistiku) ning annab ülevaate kolmest levinud AML/CFT tarkvarast ja nende potentsiaalsest rakendatavusest advokaadibüroodes.

3.1 Äriarhitektuur

Äriarhitektuur on distsipliin, mida on erialakirjanduses võrreldud ettevõtte alusjoonise koostamisega (ingl.k. *blueprint*), mille abil on võimalik anda organisatsioonist, selle struktuurist, eesmärkidest, vahenditest ja kõige eelkirjeldatu omavahelistest seostest kõigile huvitatud osapooltele ühetaoline arusaam. See omakorda võimaldab luua eeldused ettevõtte strateegiliste eesmärkide efektiivseks saavutamiseks [9]. Veelgi laiemalt on äriarhitektuur käsitletav lähenemisena, mis ulatub ettevõttest kui üksnes ühest konkreetsest juriidilisest kehast kaugemalegi ja hõlmab kogu äri seotud ökosüsteemi, sh nii sisemisi kui välimisi huvitatud osapooli, ressursse ja võimekusi kuid ka põhimõtteid, väärtusi ja nõudeid, mida ettevõtte oma tegevuses läbivalt järgib [10].

Äriarhitektuuri arendamises mängib alates 2010. aastast võtmetähtsusega rolli rahvusvaheline mittetulundusorganisatsioon nimega *The Business Architecture Guild*, mille eesmärk on edendada äriarhitektuuri parimaid praktikaid ja laiendada distsipliini teadmistebaasi järjepidevalt edasi. Organisatsioon on eelkõige tuntud selle poolest, et annab igal aastal välja *Business Architecture Body of Knowledge* (BIZBOK) nimelise juhendmaterjali värskendatud versiooni, mis on koostatud rahvusvaheliste, suurtes ettevõtetes realselt kasutatavate parimate äripraktikate põhjal [10].

Iga ettevõtte esmaste eesmärkide hulka kuulub soov pakkuda nii oma klientidele kui muudele sisemistele ja välimistele huvitatud osapooltele väärtust. Seda, kuidas ettevõtte, selle osakond või muu üksus (olenevalt organisatsiooni tasemest, millele vastavalt väärtusvoog koostatud on) jõuab etapiviisiliselt väärtust lisades, alates huvitatud osapool

pöördumisest või muust käivitajast lõpliku väärtuspakkumiseni, illustreerivad äriarhitektuuri väärtusvood. Käesolevas magistritöös koostas autor AB üldise väärtusvoo ning AML/CFT hoolsusmeetmete rakendamise väärtusvoo. Äriarhitektuuri väärtusvooge tuleb eristada muudest, näiteks *lean*-metoodikatest tuttavatest väärtusvoogudest, mis on peamiselt organisatsiooni tegevuses *waste*'i ehk raiskamise tuvastamisele suunatud tööriistad [11].

Iga organisatsiooni väärtuspakkumise realiseerimine toimub tema võimekuste toel. Võimekustepõhine planeerimine (*Capability-Based Planning*) on tööriist, mille abil on võimalik visualiseerida ja grupeerida ettevõtte võimekusi, et mõista, missugused neist on soovitud eesmärkide saavutamiseks sobival tasemel, missugused vajavad arendamist ning missugused puuduvad vaadeldaval ajahetkel täielikult [12]. Kaardistatud võimekuste põhjal on võimalik teha planeerimisotsuseid, korraldades vajadusel ettevõtte IT- ja äripoole tegevusi ümber maksimaalse ärilise väärtuse loomiseks ja strateegiliste eesmärkide saavutamiseks [12]. Käesolevas magistritöös koostab autor AB näitel nn. soojuskaardi (*heatmap*) kujul võimekuste kaardi, millel kajastuvad ettevõtte üldised ärivõimekused, operatiivsed võimekused ja tugivõimekused. Iga võimekuste grupi juures märgitakse värve kasutades ära nii AML/CFT protsessi parendamiseks sobival tasemel võimekused kui ka parendamist vajavad võimekused.

Ühtlasi koostas autor AB motivatsioonimudeli, milles seadis fookuse AML/CFT protsessiga seotud huvitatud osapooltele, motivatsioonile ja eesmärkidele. Motivatsioonimudelil kajastatakse Archimate notatsiooni kohaselt huvitatud osapooled (*Stakeholders*), väärtus, mida organisatsioon pakkuda soovib ja mis osapooli eesmarke seadma motiveerib (*Drivers*), hinnangud hetkeolukorrale (*Assessments*), strateegilised või spetsiifilisema tasandi eesmärgid (*Goals*), tulemusmõõdikud, mis võimaldavad järelada, et vastavad eesmärgid on saavutatud (*Outcomes*), põhimõtted, mida tulemuste saavutamisel läbivalt järgitakse (*Principles*) ja nõuded, mida eesmärkide saavutamisel läbivalt täita tuleb (*Requirements*) [13]. Motivatsioonimudelit saab koostada nii organisatsiooniülesel tasandil kui ka kitsamal, näiteks valdkondlikul või osakonnapõhisel tasandil. Ühtlasi ei vaja selle mõistmine notatsiooni selguse tõttu IT-alaseid eriteadmisi ja pakub seekaudu väärtust mitte üksnes IT-poolele, vaid ka äripoole esindajatele, sh organisatsiooni juhtkonnale.

Autor täiendab motivatsioonimudelit ka strateegiakihiga, mis kujutab ettevõtte käsutuses olevaid ressursse (*Resources*), nimetatud ressursside poolt loodavaid võimekusi (*Capabilities*) ning tegevussuundi, mida nimetatud võimekuste abil realiseeritakse (*Courses of Action*) [14].

Äriarhitektuuri mudelite koostamiseks kasutas autor Archi tarkvara ja Archimate notatsiooni [15].

3.2 Nõuete kogumise meetodid

Iga uue ärilahenduse ja seda realiseeriva tarkvara loomisel on esmalt oluline mõista, mis on lahendatav probleem ehk mis ja miks peab loodava ärilahenduse (ja tarkvara) puhul olema olemasoleva olukorraga võrreldes teistmoodi. Selle kõrval ei tohi ära unustada ka juba olemasolevas olukorras juurutatud lähenemisi ja omadusi, mis peavad ka kavandatavas lahenduses säilima. Teisisõnu tuleb tuvastada lahendusele esitatavad nõuded [9].

Nõuete tuvastamine aitab viia kõikvõimalikud huvitatud osapoolte üldistatud soovid konkreetseks loeteluks sellest, mida ja kuidas uus süsteem peab tegema, et ettevõtte saaks selle abil oma eesmärgi täita ja väärtust luua. Nõuete tuvastamine on aluseks kogu järgnevale arendusprotsessile. Mõiste „nõue“ kirjeldab teatud vajaduse väljendust ja nõude kirjeldus peab võimaldama mõista, millist väärtust selle täitmine pakub. Erialakirjanduses leidub erinevaid nõuete klassifitseerimise näidisjaotusi, kuid käesolevas magistritöös jaotatakse nõuded ärinõuete, funktsionaalsete ja mittefunktsionaalsete nõuete põhiselt[9]:

- **Ärinõuded** – eesmärkide ja soovitud tulemuste kirjeldused, millest nähtub, miks olemasolevas olukorras muutusi on vaja luua;
- **Funktsionaalsed nõuded** – nõuded, mis kirjeldavad seda, mida süsteem tegema peab (näiteks, et süsteem peab saatma hooldusmeetmete küsimustiku täitnud kasutajale vastava kinnituse e-posti aadressile);
- **Mittefunktsionaalsed nõuded** – nõuded, mis kirjeldavad süsteemi omadusi. Mittefunktsionaalseid nõudeid nimetatakse mõnikord ka piiranguteks või kvaliteedinõueteks ning neid on võimalik omakorda FURPS+ meetodika alusel

kategoriseerida kasutatavuse, töökindluse, jõudluse ja toe alasteks ning täiendavateks (+) nõueteks.

3.2.1 Huvitatud osapoolte analüüs

Huvitatud osapoolteks on erialakirjanduse kohaselt isik, grupp või organisatsioon, kes võib kas analüüsis vaadeldavaid protsesse mõjutada või olla vastavatest protsessidest ise mõjutatud. Mõnede tüüpiliste näidetena huvitatud osapooltest võib välja tuua näiteks ettevõtte omanikud, juhtkonna, kliendid, ettevõtte pakutavate toodete ja teenuste lõppkasutajad, ettevõttes töötavad, mõne kindla äridomeeni eksperdid ning seadusandja ja järelevalveasutused [9].

Huvitatud osapooli on võimalik klassifitseerida infosüsteemist ja selle arendamisest huvitatud osapoolteks ning sisulisest protsessist huvitatud osapoolteks. Protsessist huvitatud osapooled on eelkõige protsessis vahetult osalevad isikud, protsessi tulemeid kasutavad isikud ning isikud, keda kasutusele võetav äri lahendus mõjutab. Süsteemist kui arendusprojektist huvitatud osapooled on eelkõige isikud, kelle jaoks on oluline projekti ajakava ja eelarve ning loodava tarkvara arendamise, juurutamise ja haldamisega seotud küsimused [16].

Kuna erinevate huvitatud osapoolte kaudu avalduvad mitmesugused, nii äri lahendust kui kavandatavat süsteemi puudutavad nõuded, on mõlemat tüüpi huvitatud osapoolte määratlemine ja nende klassifitseerimine oluline. Autor toob huvitatud osapooled esile nii tabeli kui ka ettevõtte tasandil koostatud huvitatud osapoolte diagrammi kujul.

3.2.2 Intervjuud lõppkasutajatega

Intervjuude korraldamine on üks levinumaid nõuete kogumise meetodeid. Tegemist on lähenemisega, mis võimaldab huvitatud osapooltelt, sh lõppkasutajatelt ärianalüüsi koostamiseks olulist sisendteavet koguda ning nii probleemi olemust kui ka selle lahendamiseks esitatavaid ettepanekuid valideerida. Intervjuusid võib korraldada nii üks-ühele formaadis kui ka gruppides. Intervjuude abil nõuete kogumise tulemuslikkus sõltub mh intervjuueerija domeeniteadlikkusest, varasemast kogemusest intervjuude läbiviimisel ja dokumenteerimisoskusest. Samuti mängivad olulist rolli intervjuueeritavate valmisolek ausalt asjakohast teavet anda, arusaam intervjuu eesmärgist ja intervjuueerija ning intervjuueeritava vahelisest usaldussuhtest [9].

Kaks põhilist ärianalüüsid kasutatavat intervjuude tüüpi on [9]:

- struktureeritud intervjuu, mille käigus küsib intervjuerija intervjueritava(te)lt eelnevalt koostatud küsimusi;
- struktureerimata intervjuu, mille käigus intervjuerija ei lähtu varasemalt koostatud küsimustest ja nende järjekorrast ning intervjuu kulg sõltub intervjueritava vastustest.

Magistritöö autor kasutas advokaatide intervjuerimisel eeltoodud intervjuerimismeetoditest kombineeritud lähenemist ehk nii varasemalt ettevalmistatud kui ka intervjueritavate vastustest lähtuvaid küsimusi. See andis advokaatidele võimaluse pöörata tähelepanu võimalikele täiendavatele asjaoludele, millele varasemalt koostatud küsimustega rõhku ei asetatud. Intervjuud viidi läbi osaliselt üks-ühele kontaktkohtumistena ja osaliselt telefoni teel. Autor küsitles võimalikult põhjaliku ja mitmekülgse tulemuse saavutamiseks kolmes erinevas advokaadibüroos töötavaid advokaate.

Intervjuerimisel kasutatud küsimustik on magistritööle lisatud (Lisa 2).

3.2.3 Vaatlus ja dokumendianalüüs

Kuna hoolsusmeetmete rakendamine on olemasolev, praktikas AB-s juba rakendatav ja olulisel määral regulatiivselt sisustatud protsess, on võimalik nõuete tuvastamiseks ja analüüsiks kasutada ka vaatlust. Vaatluse käigus on võimalik jälgida ja fikseerida huvitatud osapoolte tegelikke tegevusi ja käitumist, sh protsessi käigus esinevaid viivitusi ja muid potentsiaalseid ebaefektiivsusi [9]. See annab vaatlusele teatava eelise näiteks intervjuude korraldamise ees, kuivõrd intervjuude käigus võib osapool anda protsessi kohta ütlusi, mis põhinevad dokumenteeritud „ideaalpildil“. See omakorda võib pärssida tegelike kitsaskohtade ja vajaduste tuvastamist.

Dokumentide, sh õigusaktide, kordade, juhendite ja muude autoriteetsete allikate analüüs võimaldab hoolsusmeetmete puhul tuvastada suure osa nõuetest, millele loodav ärilahendus ja süsteem peab (isegi vaatamata osapoolte soovidele ja/või eelistustele) kindlasti vastama [9]. Hoolsusmeetmete rakendamisele kohalduvaid nõudeid on võimalik tuvastada mh RahaPTS-i, RSanS-i, Eesti advokatuuri AML/CFT valdkonna juhiste, sektori riskihinnangu ja näidisdokumentide ning riiklike riskihinnangute analüüsi abil.

3.2.4 Protsesside kaardistamine ja kirjeldamine

Protsesside kaardistamiseks ja kirjeldamiseks, kitsaskohtade esiletoomiseks ja parenduste pakkumiseks koostab autor nii olemasoleva kui kavandatava AML/CFT protsessi SIPOC diagrammi. SIPOC diagramm on algselt *Six Sigma* metodoloogiast pärinev, kuid üha enam ka eraldiseisvana kasutatav protsesside analüüsimise võte. SIPOC on akronüüm, mille tähistest ilmneb selle sisu järgmiselt [17]:

- **Supplier (S)** – tarnija ehk isik, kes protsessietapile sisendi annab;
- **Inputs (I)** – sisendid ehk materjalid, teave ja muud protsessietapi toimimiseks vajalikud ressursid;
- **Process (P)** – põhiprotsessi kirjeldus ja alamprotsesside (põhiprotsessi etappide) struktureeritud kirjeldus;
- **Outputs (O)** – väljundid ehk protsessietapist saadavad tooted, teenused või muud tulemused;
- **Customer (C)** – klient ehk isik, kellele protsessietapi väljund suunatud on.

SIPOC analüüs võimaldab tuvastada protsessi iga etapi tarnijad, sisendid, väljundid ja kliendid. Seejuures tuleb tähele panna, et „klient“ ei tähenda SIPOC-i puhul tingimata lõppklienti – reeglina on enamike protsessietappide klient ehk isik, kellele väljundid suunatud on, hoopis ettevõttesisene. Samuti võimaldab SIPOC efektiivselt märgata protsessietappides raiskamist ehk „waste“i, misjärel on võimalik tegevusi efektiivistada [18].

3.2.5 *Lean*-lõuendi koostamine

Lean-lõuend (ingl. k *Lean Canvas*) on 2010. aastal välja töötatud tavapärase ärilõuendi (ingl. k. *Business Model Canvas*) edasiarendus, mis on suunatud eeskätt iduettevõtetele, kes plaanivad uue toote või teenusega turule tulemist. *Lean*-lõuendil seatakse põhitähelepanu lahendatavale probleemile, selle võimalikele lahendustele ja asjaomastele kliendisegmentidele ning väärtuspakkumisele, mida ettevõtte neile pakkuda saab [19].

Lean-lõuendi eripära ja sellest saadav kasu on seotud asjaoluga, et iduettevõtted tegutsevad turule sisenedes olulise määramatuse tingimustes ning tavapärane ärilõuend ei võimalda sellega seotud asjaolusid vajaliku rõhuasetusega esile tuua. *Lean*-lõuendi looja A. Maurya tuvastas tavapäraselt ärilõuendilt neli lahtrit, mis iduettevõtete puhul ei

peaks olema lõuendil esile toodud (*Key Partners, Key Activities, Key Resources, Customer Relationships*). Maurya pidas vajalikuks need asendada järgmiste infoväljadega [20]:

- **probleem** – suur osa idufirmadest pöörub lahendatava probleemi vääritlemistise tõttu, mistõttu on probleemi valideerimine *lean*-lõuendi oluline osa;
- **lahendus** – lahenduste lahtri lisamine võimaldab valideerida, kas kirjeldatud lahendused sobivad väljendatud probleemi lahendamiseks ning kas huvitatud osapooled näevad selles samuti leevendust tegelikule probleemile;
- **mõõdikud** – mõõdikud on *lean*-lõuendi oluline osa, mille abil äriomanikud saavad veenduda, kas ettevõtte liigub soovitud tulemuste suunas. Uut äriahendust kasutusele võttes on võimalik tekkivate andmete hulgast lugeda välja sadu erinevaid mõõdikuid, kuid oluline on eristada, missugused neist näitavad liikumist strateegiliste eesmärkide suunas. Vastasel juhul võib valede või liiga paljude mõõdikute jälgimisega kaasneda oluline raiskamine (*waste*).
- **eelis** – eelise või ka „ebaõiglase eelise“ all peetakse silmas omadusi, mis kaitsevad lahendust või ettevõtet odava kopeerimise või plagieerimise eest. Selles lahtris väljendub ärimudeli ainulaadsus, mis ei pruugi samas olla kergesti tuvastatav.

Lean-lõuend on sobiv vahend eelkõige olukorras, kus toodet veel olemas ei ole ja probleemi ning lahendustepanekute valideerimisega tuleb alustada nõ nullist. Võrreldes tavalise ärilõuendiga keskendub *lean*-lõuend eelkõige mitte küsimusele „kuidas“, vaid küsimusele „mida“ [20]. Kuna ka käesoleva magistratöö äriahalüüsi osas viiakse läbi tegevusi, mis on asjakohased ka alustava ettevõtte poolt uue toote turuletoomise puhul (sh tuvastatakse ja valideeritakse probleem, pakutakse välja lahendus, tuuakse välja eelised konkureerivate lahenduste ees ning unikaalne väärtuspakkumine), on autor otsustanud just *lean*-lõuendi koostamise kasuks.

Lean-lõuendi koostamisel kasutab autor Lucidspark rakendust.

3.2.6 Prototüüpimine

Prototüüpimine on tavaliselt iteratiivne protsess, mida kasutatakse nõuete kogumiseks loodava lahenduse varajase kavandi valideerimise teel ehk kontrollides, kas kavandatav

lahendus vastab huvitatud osapoolte soovidele ning leidmaks, mida tuleb selle juures veel muuta ja täiendada. Prototüüpimist kasutatakse ka kasutajakogemuse optimeerimiseks ja parimate (huvitatud osapooltele sobivate) disainilahenduste tuvastamiseks, kuid ka sisendina lõpliku ärilahenduse väljatöötamisel. Prototüüpimist kasutatakse nii puuduvate või valesti määratletud nõuete kui ka põhjendamatute eelduste tuvastamiseks, näidates abstraheritud kujul, milline kavandatav toode välja näeks ja kuidas põhimõtteliselt toimiks [9].

Tarkvaraarenduse algusaegadel olid levinumad nn *throw-away* tüüpi prototüübid, mis kujutasid endast lihtsate vahendite, näiteks paberi ja pliiatsi abil koostatud kasutajaliidese vaateid. Kuigi iteratsioonide käigus võivad seesugused ülesjoonistused ka edasi areneda, ei arene *throw-away* tüüpi prototüübist (seejuures teadlikult ja tahtlikult) kunagi välja tegelik süsteem või mõni selle komponent. Seda tüüpi prototüüpe kasutatakse aga siiani erinevates töötubades ja esmastes ajurünnakutes, kuna need pakuvad kiiret ja soodsat võimalust nõuete valideerimiseks [9].

Prototüüpide teise levinud liigi moodustavad evolutsioonilised ehk funktsionaalsed prototüübid. Nagu nimetusestki ilmneb, on seda tüüpi prototüüpide tulemuseks vähemalt osaliselt toimiv lahendus (osa süsteemist või selle kavand), mistõttu nõuab selliste prototüüpide loomine reeglina teataval määral tarkvaraarenduse kompetentsi või vähemalt vastavaks eesmärgiks loodud tarkvara käsitlemise oskust. Funktsionaalsed prototüübid võivad olla kasutatavad ja saada iteratsioonide tulemusel lõpuks ka tegeliku arenduse ehk lõpliku süsteemi osaks [9].

Käesolevas magistritöös esitab autor visuaalse prototüübina valiku ekraanivaateid nii advokaadi kui ka kliendi perspektiivis.

Prototüübi koostamiseks kasutas autor Figma rakendust.

3.3 Nõuete prioriseerimine

Demokraatlikes riikides ja vabal turul tegutsevad ettevõtted harjumuspäraselt tugeva konkurentsi ja piiratud ressursside tingimustes. Seetõttu on ühest küljest oluline tagada, et mistahes uue süsteemi loomisel käidaks aja, raha ja muude oluliste ressurssidega ümber säästlikult ning et loodav lahendus rahuldaks ärivajadusi ehk võimaldaks tõepoolest

saavutada need eesmärgid, mille pärast vastava süsteemi või protsessi kavandamisega üldse alustati.

Tõenäoliselt on enamikele projektijuhtidele tuttav olukord, kus projekti erinevates (sageli hilistes) etappides hakkab esile kerkima nn. *scope creep* ehk skoobi tahtmatu laienemine. Teisisõnu võivad huvitatud osapooled hakata aegamööda esitama täiendavaid nõudeid, milles kokku ei lepitud või mis otsustati koguni teadlikult kõrvale jätta. Samuti on erinevatel huvitatud osapooltel sageli huvi just neid kõige otsesemalt puudutavate nõuete arendamise vastu, mis võib kogenematu projektijuhtimise korral viia tulemuseni, kus loodav lahendus täidab suurepäraselt mõnda madalama prioriteediga nõuet, kuid jätab tegelikkuses tingimata vajalike nõuete osas äri vajaduse rahuldamata. Seesuguste probleemide vältimiseks on vaja nõudeid prioriseerida.

Nõuete prioriseerimiseks kasutab autor akronüümiga MoSCoW tähistatavat metoodikat, mille järgi jaotatakse nõuded neljaks [21]:

- **Must have** – kõige prioriteetsemad nõuded, millele süsteem kindlasti peab vastama;
- **Should have** – olulised, aga mitte tingimata vajalikud nõuded;
- **Could have** – mitteprioriteetsed nõuded, millele süsteem võiks vastata, kui see olemasolevate ressursside tingimustes mõistlikult võimalik on; ning
- **Won't have** – nõuded, mis jäetakse süsteemi skoobist sel korral välja.

MoSCoW on käepärane meetod tagamaks, et ettevõtte ressursid rakendatakse just kõige olulisemate süsteemi funktsionaalsuste ja omaduste arendamise teenistusse.

3.4 Protsesside ja andmete modelleerimine

3.4.1 Protsesside modelleerimine

Protsesside modelleerimiseks kasutab autor BPMN (*Business Process Model and Notation*) notatsiooni. *Object Management Group* (OMG) konsortsiumi poolt välja töötatud BPMN on tänaseks kujunenud üheks levinuimaks äriprotsesside visualiseerimise lähenemiseks ehk nõ tööstusstandardiks [22].

Üks BPMN-i visuaalsetest põhiomadustest on nn basseinide ja ujumisradade süsteem, mille abil on võimalik eristada protsessis osalevate erinevate osapoolte tegevusi ja nende kronoloogilist järjestust. Kui töövoog liigub ühelt ujumisrajalt teisele, tähendab see ka vastutuse liikumist teisele isikule ehk vastava ujumisraja „omanikule“ [9].

BPMN on ülemaailmselt levinud modelleerimiskeel, mis on loetav ja mõistetav nii äri- kui IT-poolle ekspertide jaoks ning ka mõlemapoolselt protsesside parendamiseks kasutatav. BPMN mudelite loomise ja kooskõlastamise abil on võimalik eelkõige ennetada, kuid ka lahendada huvitatud osapoolte vahel sagedasti tekkivaid kommunikatsiooniprobleeme [22]. Käesolevas magistritöös koostas autor üldised (suletud alamprotsessidega) äriprotsessi BPMN-mudelid nii olemasolevast kui ka kavandatavast AML/CFT protsessist ning kavandatava protsessi puhul ka eraldiseisvalt kõigist alamprotsessidest.

BPMN-mudelite koostamiseks kasutas autor Bizagi Modeler tarkvara.

3.4.2 Süsteemi arhitektuur

Süsteemi arhitektuuri visualiseerivad diagrammid modelleeris autor UML (*Unified Modelling Language*) notatsioonis. Nii, nagu BPMN on terviklike äriprotsesside osas tööstusstandardiks saanud, on UML tarkvaraarenduse valdkonnas vähemalt sama levinud, oma valdkonna pikaajsete parimate praktikate põhjal välja kujunenud ja tunnustatud notatsioon [23].

Autor koostas Lucidchart rakenduse abil loodava süsteemi kasutusmallide diagrammi, komponentdiagrammi ja klassidiagrammi kujul äriinfo mudeli koos peamiste atribuutidega.

Kasutusmallide diagrammi abil kujutatakse graafiliselt süsteemi kasutavate isikute (*actors*) ja süsteemi vahelisi interaktsioone. Teisisõnu võimaldab kasutusmallide diagramm visualiseerida ja kirjeldada süsteemi skoopi ning stsenaariume, mille käigus süsteem isikute, organisatsioonide ja väliste süsteemidega suhtleb [25]. Kasutusmallide diagramm sobib hästi funktsionaalsete nõuete analüüsiks ja täpsustamiseks, kuid ei lasku seejuures tehniliste üksikasjadeni. Lisaks juba mainitud süsteemile sisendit andvat või sellest saadavat väljundit kasutavatele isikutele ehk aktoritele (aktiivsed ja passiivsed) on kasutusmallide diagrammi olulisemateks sümboliteks veel süsteemi piir (piiritleb

süsteemi skoobi), kasutusmallid (kindlale eesmärgile allutatud süsteemi funktsioonide ja tegevuste kogum) ja seosed (kasutaja ja kasutusmallide vahelised ning kasutusmallide endi vahelised *include* ja *extend* seosed) [26]. Kasutusmallide diagramm on uute süsteemide kavandamise puhul üks levinumatest UML-diagrammidest, mida saab tänu notatsiooni lihtsusele kasutada süsteemi funktsionaalsuste selgitamiseks enamikele huvitatud osapooltele [25].

Komponentdiagrammi abil saab visualiseerida süsteemi tarkvaralisi komponente ja nende omavahelisi seoseid [27]. Komponentdiagramme kasutatakse sageli IT-poolle esindajate ja muude süsteemist huvitatud osapoolte vahelise kommunikatsioonitööriistana. Kuigi see töövahend leiab eelkõige kasutust arendusmeeskondades, on komponentdiagrammid kasulikud ka teistele huvitatud osapooltele, kuna pakuvad varajast ülevaadet kogu kavandatavast süsteemist. Arendajad saavad komponentdiagramme kasutada sisendina arendusplaani koostamisele, kuna saadav ülevaade võimaldab planeerida teatud määral meeskonna vastutusjaotust ja arendustiimi täiendamise vajadusi (nt varakult vajalike kompetentside kaasamiseks). Komponentdiagramm on hästitoimiv planeerimistööriist ka süsteemiadministraatorite jaoks, kuivõrd see pakub neile ülevaadet sellest, missugused tarkvarakomponendid nende hallatavas taristus kavandatud muudatuste kohaselt töötama hakkavad. See võimaldab teataval määral ressursse ja tegevusi planeerida [28].

Klassidiagramm on tööriist, mida kasutatakse süsteemide kavandamiseks ja neis sisalduvate klasside, atribuutide, meetodite ja objektide (iga objekt kuulub kindlasse klassi) vaheliste suhete visualiseerimiseks [29]. Klassidiagramm kirjeldab süsteemi struktuuri klasside ehk objektide tüüpide, nende atribuutide ja operatsioonide põhiselt ning võimaldab visualiseerida erinevatesse klassidesse kuuluvate objektide vahelisi seoseid [29]. Magistritöös sisalduvast klassidiagrammi kujul koostatud äriinfo mudelist nähtuvad ka ärianalüüsis kaardistatud ärireeglid.

Klassidiagrammi koostamine võimaldab anda küllaltki üksikasjaliku ülevaate süsteemi struktuurist ning visualiseerida soovi korral ka keerukaid andmemudeleid. Ühtlasi saab selle abil visualiseerida süsteemi nõudeid ja kasutada seda nii arendajatele kui muudele osapooltele suunatud sisendi ja kommunikatsioonivahendina [30]. Praktilise kogemuse toel väärub märkimist, et eelkõige on tegemist siiski IT-poolle mõistetava ja sobiva töövahenditega.

4 Ärianalüüs ja tulemused

Järgnevalt viib autor eelmises peatükis kirjeldatud meetodikatele tuginedes läbi ärianalüüsi ja annab ülevaate selle tulemustest. Deduktiivse analüütilise meetodi kohaselt tuleb alustada üldisemast ehk käsitada enne konkreetsete protsesside juurde asumist ettevõtte strateegilist vaadet, eesmärke ja vajadusi (mh leida vastus küsimusele „miks me üldse muutust soovime“) ning alles seejärel liikuda detailsemale tasandile, muuhulgas konkreetsete protsesside analüüsi juurde.

Ärianalüüsi käigus viib autor läbi järgmised tegevused:

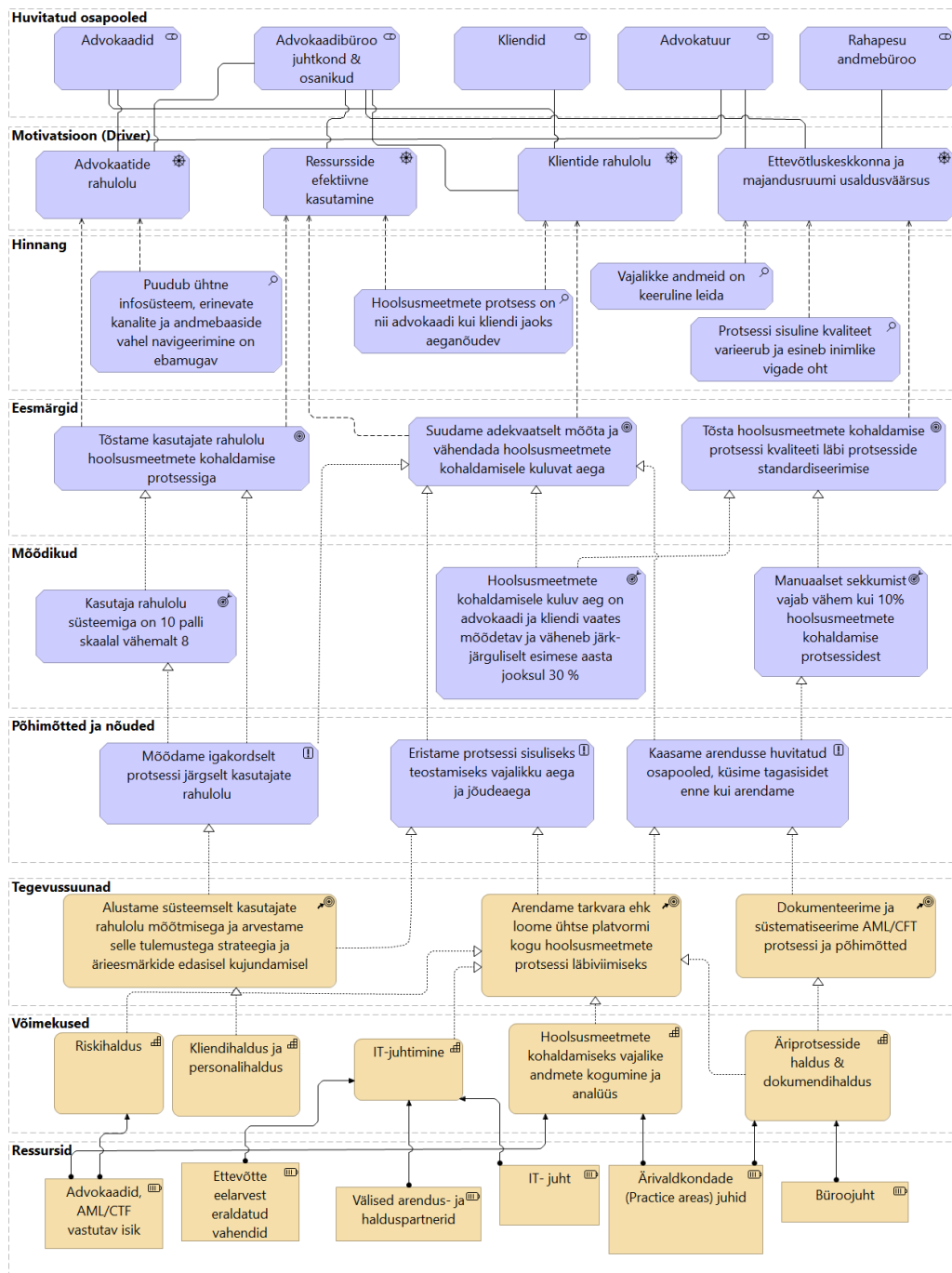
- selgitab AML/CFT süsteemi kavandamise eesmärki ja vajadust;
- analüüsib AB üldist ja hoolsusmeetmete rakendamise seotud väärtusvoogu ning sellega seonduvaid võimekusi;
- kaardistab nii protsessist kui arendusprojektist huvitatud osapooled;
- analüüsib äriprotsesse ja pakub välja parendusettepanekud;
- annab ülevaate levinud AML/CFT tarkvaradest ja nende rakendatavusest advokaadibüroodes;
- koostab ärinõuded ja -reeglid;
- esitab loodava lahenduse KPI-raamistiku ja *lean*-lõuendi.

4.1 Motivatsioonimudel

Vajadus AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi kiireks ja kvaliteetseks teostamiseks tuleneb nii advokaadibüroo strateegilistest eesmärkidest, klientide ja advokaatide tööalastest soovidest ning vajadustest, kuid samaaegselt ka intensiivsest avalikust (seadusest tulenevast) huvist. Kõigi advokaadibüroode ja neis töötavate advokaatide esmane ülesanne on osutada õigusteenust ehk pakkuda klientidele õigusnõustamist, esindamist või kaitset kohtus, kohtueelses menetluses või mujal ning koostada dokumente ja teha muid õigustoiminguid [7]. RahaPTS-i, mille subjektide hulka ülalpool selgitatud tingimustel ka advokaadid kuuluvad, eesmärk on aga ettevõtluskeskkonna usaldusväarsust ja läbipaistvust suurendades tõkestada Eesti

Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks [3]. Eeltoodud eesmärges silmas pidades peab kavandatav lahendus esiteks tagama põhjaliku ja õigusaktides sätestatud viisil läbiviidava taustakontrolli, mis võimaldaks luua piisava veendumuse selles, et advokaatide pakutavaid teenuseid ei saaks kasutada Eesti rahandus- ja majandussüsteemi kuritarvitamiseks. Teiseks peab lahendus võimaldama hoolsusmeetmete kiiret, põhjalikku ja kliendisõbralikku kohaldamist, et advokaat saaks sujuvalt ja võimalikult kiiresti asuda kliendile õigusabi osutamise ja tema probleemide lahendamise juurde.

Järgnevalt esitab autor AB motivatsioonimudeli, mis on koostatud fookusega AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldatavuse tuvastamise ja kohaldamise protsessile (joonis 1).

Joonis 1. Motivatsioonimudel koos strateegiakihiga (autori koostatud)

Motivatsioonimudelil kajastub muuhulgas tõsiasi, et hoosusmeetmete kohaldamisest huvitatud osapooled ei ole õigusteenuse puhul tuvastatavad ainult advokaat-klient suhte ja avaliku huvi pinnalt. Näiteks on motivatsioonimudelil lisaks konkreetselt teenust osutavale advokaadile ja tema kliendile eraldiseisvalt esile toodud ka advokaadibüroo juhtkond ja osanikud, keda motiveerib lisaks ühe vaadeldava kliendisuhete käigule ka büroo käekäik ja teenuste kvaliteet tervikuna, kuid detailsemalt ka ressursside, sh aja efektiivne kasutamine ja kuluefektiivsus laiemaltki.

Olles motivatsioonimudeli kavandeid huvitatud osapooltega valideerinud, sellel kajastuvate elementide osas arutelusid pidanud ning huvitatud osapooli mõjutavaid *driver*'eid analüüsinud, saab autor AML/CFT kontekstis tuua esile kolm AB strateegilist eesmärki (koos neile vastavate mõõdikutega):

- viime nii advokaatide kui ka klientide rahulolu AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi osas 10-palli süsteemis vähemalt 8-le;
- mõõdame süsteemselt AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessiga kaasnevat ajakulu (eristades seejuures erinevate osapoolte ajakulu), suudame tuvastada ja leevendada ebaefektiivsusi ning vähendada protsessi ajakulu, esimese aasta jooksul 30%;
- viime AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise kvaliteedi ühtlaselt kõrgele tasemele läbi vastavate protsesside dokumenteerimise ja ühtlustamise.

AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi ühtsesse infosüsteemi viimine omab potentsiaali panustada olulisel määral kõigi kolme ülaltoodud strateegilise eesmärgi saavutamisse. Kavandatava süsteemi kasutuselevõtuga väheneks esiteks vajadus erinevate keskkondade vahel navigeerimiseks ja korduvate e-kirjade teel kommunikeerimiseks, millel on nii läbi viidud intervjuude kui ka prognooside kohaselt positiivne mõju kasutajakogemusele. Teiseks võimaldaks tarkvaraline lahendus võrreldes juhtumispõhise ja manuaalse lähenemisega täpsemalt mõõta protsessiga kaasnevat ajakulu, saata meeldetuletusi olukorras, kus protsess on liiga kaua mistahes osapoole käes jõudeseisundis olnud ning tuvastada ja leevendada ajalisi ebaefektiivsusi. Ühtlasi tooks kavandatava süsteemi kasutuselevõtt kaasa AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise praktikate ettevõtteülese (hiljem skaleerimise faasis ka potentsiaalselt turuülese) ühtlustamise ning igal üksikul juhul taustakontrolliks vajalikele tegevustele süsteemse ja samaväärselt põhjaliku lähenemise.

Kavandatav infosüsteem peab võimaldama lihtsa vaevaga, parimal juhul „ühe nupuvajutusega“ päringuid sooritada (nt tausta- ja sanktsioonikontrolliks kasutatavatesse andmebaasidesse) ja kuvama advokaadile seejärel lihtsalt ja arusaadavalt, valgusfoori põhimõttel ehk „go“, „go if“ või „no go“ kujul kliendisuhete alustamise võimalikkuse kohta tulemused. Täiendav manuaalne sekkumine peaks olema vajalik ainult „go if“ juhtumil ehk näiteks olukorras, kus kliendi esitatud või täiendavalt tuvastatud andmetest ilmneb tugevdatud hoolsusmeetmete kohaldamise kohustus või kui mingil põhjusel ei ole

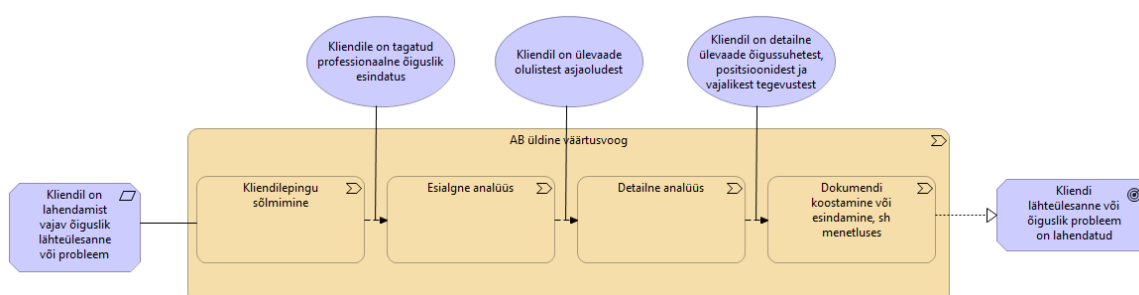
liidestatud andmebaasidest kliendi kohta kõigele vaatamata usaldusväärseid andmeid võimalik leida. Protsessi kulg peab olema põhjendatud ja loogiline ning selle käigus ei tohi jätta vahele ühtegi õigusaktides või AB protseduurireeglites toodud etappi.

4.2 Üldine väärtusvoog

Kõige kõrgemal abstraktsioonitasemel saab AB poolt klientidele pakutavat väärtust, eelkõige pikaajaliste kliendisuhete kontekstis, nimetada usaldussuhteks, mille käigus AB advokaadid on pidevalt valmis oma õiguslaseid eriteadmisi rakendama, et klienti tema äritegevuses esilekerkivates küsimustes nõustada. Mõnevõrra konkreetsemalt väljendudes seisneb pakutav väärtus siiski kliendil tekkinud konkreetse õigusliku probleemi või muu õigusliku sisuga lähteülesande lahendamises – näiteks kliendi ja tema lepingupartneri vahel tekkinud vaidluse lahendamises, ühingu ümberkujundamisega või kapitali kaasamisega seotud nõustamises, sellega seonduva tehingudokumentatsiooni ettevalmistamises jms.

AB üldist väärtusvoogu, millega eelkirjeldatud väärtuspakkumiseni jõutakse, võib üldjuhul ilmetada järgmiste etappidena: 1) kliendilepingu sõlmimine (esindaja tagamine); 2) esialgne analüüs; 3) detailne analüüs; ja 4) dokumendi koostamine või esindamine, sh menetluses.

AB üldist väärtusvoogu kujutab joonis 2.

Joonis 2. AB üldine väärtusvoog (autori koostatud).

Järgnevalt kirjeldab autor lühidalt AB üldise väärtusvoo elementide poolt loodavat väärtust.

1. Kliendilepingu sõlmimine. Kliendilepingu sõlmimine on kliendi pöördumise ja sisulise õigusteenuse osutamise vahele jääv kohustuslik etapp. Enne kliendilepingu faktilist sõlmimist toimub ka kliendi poolt soovitud teenuse sisu kindlakstegemine,

huvide konflikti kontroll ning AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldatavuse tuvastamine ja vajadusel nende kohaldamine. Kui soovitud teenus kuulub AB teenuste portfelli, vajalikud sisulised kompetentsid (vastava pädevusega eksperdid on AB meeskonnas olemas) ja ajaline ressurss on kättesaadavad, huvide konflikti ei esine ja hoolsusmeetmete kohaldamise protsess läbitakse edukalt, sõlmitaksegi kliendileping. Kliendilepingu sõlmimise etapi lõpuleviimine kujutab endast kliendi jaoks iseseisvalt mõõdetavat väärtust, sest see tagab kliendile tema probleemi või muu lähteülesande lahendamiseks (kokkulepitud ulatuses) professionaalse õigusabi ja esindatuse.

2. Esialgne analüüs. Teises väärtusvoo etapis toimub kliendi esitatud ülesandepüstituse ja sellega koos esitatud materjalide (nt asjaolude kirjeldus, lepingud, vaidlust sisaldav e-kirjavahetus vastaspoolega) esialgne analüüs. Kõnealuse etapi käigus kliendile loodav peamine väärtus seisneb üldjuhul selles, et kui varasemalt on kliendi vaates puhkenud vaidluse või planeeritava tehingu kavandamisega tekkinud teadmatuse edasiste juriidiliste võimaluste või tegutsemisviiside osas, siis selle etapi lõpuks on kliendile võimalik anda ülevaade asjassepuutuvatest õigussuhetest ning esialgselt tuvastatud olulistest asjaoludest, edasistest vajalikest ja võimalikest tegevustest, nende õiguslikust perspektiivist (näiteks kas ja milliseid nõudeid ning missuguse tähtaja jooksul on vastaspoole vastu võimalik esitada) ja täiendavatest analüüsivajadustest.

3. Detailne analüüs. Detailse analüüsi tulemusel saab klient üksikasjaliku ülevaate tehingu või vaidlusega seotud asjaoludest, sh argumentidest, riskidest, positsioonidest, asjassepuutuvast õiguslikust raamistikust ja valdkondlikust praktikast. Sageli käib kõnealuse väärtusvoo etapi juurde sageli ka läbirääkimiste pidamine või muu kommunikatsioon vastaspoolega, mille puhul on faktipõhisus ja korrektsus samuti kliendi huvides ja omab iseseisvat väärtust. Samuti tuvastatakse selles etapis sageli nii kliendi kui vastaspoole positsioon võimaliku kompromissi saavutamise osas (näiteks kahju hüvitamise summa või hinnaläbirääkimiste kontekstis).

4. Dokumendi koostamine või esindamine, sh menetluses. Kuigi advokaadi poolt osutatavad teenused ei kulmineeru alati üksnes dokumendi koostamise või menetluses esindamisega, on need siiski peamised õigusteenuse osutamise tulemid – seetõttu on ka magistritöö arusaadavuse tagamiseks ja skoobi laialivalgumise vältimiseks mõistlik siinkohal vastavasisulisest lihtsustusest lähtuda. Kokkuvõtvalt toimub selles väärtusvoo etapis kliendi jaoks probleemi lõplik lahendamine ehk näiteks soovitud tehingu

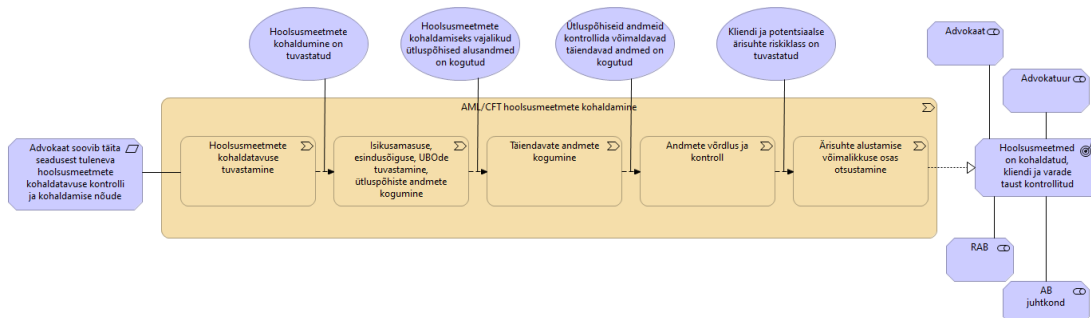
dokumentatsiooni valmimine või kliendi esindamine ja vaidluse lahendamine kohtumenetluses. Teisisõnu on neljas üldise väärtusvoo etapp iga konkreetse kaasuse mõistes kliendi vaates lõplik lahendus, mille tulemuseks on parimal juhul pikaajaline ja püsiv koostöösuhe AB-ga (ingl. k. *strategic partnership*).

Nii, nagu kirjeldatud üldise väärtusvoo esimese etapi juures, eeldab kõnealune etapp ehk kliendilepingu sõlmimine muuhulgas AML/CFT hooldusmeetmete kohaldatavuse kontrolli ning nende edukat kohaldamist või nende kohaldamise kohustuse puudumises veendumist. See omakorda tähendab, et AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamine omab kõigi järgnevate väärtusvoo etappide suhtes olulist sisendväärtust ehk kuulub (näiteks lisaks huvide konflikti kontrolli tulemusele) otsustava kaaluga küsimuste hulka, mis määravad, kas järgnevate üldise väärtusvoo etappide ja seekaudu AB advokaatide pakutava tervikliku väärtuspakkumise suunas liikumine on asjassepuutuva kliendi puhul üldse võimalik.

4.3 Hooldusmeetmete kohaldamise väärtusvoog

Äriarhitektuuri hierarhias detailsusastet tõstes esitab autor järgnevalt ka AML/CFT hooldusmeetmete rakendamise väärtusvoo. Kuivõrd käesoleva alapeatüki eesmärk on vaadelda ja analüüsida AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamise väärtusvoo põhielemente ehk selle järjestikkuseid etappe, ei kajastu järgneval joonisel veel kõnealuse väärtusvoo järjestikustes etappides rakendatavad võimekused. Võimekuste vaade lisatakse väärtusvoole alapeatükis 4.4. ehk võimekustepõhise planeerimise faasis soojuskaardi kujul.

AML/CFT hooldusmeetmete rakendamise väärtusvoogu kujutab joonis 3.

Joonis 3. AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamise väärtusvoog (autori koostatud).

Järgnevalt kirjeldab autor lühidalt AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise väärtusvoo elemente ja nende realiseerimise käigus loodavat väärtust:

1. Hoolsusmeetmete kohaldatavuse tuvastamine. Kui klient on edastanud AB-le oma esmase pöördumise, kliendilt on saadud esialgne ülevaade probleemipüstitusest ja soovitud teenusest, käivitub hoolsusmeetmete kohaldamise väärtusvoog. Selle käivitajaks on advokaadil lasuv kohustus täita seadusest tulenev AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise nõue ja saavutada olukord, kus kliendi taust ja soovitud teenusega seotud asjaolud on nõuetekohaselt kontrollitud. Selleks tuleb advokaadil esmalt kindlaks teha, kas kliendi poolt soovitud teenus hõlmab RahaPTS-s sätestatud tegevusi, mille puhul kohaldub seadusjärgsete hoolsusmeetmete kohaldamise kohustus.

2. Isikusamasuse, esindusõiguse ja tegelike kasusaajate (UBO) tuvastamine, ütluspõhiste andmete kogumine. Kui kliendi esitatud asjaoludest nähtub, et soovitud teenuse puhul kuuluvad kohaldamisele seadusjärgsed AML/CFT hoolsusmeetmed, koostatakse ja saadetakse kliendile küsimustik, kus klient esitab andmed nii enda (juriidilisest isikust kliendi puhul tema esindaja) kui kõigi teiste seotud isikute tausta kohta. Nii küsimustikus esitatavate kui selle kõrval paralleelselt esitatavate andmete põhjal (nt dokumendikoopia ja juriidilise isiku esindamise õigust tõendava dokumendi esitamise teel) tuvastatakse kliendi isikusamasus, esindusõigus ja UBOd. Ühtlasi esitab klient küsimustikus informatsiooni, mis võimaldab tuvastada kõrgendatud AML/CFT riskiga asjaolude esinemist ning kliendisuhete alustamist potentsiaalselt välistavate asjaolude olemasolu. Kui aga kliendi poolt soovitud teenus(ed) ei kuulu üldse RahaPTS kohaldumist kaasa toovate teenuste hulka, peab advokaat siiski lähtuma terve mõistuse põhimõttest ja temalt oodatavast kõrgest hoolsuse tasemest kogu kliendiga toimuva ärisuhte vältel [6]. Sellisel juhul väärtusvoo etapid 2-4 ei kohaldu, v.a isikusamasuse, esindusõiguse ja UBO tuvastamist puudutavas osas.

3. Täiendavate andmete kogumine. Kui kliendi poolt esitatud andmed on kätte saadud, teostatakse päringuid mitmesugustesse andmebaasidesse ja muudesse usaldusväärsetesse allikatesse (nt Interpoli, FBI, *Sanctions Map* jt), et kliendi esitatud andmete õigsust kontrollida ja täiendavaid, ärisuhte alustamise lubatavuse seisukohalt olulisi andmeid koguda.

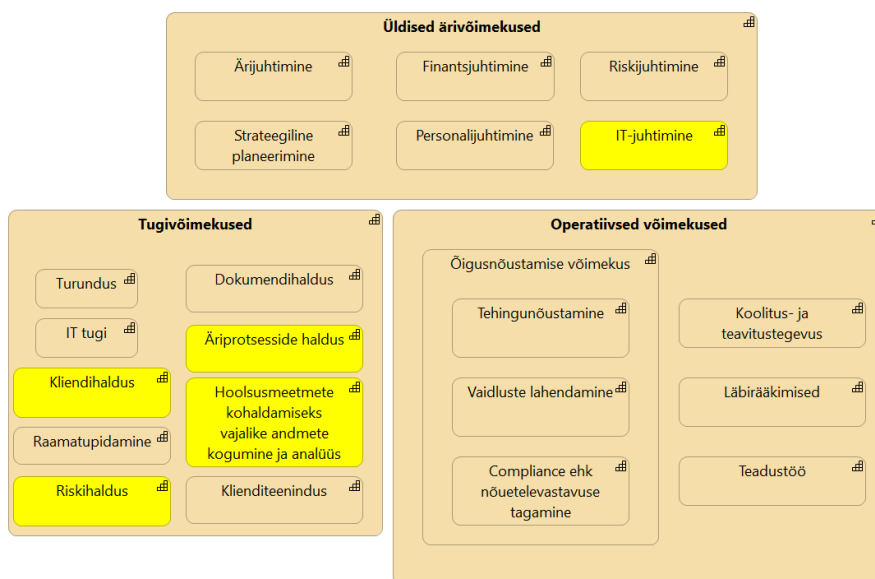
4. Andmete võrdlus ja kontroll. Selles väärtusvoo etapis toimub advokaadi poolt kogutud teabe analüüs ja süntees – advokaat kontrollib kliendi esitatud andmeid ja võrdleb neid muudest usaldusväärsetest allikatest pärinevate andmetega. Advokaat tuvastab kõik võimalikud anomaaliad ja küsib vajadusel (näiteks olukorras, kus kliendi esitatud asjaoludest ilmneb vajadus kohaldada kõrgendatud hoolsusmeetmeid) kliendilt ka täiendavat informatsiooni ja/või selgitusi. Kõnealuse väärtusvoo etapi väljundiks on olukord, kus advokaadil on ülevaade konkreetset klienti ja soovitud teenust puudutavatest riskiteguritest ja kliendi riskiklassist ning tal on selle põhjal võimalik otsustada ärisuhte alustamise lubatavuse üle.

5. Ärisuhte alustamise võimalikkuse osas otsustamine. Viimaks on advokaadil võimalik kogutud ja kontrollitud andmete põhjal otsustada, kas kliendisuhet võib alustada, kas tuleks siiski naasta eelmiste etappide juurde ja küsida kliendilt või muudelt allikatelt täiendavat informatsiooni või on õige kliendisuhet mitte alustada (nt kui ei ole piisavalt kättesaadavaid andmeid, et nõutavaid hoolsusmeetmeid täita või esineb seda välistavaid asjaolusid). Kui advokaat tuvastab asjaolusid, mis viitavad rahapesule või terrorismi rahastamisele, tuleb sellest reeglina (v.a. seaduses sätestatud üksikutel erandjuhtudel) ka RAB-le viivitamata teada anda. Kui kliendisuhet alustatakse, tuleb kogu selle kestuse vältel teostada ka ärisuhte seiret ning seda regulaarsusega, mis on konkreetset klienti, tema riskiklassi ja soovitud teenuste sisu puudutavaid asjaolusid arvestades põhjendatud [3].

4.4 Võimekuspõhine planeerimine

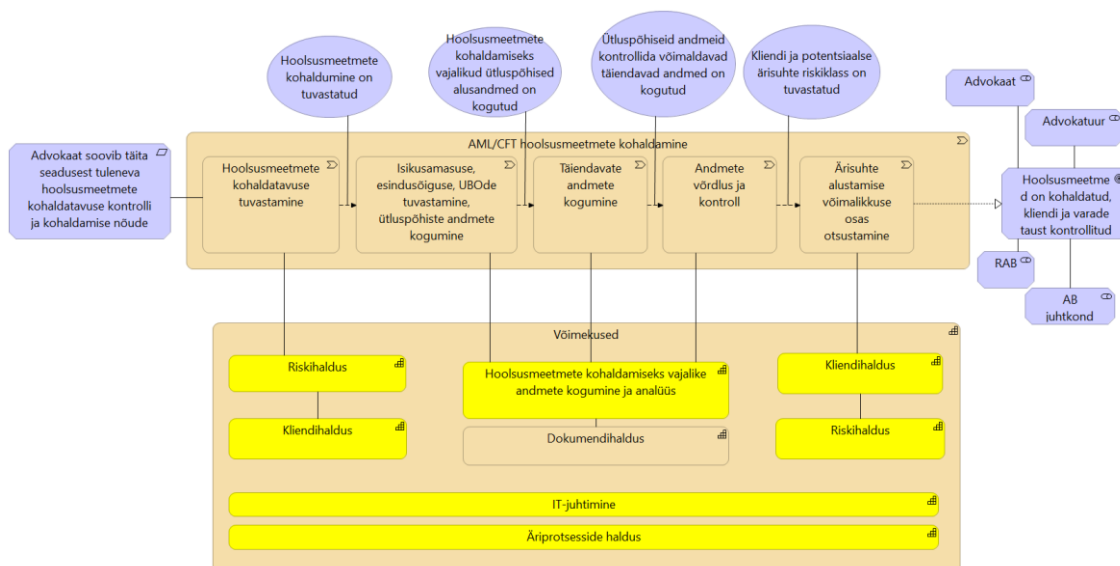
Järgnevalt esitab autor võimekuspõhise planeerimise puhul kasutatava soojuskaardi, kus on esitatud AB üldised ärivõimekused, tugivõimekused ja operatiivsed võimekused. Kollase värviga on tähistatud võimekused, mis vajavad alapeatükis 4.1. esitatud strateegiliste eesmärkide saavutamiseks ning vastava infosüsteemi väljatöötamiseks ja kasutuselevõtuks parendamist.

Võimekuspõhise planeerimise soojuskaart on esitatud joonisel 4 (pöördel).

Joonis 4. AB võimekuste soojuskaart (autori koostatud).

Esitatud soojuskaardi kohaselt on AB strateegiliste eesmärkide saavutamiseks vajalik IT-juhtimise, äriprotsesside halduse, hooldusmeetmete kohaldamiseks vajalike andmete kogumise ja analüüsi, riskihalduse ja kliendihalduse võimekuste parendamist. Täpsemalt on kõnealused võimekused ja parendusvajadused lahti kirjeldatud hooldusmeetmete kohaldamist käsitlevale väärtusvoole lisatud võimekuste juures joonisel 5.

Joonis 5. Hooldusmeetmete kohaldamise väärtusvoog koos võimekustega (autori koostatud).

Järgnevalt selgitab autor ülaltoodud joonisel visualiseeritud võimekuste parendusvajadusi detailsemalt:

Riskihaldus – AB riskihalduse põhimõtted vajavad uue äri lahenduse ja tarkvara kasutuselevõtuks ajakohastamist ja süstematiseerimist. Muuhulgas tuleb riskihalduse põhimõtted (sh riskiisu ja tugevdatud hooldusmeetmete rakendamist tingivad reeglid) dokumenteerida äriprotsesside haldamise meetodikate abil sellisel viisil, et nende järgimine saaks olla loodava infosüsteemi töövoos orgaaniline osa ning et süsteem saaks teatud sisendite alusel, mida sellele antakse (kliendi puudutav teave), genereerida konkreetseid järeldusi ja ettepanekuid. Teisisõnu peab advokaat loodava infosüsteemi vaates läbima teekonna, mille käigus tuleb samm-sammult saada vastus küsimusele, kas konkreetse kliendiga ärisuhte alustamise või jätkamise jääkrisk on nõuetekohastes piirides. Eeltooduks on vajalik riskihalduse võimekuse tõstmine, eelkõige välise analüütiku kaasamise teel või olemasolevale personalile vastava täienduskoolituse pakkumise teel.

Hooldusmeetmete kohaldamiseks vajalike andmete kogumine ja analüüs – loodava infosüsteemi kasutuselevõtu järel hakkab AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamist puudutav dokumendihaldus (kliendi poolt esitatud andmed, sh küsimustiku koostamine ja täitmine, vastused päringutele, dokumendikoopiade hõivamine jm) toimuma ja olema talletatud uues infosüsteemis. Ühtlasi hakkab taustakontrolli teostamine toimuma maksimaalses ulatuses automatiseeritult ja „ühe nupuvajutuse“ abil (nt päringud andmebaasidesse), mis vähendab käsitsi tehtavate päringutega võrreldes ajakulu ja parendab kasutajakogemust. Vastavate päringute realiseerimiseks on aga esmalt vaja kaardistada parima võimaliku andmekvaliteediga andmebaasid ja analüüsida nende liidestamise võimalusi ja maksumust. Kõnealuse võimekuse kasvatamine eeldab minimaalselt konsultatsioonide või koolituste tellimist AML/CFT/KYC valdkonna ekspertidelt või välise konsultandi palkamist.

Kliendihaldus – loodav tarkvara peab võimaldama AML/CFT hooldusmeetmeid kohaldada ja sellega seotud kliendihaldust (nii AML/CFT alast infovahetust kui dokumentide esitamist ja talletamist) läbi viia ühel kesksel platvormil. Konkreetse kliendi poolt antud andmete ja tema kohta taustauuringu käigus selgunu põhjal peab advokaadil olema võimalik hinnata kliendisuhtesse astumise jääkriski. Selle põhjal saab advokaat otsustada, kas kliendisuhete alustamise või jätkamisega on võimalik olemasoleva info

põhjal edasi minna, kas on vaja otsida või uurida kliendilt täiendavat informatsiooni või on selge, et kliendisuhete alustamine ei ole siiski riske arvesse võttes võimalik. Jääkriski põhine lähenemine eeldab nii kliendi- kui riskihalduse võimekuse kasvu ja põhimõtete ajakohastamist. AML/CFT nõuete järgimine on regulaarne protsess, mistõttu järgneb ka positiivse otsuse ehk kliendisuhete alustamise korral ärisuhte seiramine. Seetõttu tuleb töötada välja ka riski- ja kliendihalduse põhimõtted erineva riskiklassiga klientide andmete kindla regulaarsusega ajakohastamiseks. Olemasolevatest ressurssidest (eelkõige tööjõust) selleks hetkel ei piisa.

IT-juhtimine – kuna loodava lahenduse realiseerimiseks kasutatakse uut infosüsteemi (vana, valdavalt manuaalne protsess digitaliseeritakse), on AB-l vaja kaasata IT-juhtimise kompetentsi, mis praegusel ajal ettevõttesiseselt puudub. IT-juhi ja analüütikute kaasamine aitab tagada välise arenduspartneri juures AB kui kliendi huvide kaitse ning selle, et loodav lahendus vastab sellele esitatud nõuetele ja teenindab AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamisega seotud ärivajadusi ettenähtud kujul.

Äriprotsesside haldus – uue infosüsteemi loomine on tulemuslikult võimalik ainult juhul, kui ettevõtte asjassepuutuvad protsessid on kaardistatud, dokumenteeritud ja lahendamist vajavad kitsaskohad selgelt tuvastatud. Selleks tuleb AB-s juurutada äriprotsesside halduse (BPM) põhimõtted ja neid AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi suhtes rakendada. Seeläbi on võimalik ka arendusmeeskonnale vajalik sisend anda, mis tagab sujuva kommunikatsiooni äri- ja IT-poolle vahel ning loodava tarkvara eesmärgipärasuse.

4.5 Huvitatud osapooled

Järgmiseks annab autor ülevaate AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessist huvitatud osapooltest ehk huvigruppidest, keda kõnealune protsess erinevatel võimalikel viisidel mõjutab või vastupidi. Lisaks protsessist huvitatud osapooltest, kes kajastusid mh peatükis 4.1. toodud motivatsioonimudelil, sisalduvad allolevas tabelis ka loodava tarkvara arendamisest (arendusprojektist) huvitatud osapooled, kes organisatsiooni motivatsioonimudelil võisid olla kujutatud hoopis väliste ressurssidena või nende koosseisus.

Huvitatud osapooled kajastuvad pöördel, tabelis 1.

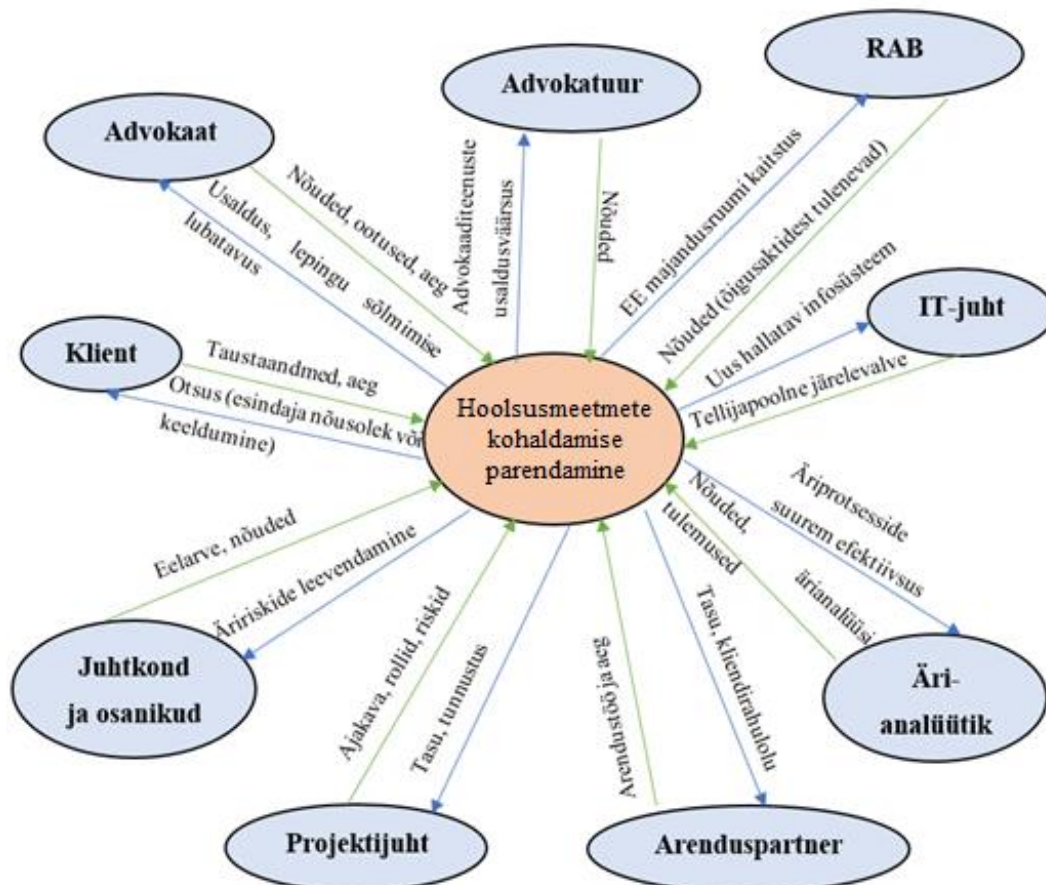
Tabel 1. Huvitatud osapooled (autori koostatud).

Huvitatud osapool	Huvi kirjeldus	Huvi liik
Advokaat	Advokaat on AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamise eest vahetult vastutav isik ja loodava lahenduse lõppkasutaja. Tema huvi on, et uue süsteemi loomine, kasutuselevõtt ja süsteemi omadused teeksid AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamise kiiremaks, efektiivsemaks ja et süsteemi abil läbiviidav protsess vastaks kõigile õigusaktidest ning advokatuuri ja AB sisemistest reeglitest tulenevatele nõuetele.	Protsess
Klient	Kliendi huvi on, et hooldusmeetmete kohaldamise protsess oleks läbipaistev, võimalikult kiire ja mugav (nt ei sisaldaks suures mahus edasi-tagasi suunalist e-kirjavahetust) ning et ta saaks võimalikult kiiresti oma õiguslikule probleemile lahenduse.	Protsess
Advokaadibüroo juhtkond & omanikud	AB juhtkonna ja omanike huvi on, et kavandatav süsteem oleks senisest, manuaalse protsessi rakendamisest efektiivsem, kuid vastaks seejuures siiski kõigile õigusaktidest ning advokatuuri ja AB sisemistest reeglitest tulenevatele nõuetele ning leevendaks seeläbi maksimaalselt äririske. Süsteemi (arendusprojekti) osas seisneb juhtkonna peamine huvi selleks ettenähtud eelarve järgimises.	Protsess ja arendusprojekt
Advokatuur	Advokatuuri huvi on, et hooldusmeetmete kohaldamine vastaks kõigis advokaadibüroodes alati õigusaktidest ja advokatuuri reeglitest tulenevatele nõuetele. Ühegi advokaadibüroo teenuseid ei tohi saada kuritegelikul eesmärgil ära kasutada.	Protsess
RAB	RAB-i huvi on tagada, et kõik RahaPTS kohuslased kohaldaksid nõuetekohaseid hooldusmeetmeid ning et Eesti majandusruumi tervikuna ei oleks võimalik kuritegelikult ära kasutada.	Protsess
Arenduspartner	Arenduspartneri huvi on tarnida kliendi (AB) ärivajadusi rahuldav süsteem ja saada selle eest väärilist tasu.	Arendusprojekt
IT-juht	IT-juht on AB kui tellija esindaja välise arenduspartneri juures. IT-juhi huvi seisneb soovis tagada, et loodav süsteem vastaks tellija huvidele ning valmiks ettenähtud ajaraamides ja eelarves.	Arendusprojekt
Projektijuht	Projektijuht on arenduspartneri poolne töötaja, kelle huvi on tagada, et arenduspartneril oleks arendusprojekti perioodil olemas ja kasutatavad kõik vajalikud ressursid	Arendusprojekt

	ning et loodav süsteem valmiks nõuetekohaselt, tähtaegselt ja ettenähtud eelarve piires.	
Ärianalüütik	Ärianalüütiku huvi on tagada, et loodav süsteem lahendaks olemasoleva olukorra kitsaskohad. Ärianalüütik peab andma arendusprotsessi sisendi (nõuded), mis võimaldavad tagada loodava infosüsteemi ja äri vajaduste kooskõla (et süsteem lahendaks tegelikke probleeme).	Arendusprojekt/protsess

Autor koostas ka hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi parendamisest huvitatud osapoolte diagrammi. Diagramm väljendab AML/CFT protsessi ja selle parendamiseks arendatava süsteemiga seotud osapoolte sisendeid (märgitud joonisel rohelisega) ja väljundeid (märgitud joonisel sinisega).

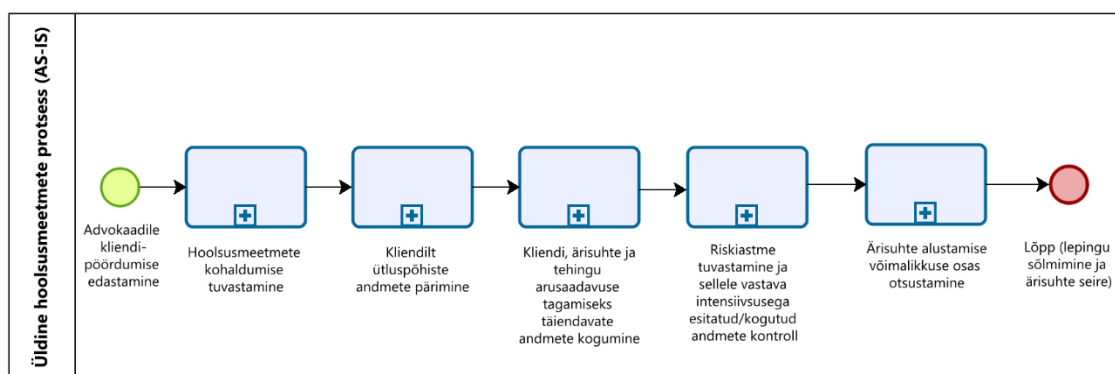
Huvitatud osapoolte diagramm on kujutatud joonisel 6.

Joonis 6. Hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi parendamisest huvitatud osapoolte diagramm (autori koostatud).

4.6 Olemasolevate äriprotsesside analüüs

Äriarhitektuuri puudutavate olulisemate järeluste tuvastamise järel on võimalik liikuda analüüsis konkreetsete protsesside tasandile. Järgnevalt esitab autor üldisel tasemel ehk suletud alamprotsessidega olemasoleva AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamise protsessi BPMN-mudeli (joonis 7).

Joonis 7. Olemasoleva AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamise protsessi üldine mudel (autori koostatud).

Ülaltoodud jooniselt nähtub, et AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamise protsess algab advokaadile kliendipöördumise esitamisest, millele järgneb viis protsessietappi ning mis lõpeb positiivse stsenaariumi korral ärisuhte seirega (negatiivse stsenaariumi puhul ärisuhte ei alustata). Järgnevates alapeatükkides analüüsibki autor SIPOC diagrammi abil üksikasjalikult joonisel 7 kujutatud protsessietappe, tuvastab neis avalduvad kitsaskohad ning pakub alternatiive kaaludes ja AB strateegilisi eesmärges silmas pidades välja ettepanekud potentsiaalseteks parendusteks.

4.6.1 Hetkeolukorda ilmestav SIPOC-diagramm

Hetkeolukorda ilmestava SIPOC-diagrammi koostamisel on autor lähtunud positiivsest stsenaariumist ehk olukorrast, kus: 1) kliendilepingu sõlmimine ei ole juba enne AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamise protsessi algust välistatud (sh ei esine ilmselget huvide konflikti); 2) klient soovib teenust, mille sisu tingib seadusest tulenevate AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamine; ning 3) hooldusmeetmete kohaldamine on võimalik ja õnnestub (kliendi kohta on võimalik leida piisavas koguses usaldusväärset teavet). Positiivne stsenaarium võimaldab analüüsida kõiki AML/CFT protsessi etappe.

AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamise protsessi olemasoleval kujul ilmestav SIPOC-diagramm on esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Olemasoleva protsessi SIPOC diagramm (autori koostatud)

Supplier (tarnija)	Input (sisend)	Process (protsess)	Output (väljund)	Customer (klient)
Klient	Elulised/ärilised asjaolud, ilmnunud õiguslik lähteülesanne või probleem	Eelaste - advokaadile kliendipöördumise edastamine	E-kiri või muul kujul pöördumine, milles sisaldub õiguslik probleem, küsimus vm lähteülesanne	Advokaat
Advokaat	Kliendipöördumise sisu ja vajadusel kliendi täiendavad selgitused, seaduses esitatud kriteeriumid, mille esinemisel hoolsusmeetmed kohaldamisele kuuluvad	1. Hoolsusmeetmete kohaldumise tuvastamine	E-kiri või muul kujul pöördumine, milles advokaat teavitab klienti AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldumisest ja sellega kaasnevast protseduurist	Klient
Advokaat	Seadusest tulenevad nõuded, AB protseduurireeglitest ja sisekorraeskirjast tulenevad nõuded, ettevõtte ja selle esindajate kohta käivad andmed, soovitud teenuse olemus	2. Kliendilt ütluspõhiste andmete pärimine	Kliendile on saadetud ankeet, millega päritakse ütluspõhiseid, AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamiseks (sh isikusamasuse, esindusõiguse, UBODE tuvastamiseks) vajalikke alusandmeid	Klient
Klient	Kliendi poolt ankeedil esitatud andmed.	3. Kliendi, ärisuhte ja tehingu arusaadavuse tagamiseks täiendavate andmete kogumine	Kliendi või tema esindaja(te) isikusamasus, esindusõigus on kontrollitud, UBOD on tuvastatud. Selge arusaam tehingu eesmärgist ja kliendi äristruktuurist on saavutatud.	Advokaat
Advokaat	Kliendi esitatud andmed, täiendavalt	4. Riskiastme tuvastamine ja sellele	Kliendi ja osutatava	Advokaat

	kogutud andmed, advokatuuri riskihinnang, AB riskiisu, protseduurireedlid ja sisekord	vastava intensiivsusega esitatud/kogutud andmete kontroll	teenusega seotud riskiaste on tuvastatud, sellele vastavalt on etappides 2 ja 3 kogutud andmeid vajadusel täiendavate usaldusväärsete allikate toel kontrollitud ja täiendatud.	
Advokaat	Hoolsusmeetmete kohaldamise tulemused (sh kogutud teave ja selle õigsus, arusaam tehingust, kliendi ärioloogikast, -struktuurist jm), AB riskiisu, protseduurireedlid ja sisekord	5. Ärisuhte alustamise võimalikkuse osas otsustamine	Teavitus kliendile kliendilepingu sõlmimise e. ärisuhte alustamise valmiduse osas (e-kiri).	Klient

4.6.2 SIPOC analüüs ja parendusettepanekud

Eelaste – advokaadile kliendipöördumise edastamine. Esialgse kliendipöördumise edastamine advokaadile võib toimuda nii otse (näiteks juhul, kui klient leiab AB veebilehelt või mujalt konkreetse advokaadi kontaktandmed) kui ka valdkonnajuhtide kaudu (juhul, kui klient on võtnud esmalt ühendust büroo üldkontaktidel). Kuigi esialgsest kliendipöördumisest võib olla ilmne, et konkreetse kliendi poolt soovitud teenuse puhul ei olegi RahaPTS-i järgsete AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamine nõutav, lasub advokaatidel kohustus alati juhendada tervest mõistusest ja teadvustada rahapesu ja terrorismi rahastamisega seonduvaid riske ka juhul kui seadusjärgsed nõuded ei kohaldu [6]. Seetõttu peab advokaat oma töö igas faasis, sh kliendipöördumise vastuvõtmisel pöörama tähelepanu selle sisule, kirjutaja isikule, soovitud teenuse olemusele ja arusaadavusele ning esialgselt nähtuvatele riskidele. Ühtlasi on kohustusliku huvide konflikti kontrolli läbiviimiseks siiski vajalik kliendi ja talle osutatava teenusega seotud isikute kindlakstegemine, kliendi esindusõiguse ja UBODE tuvastamine.

Parendusettepanekud: Puuduvad. Esmase kliendikontakti tarbeks on e-post sobiv, kasutusmugav ja kättesaadav kanal ning see protsessietapp (eeletapp) ei vaja loodava lahenduse abil muutmist või sekkumist.

1. Hooldusmeetmete kohaldamise tuvastamine. Vastavalt kliendipöördumises sisalduvatele või sellele järgneva, advokaadi ja kliendi vahelise kommunikatsiooni käigus täpsustuvatele asjaoludele teeb advokaat kindlaks, kas kliendi poolt soovitud teenus hõlmab endas asjaolusid, mis toovad kaasa seadusjärgsete AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamise kohustuse. Kui see nii on (vaadeldava SIPOC-stsenaariumi kohaselt on), annab advokaat sellest kliendile e-posti teel teada.

Parendusettepanekud: Olukorras, kus kohalduvad seadusjärgsed AML/CFT hooldusmeetmed, on ebaefektiivne (eelkõige ajakulu mõttes) jätkata kliendiga kommunikatsiooni e-kirjade vahetamise teel. Efektivsem oleks, kui advokaadil oleks võimalik suunata klient loodavasse süsteemi, kus ta saab läbida seadusjärgselt nõutud info esitamiseks mõeldud teekonna koos kõigi AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamisele sisendiks olevate infoväljadega ja võimalusega materjale (nt dokumendikoopiaid ja väljavõtteid) üles laadida. „Ankeedi“ genereerimine ja edastamine kliendile võiks toimuda advokaadi jaoks sama, keskse süsteemi kaudu. Sisselogimine ja isikusamasuse tuvastamine võiks kliendi jaoks toimuda paralleelselt, biomeetrilise isikutuvastuse (näobiomeetria ja dokumendifoto võrdluse) teel. Pärast esmakordset, biomeetrilist isikutuvastust, võiks kliendil olla võimalus edasisteks autentimisteks seadistada ka e-posti aadressi ja parooli põhine, kahetasemelise autentimisega sisselogimine. Siiski peaks klienditeekond olema ülesehitatud selliselt, et kliendile võiks üldjuhul selle läbimiseks piisata ühest sessioonist. Süsteem võiks klienditeekonna käigus täidetava küsimustiku sisu automaatselt kohandada sõltuvalt saadud sisendist (näiteks kui klient märgib, et tegelik kasusaaja on mitte tema, vaid mõni muu isik, võiksid avaneda vastavad väljad). Kui klient siiski mistahes põhjusel ühe sessiooni vältel küsimustikku täies mahus täita ei jõua, peaks küsimustikus seni täidetud andmed salvestuma.

2. Kliendilt ütluspõhiste andmete pärimine. Advokaat esitab kliendile täitmiseks küsimustiku, milles päritakse AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamiseks vajalikku teavet. Küsimustik sisaldab lahtreid kliendi isiku, tema esindusõiguse, UBODE, ja soovitud teenuse olemuse kohta. Koos küsimustikuga palutakse kliendil kinnitada

esitatud andmete õigsust ning esitada ka isikusamasust ning esindusõigust tõendava dokumendi koopia.

Parendusettepanekud: Käesoleva protsessietapiga seotud parendusettepanekud on esitatud eelmise protsessietapi juures. E-kirjavahetusel põhinev kommunikatsioon ja andmete mitmekordne pärimine on pärast kliendipöördumise menetlusse võtmist ebaefektiivne. Klient võiks läbida loodavas süsteemis genereeritud teekonna, täites AML/CFT küsimustiku ning omades seejuures vastavalt platvormi genereeritavatele soovitudele üles faile, näiteks välisriigi registre (näiteks välismaiste äriregistre) väljavõtteid, ettevõtte majandustegevuse olemust ja vara päritolu tõendavaid väljavõtteid jm.

3. Kliendi, ärisuhte ja tehingu arusaadavuse tagamiseks täiendavate andmete kogumine. Advokaat kogub vajadusel (näiteks juhul, kui kliendi esitatud ütluspõhistest andmetest selguvad seosed täiendavate isikutega) kliendi ning konkreetse, soovitud teenusega seotud isikute kohta omal algatusel täiendavat teavet (nt veebiotsingud, meediamonitooring). Juhul, kui selgub, et esialgse pöördumise saatnud isikul ei ole esindusõigust, kaasatakse protsessi tegelikku esindusõigust omav isik.

Parendusettepanekud: Sarnaselt protsessietappide 1 ja 2 juures esitatud ettepanekutega toimuks siingi protsessi kulg mitte enam manuaalselt, vaid otse kavandatava süsteemi sees. Kui isik on täitnud ankeedi ja märkinud seal esindusõigusega isikuteks kellegi teise (ja sisestanud ka tema kontaktandmed), peaks otse kavandatava süsteemi kaudu olema võimalik ka kõnealune, tegelikku esindusõigust omav isik protsessi kaasata, saates tema e-posti aadressile vastava kutse. Täiendava teabe otsingud ja meediamonitooring toimuksid „ühe nupuvajutuse“ põhimõttel ning paralleelselt kliendi poolt esitatud ütluspõhiste andmete õigsuse kontrolliga.

4. Riskiastme tuvastamine ja sellele vastava intensiivsusega esitatud/kogutud andmete kontroll. Järgmiseks määrab advokaat kogutud andmete põhjal kliendi ja tema poolt antud ülesande riskiprofiilist tulenevalt kliendi ja tema ülesande riskiastme ning otsustab vastavalt seadusest tulenevatele nõuetele, advokatuuri riskihinnangule ja AB protseduurireeglitele hooldusmeetmete edasise kohaldamise intensiivsuse. Advokaat kontrollib kliendi esitatud andmete õigsust, seda nii kliendi enda kinnituste kui ka usaldusväärsete allikate põhjal (sh teostab sanktsioonikontrolli). Samuti teostab advokaat

vajalikud päringud äri- ja tegelike kasusaajate registritesse, et välistada soovimatud olukorrad, näiteks juhtumid, kus UBODE hulka kuuluvad sanktsioneeritud isikud. Vajadusel küsib advokaat kliendilt täiendavaid andmeid ja põhjalikumaid selgitusi.

Parendusettepanekud: Kavandatavas süsteemis peab advokaadil olema võimalik pärast kliendi poolt küsimustiku täitmist ja info esitamist „ühe nupuvajutuse“ abil päringuid sooritada. Päringud peavad tagastama kirjed (või nende puudumise) kliendi ja tehinguga seotud isikute PEP-staatuse ja sanktsioneerituse osas, organiseeritud- ja finantskuritegevusega seotud teabe ning veebiotsingute ja meediamonitoringu abil kliendi ja seotud isikute kohta AML/CFT valdkonna riskiteguritele viitavad tulemused. Samuti peaks süsteem paralleelselt, sellises mahus kui see võimalik, kontrollima kliendi poolt esitatud andmete õigsust (näiteks teostama dokumendi kehtivuse päringu isikut tõendavate dokumentide andmekogusse). Süsteem peaks päringute tulemused kliendi profiili alla salvestama ning päringute tulemusel saadud info põhjal genereerima kliendi kohta riskiastme, mis toetaks advokaati kliendisuhete alustamise osas otsuse langetamisel. Süsteem peaks andma advokaadile lihtsa, valgusfoori põhimõttel ehk „go“, „go if“ või „no go“ väljundi. Süsteem peaks advokaadile „go if“ väljundi korral vastava selgitava teate kuvama, näiteks juhul, kui kliendi kohta ei ole süsteemiga liidestatud allikatest võimalik piisavalt andmeid koguda, et hoolsusmeetmed saaks nõuetekohaselt kohaldatuks lugeda. Sellises olukorras peab advokaat siiski manuaalselt sekkuma ja hindama, kas esineb täiendavaid allikaid, mis võimaldaksid hoolsusmeetmeid efektiivsemalt kohaldada.

5. Ärisuhte alustamise võimalikkuse osas otsustamine. Kui advokaat on saanud päringute tulemusel kätte korrektsed ja ammendavad tulemused, kliendi ettevõtlustegevus ja -struktuur on arusaadav ja läbipaistev, puuduvad viited rahapesule ja/või terrorismi rahastamisele ning kliendi soovitud teenuse osutamine ei ole advokaadibüroo riskiisu kohaselt välistatud, teavitab advokaat e-kirja teel klienti valmisolekust kliendileping sõlmida.

Parendusettepanekud: Hoolsusmeetmete eduka rakendamise järgselt peaks advokaadil olema võimalik otse kavandatava süsteemi kaudu kliendile teavitust saata, et taustakontroll on edukalt läbitud. Vastava teavitusega antaks kliendile ühtlasi teada, et advokaat on asunud valmistama ette kliendilepingut ja edastab peatselt selle kavandi või

võtab ühendust, et üksikasju täpsustada. Seeläbi oleks protsessist eemaldatud veel üks täiendav e-kirja teel teostatav kommunikatsioonietapp.

SIPOC-diagrammil põhinevast analüüsist selgus, et AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessis on olemasoleval kujul tuvastatav ebaefektiivsus ehk *waste* ning see avaldub eelkõige järgmisel kujul:

- *motion waste* ehk operatsioonide üleliigsus – hoolsusmeetmete kohaldamise protsess viiakse läbi erinevates kanalites (kommunikatsioon kliendiga toimub arvukate e-kirjade teel, päringuid tehakse käsitsi erinevatesse andmebaasidesse, kliendi andmed salvestatakse kliendihaldustarkvarasse):
- Ebaefektiivne ajakulu – operatsioonide üleliigsus põhjustab omakorda ebaefektiivset (sh objektiivselt raskesti mõõdetavat) ajakulu. Ühtlasi põhjustab ebaefektiivset ajakulu hoolsusmeetmete kohaldamise alase kommunikatsiooni menetlemine tavapärase e-kirjakasti kaudu.

4.7 Kavandatava lahenduse tulemuslikkuse mõõdikud

Strateegilised eesmärgid, sh käesoleva magistritöö peatükis 4.1. kirjeldatud strateegilised eesmärgid on pikaajalised ja tegevuseesmärkidega võrreldes tavaliselt abstraktsemad. Seega tuleb olukorras, kus ettevõtte strateegilisteks eesmärkideks on advokaatide ja klientide rahulolu parendamine, ajakulu mõõdetavuse tagamine ja vähendamine ning protsessi kvaliteedi parendamine, luua eesmärgid ja neile vastavad mõõdikud, mida järgides on võimalik ka lühemas perspektiivis mõista, kas ettevõtte liigub strateegiliste eesmärkide saavutamise suunas.

Eeltooduga arvestades on autor koostanud kavandatava lahenduse tulemuslikkuse mõõdikute süsteemi ehk KPI-raamistiku tabelis 3 (pöördel) esitatud kujul. Strateegiliste eesmärkide sõnastust on võrreldes peatükis 4.1. tooduga tabeli ülevaatlikkuse säilitamise huvides kärbitud.

Tabel 3. Kavandatava lahenduse tulemuslikkuse mõõdikud (autori koostatud).

Strateegiline eesmärk	Ülesanne	KPI	Tegevus- ja tulemusmõõdikud
Tõstame advokaatide ja klientide rahulolu AML/CFT protsessi kasutajakogemusega	Tagame, et enne iga arendustsükli on kavandatava süsteemi omadused ja äriloogika sihtgrupiga valideeritud.	Enne arendustsükli intervjueritud, arendusse kaasatud töötajate- ja kliendisegmeni osakaal.	Intervjueritud on 100% arendusse kaasatud töötajate- ja kliendisegmenist. Kaardistatud ja prioriseeritud on täiendavad nõuded.
	Viime AML/CFT protsessi läbiviimise uude kesksesse süsteemi	Kasutajate aastane keskmine rahulolu uue süsteemiga (1-10 skaalal)	Kasutajate aastane keskmine rahulolu uue süsteemiga on ≥ 8 .
Mõõdame ja vähendame süsteemselt AML/CFT protsessiga kaasnevat ajakulu	Mõõdame nii <i>as-is</i> kui <i>to-be</i> kujul protsessi läbiviimisele keskmiselt kuluva aja nii advokaadi kui kliendi vaates	Protsessi läbiviimisele kuluv aeg (tundides).	Kas on mõõdetud (jah/ei) ning mõõtmise tulemus (tundides).
	Vähendame protsessis esinevat ebaefektiivset ajakulu (jõudeaega)	Jõudeaeg, mil protsess on kliendi käes	Jõudeaeg kogu protsessi vältel <5 tööpäeva
		Jõudeaeg, mil protsess on advokaadi käes	Jõudeaeg kogu protsessi vältel <5 tööpäeva
Viime hoolsusmeetmete kohaldamise kvaliteedi ühtlaselt kõrgele tasemele	Minimeerime protsessi manuaalse sekkumise vajaduse ja vähendame seeläbi inimlike vigade tekkimise tõenäosust.	Klientide suhtarv (%), kelle puhul on vaja täiendavat manuaalset sekkumist protsessi (v.a. kõrge riskiprofiiliga kliendid)	Täiendavat manuaalset sekkumist on vaja <10% klientide puhul
	Võtame ettevõtteülevalt (kõik advokaadid kõigi klientide puhul) kasutusele kavandatava AML/CFT platvormi.	Uue süsteemi kasutusele võtnud AB advokaatide osakaal (%)	100% AB advokaatidest on kavandatava süsteemi kasutusele võtnud

4.8 Olemasolevate lahenduste ülevaade

Enne mistahes uue tarkvara arendamist on aja- ja muu kuluefektiivsuse eesmärgil otstarbekas luua ülevaade turuolukorrast ning vaadelda, kas ettevõtte ärivajadusi rahuldav ja potentsiaalselt seatud eesmärkide täitmiseks sobiv tarkvara võib juba olemas olla. AB puhul on seda käesolevas magistritöö etapis võimalik teha, sest analüüsitud on nii äriarhitektuuri olulisemaid asjaolusid kui ka olemasolevat AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi. Seejuures on tuvastatud eelnimetatud protsessis olemasoleval kujul esinevad peamised ebaefektiivsused ning kirjeldatud olulised eesmärgid ja mõõdikud, mida kavandatav süsteem peab täitma.

Käesolevas alapeatükis annab autor lühiülevaate kolmest olemasolevast lahendusest, mida mitmesuguste kohustatud isikute poolt kliendihaldusprotsessides rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide haldamiseks kasutatakse.

4.8.1 Salv AML-Platform

Salv (*Salv Technologies OÜ*) on ligi 4 aastat tegutsenud Eesti iduettevõtte, mille teenused on suunatud eelkõige krediitiasutustes tunne-oma-klienti põhimõtte rakendamiseks ja tehingute monitoorimiseks. Salve asutajad on mahuka, enam kui kümneaastase finantskuritegevuse vastase võitluse kogemusega eksperdid ning oma meeskonda komplekteerides on nad koondanud kokku nii vajaliku tehnoloogiaalase, kui ka finantskuritegevuse tõkestamise valdkonna pädevuse. Selle tulemusel on loodud platvorm, mida eeskätt pangad ja *fintech* ettevõtted finantskuritegevusega efektiivselt võitlemiseks kasutada saavad [32].

Kuivõrd Salve juhtkond on väljendanud soovi tulevikus ka pangandussektorist väljapoole laieneda, ei ole välistatud, et nende sihtgrupi hulka võiksid tulevikus kuuluda teisedki seadusjärgsete AML/CFT hoolsusmeetmete rakendamiseks kohustatud ettevõtted. Esialgu näib siiski, et võimalik laienemisplaan puudutab jätkuvalt finantsteenuste sektorit [33]. Salve kaheks põhitooteks on: 1) *AML Platform* ehk „one-stop shop“ põhimõttel toimiv klientide ja tehingute monitoorimise platvorm; ning 2) *AML Bridge*-i nimeline, hetkel üksnes pankadele suunatud AML/CFT alane teabe- ja andmevahetusplatvorm [33].

AML Platform'i nimetatakse Salve veebilehel kolm-ühes lahenduseks, mille tuuma moodustavad järgmised põhifunktsioonid [32]:

- tehingutega seotud asjaolude taustakontroll (tehingute üksikasjade kontroll ja seotud isikute sanktsioonikontroll);
- klientide ja nendega seotud isikute taustakontroll (nii ärisuhte alguses kui selle vältel soovitud regulaarsusega toimuv sanktsioonikontroll, PEP-kontroll ja negatiivse meediakajastuse kontroll);
- ärisuhte seire (võimaldab luua reegleid ja stsenaariume, mille puhul kliendi tehing või muu tegevus monitooringutöölaual potentsiaalse ohuna märgistatakse);
- ettevõtte riskiisu alusel kliendisuhetega kaasneva riski hindamine ja kategoriseerimine.

Salv *AML-platform*'i näidiskuva on kujutatud joonisel 8.

CUSTOMER NAME	TIME	TRANSACTION #	DETAILS	ASSIGNEE	STATUS	ACTIONS
Clayton Wilkinson	Dec 29 11:38	16 360.00 € - 66835924	Amount: 16360.0 - 1 more	Assign	New	History
Quinton Vandervort	Dec 29 11:20	29 030.00 € - 66835841	Amount: 29030.0 - 1 more	James Gordon	New	History
Hamill Inc	Dec 29 11:02	12 167.38 € - 66835684	Amount: 12167.38 - 1 more	Alfred Pennyworth	New	History
Hayden Kerluke	Dec 29 11:02	10 190.00 € - 66835660	Amount: 10190.0 - 1 more	Alfred Pennyworth	New	History
Shanon Hamill	Dec 29 11:02	12 167.38 € - 66835625	Amount: 12167.38 - 1 more	Alfred Pennyworth	New	History
Murphy, Murphy and Murphy	Dec 29 11:02	32 756.42 € - 66835560	Amount: 32756.42 - 1 more	Ellen Yin	New	History
Parisian, Parisian and Parisian	Dec 29 11:01	12 167.38 € - 66835359	Amount: 12167.38 - 1 more	Dick Grayson	New	History
Reagan Effertz Sr.	Dec 29 11:01	12 167.38 € - 66835171	Amount: 12167.38 - 1 more	Dick Grayson	New	History
Mariana Sanford	Dec 29 11:01	12 167.38 € - 66835133	Amount: 12167.38 - 1 more	Ethan Bennett	New	History

Joonis 8. Salv AML-platvormi näidiskuva (kuvatõmmis; allikas: [32])

Autori hinnangul on Salve loodud *AML Platform*'il tugev potentsiaal laieneda tulevikus lisaks pankadele ja finantsteenuste osutajatele ka muude RahaPTS kohuslaste juurde, kuid praegusel kujul on see oma funktsionaalsuste poolest fookuseeritud peamiselt finantstehinguid võimaldavatele ja vahendavatele ettevõtetele ehk eelkõige krediidi- ja finantseerimisasutustele.

4.8.2 GetID

GetID on 2019. aastal Eestis loodud, kuid juba 2021. aastal Stockholmi börsil noteeritud tehnoloogiaettevõttele checkin.com müüdnud ettevõtte, mille pakutavaks tooteks on AML/KYC platvorm, mis pakub isikusamasuse tuvastamise ja taustakontrolli funktsionaalsusi paljudes sektorites tegutsevatele kohustatud isikutele. Nii pakub GetID oma teenuseid muuhulgas *fintech* ettevõtetele, virtuaalväaringute (nn. krüptoraha) platvormidele, börsimaakleritele, veebikasiinodele, spordikihlveo platvormidele ning finants- ja tervishoiuteenuste osutajatele [34].

GetID üheks peamiseks müügiargumendiks taustakontrolli funktsionaalsuste kõrval on nutikas kaugtuvastamise lahendus, mis suudab teostada usaldusväärse, näobiomeetria põhineva võrdluse enam kui 900 erinevat liiki dokumendiga [34]. Sarnaselt Salvele on ka GetID oma teenused granuleerinud, kuid paralleelselt pakutakse ühe variandina täisfunktsionaalset nn. “kõik ühes” AML/KYC vastavusteenust. GetID lahendus suudab kontrollida kliendi esitatava dokumendi autentsust ja kehtivust ning kliendi isikusamasust võrreldes dokumendil nähtava fotoga. Samuti on lahendusse sisse ehitatud elususe (ingl. k. *liveliness*) kontroll, mis aitab vältida teatud pettusi, nagu *deepfake*’ide või teiste isikute fotode kasutamine [34].

GetID AML/KYC-lahenduse toimimist (kontrollitavaid asjaolusid) on ilmetatud joonisel 9.

Joonis 9. GetID lahenduse toimimist selgitav joonis (kuvatõmmis; allikas: [34]).

Ülaltoodud jooniselt nähtub, et GetID kontrollib suurt hulka kuritegevusega seotud jälgimisloendeid, tehes seeläbi kindlaks, kas potentsiaalse kliendi puhul on tegemist PEP-staatusega isikuga, sanktsioneeritud isikuga või isikuga, kelle kohta on avaldatud negatiivset meediakajastust. Ühtlasi pakub GetID erinevaid integratsioonivõimalusi, sh iOS ja Android süsteemidele mõeldud kohandatavaid SDK-sid, API-liideseid ja ka pilvepõhist SaaS lahendust. GetID süsteemi kliendipoolse halduse toimub samuti pilvepõhise administratiivportaali vahendusel [34].

Ühest küljest on selge, et GetID pakutav AML/KYC vastavuse teenus ei ole oma tänasel kujul üles ehitatud spetsiifiliselt advokaatide või muude RahaPTS § 2 lõikes 2 nimetatud isikutega seotud erisusi silmas pidades ning sellest tulenevalt ei arvesta see ka viimastega seotud AML/CFT protsessi eripäradega. Samas on GetID teenus veebilehel avaldatud info põhjal väga paindlik ja mitmekülgsest integreeritav, mistõttu võiks tulla kõne alla selle teatud komponentide (näiteks biomeetrilise isikutuvastuse) kasutamine advokaatide tarbeks kavandatava süsteemi liidesena.

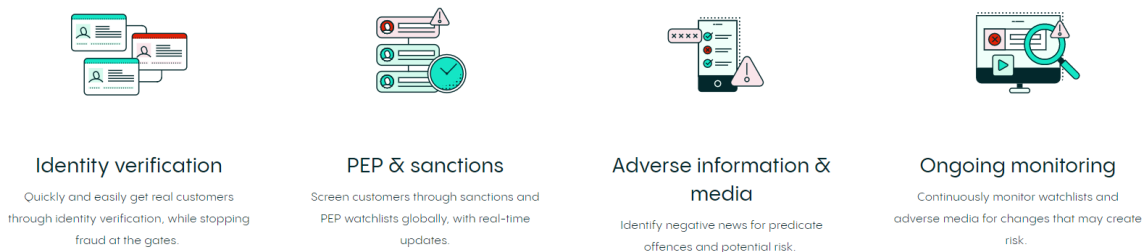
4.8.3 Veriff (AML Screening)

Eesti edukaimate iduettevõtete hulka kuuluv, 2015. aastal asutatud iduettevõtte Veriff on peamiselt tuntud oma biomeetrilise isikusamasuse kaugtuvastamise teenuse poolest. 2021. aastal tõi Veriff turule ka eraldiseisva *AML Screening* teenuse. AML Screening teenus hõlmab endas nelja põhilist komponenti: näobiomeetria ja dokumendifoto võrdlusel põhinevat isikusamasuse tuvastamist, riikliku tausta ja sanktsioonikontrolli teostamist, negatiivse meediakajastuse olemasolu kontrollimist ning regulaarset või reaaliajajas toimuvat jälgimisnimekirjade ja meediakajastuse monitooringut [35].

Kuigi Veriffi pakutava tööriista kohta on võrreldes Salve ja GetID lahendustega kättesaadav küllaltki vähe infot, on veebilehel esitatud kohaselt lahenduse tugevuseks ülitäpne näotuvastustarkvara (ligi 70% vähem valepositiivseid kui tavapäraselt) ning kvaliteetne kasutajakogemus [35]. Puudub küll detailne teave selle kohta, missugune näeb välja kliendi (magistritöö kontekstis potentsiaalselt advokaadibüroo) töölaud või mil määral oleks Veriffi lahendus integreeritav näiteks advokaadibüroo CRM-tarkvaraga, kuid kuna tegemist on alles 2021. aastal turule tulnud tootega, võib tõenäoliselt olla tegemist pigem paindliku, kliendipõhiselt integreeritava nn rätseplahendusega. Sellest

tulenevalt on tõenäoliselt võimalikud ka teatud spetsiifilised kliendipõhised kohandused, millel Veriffi jaoks võib edaspidi olla teatav potentsiaal skaleeritavuseks.

Veriff *AML Screening* lahenduse põhifunktsioonid on kujutatud joonisel 10.

Joonis 10. Veriff AML Screening lahenduse põhifunktsioonid (kuvatõmmis; allikas: [35]).

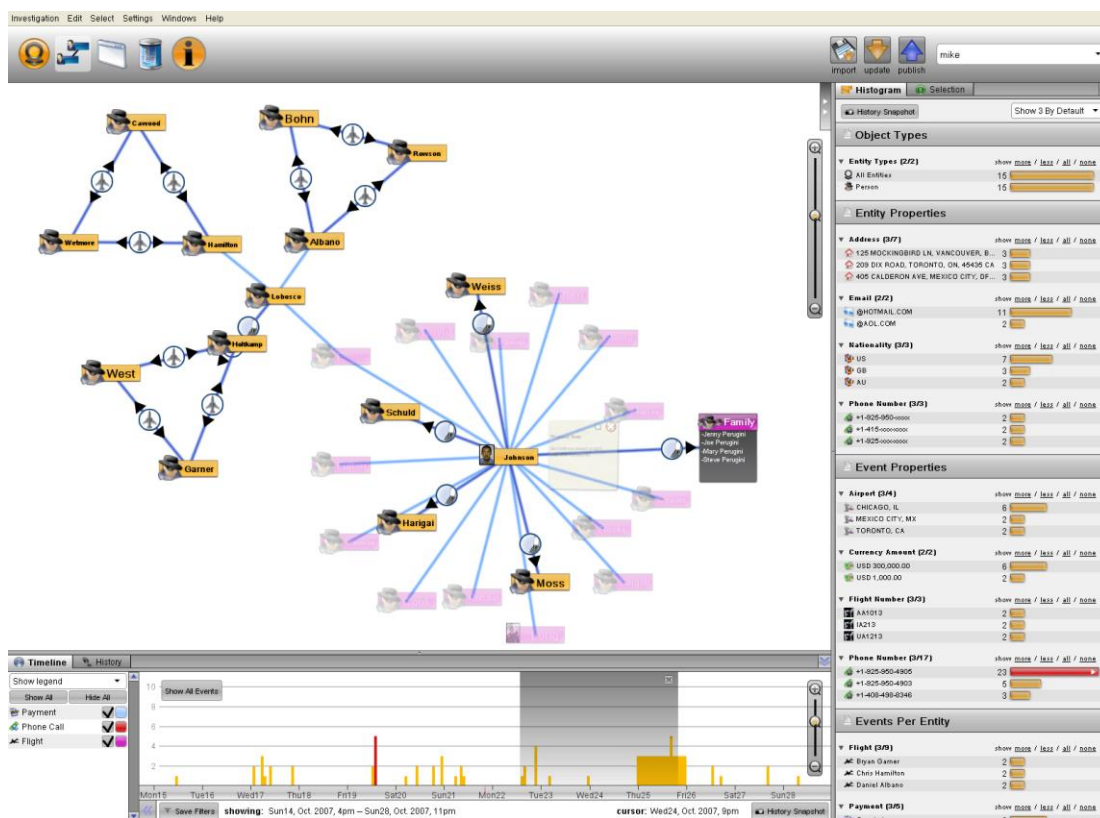
Täpselt nagu Salve ja GetID puhul, näib veebilehel esitatud kirjelduste põhjal ka Veriffi lahendus eelkõige olevat suunatud kliendisuhete alustamise protsessis füüsilisest isikust kliendi identiteedi turvalisele tuvastamisele ning KYC/CIP põhimõtete rakendamisele. Siiski on kõigis eelnimetatud tarkvarades ka ühel või teisel kujul jätkuprotsessideks ehk ärisuhte seireks mõeldud tööriistad olemas.

Kokkuvõtvalt võib siiski märkida, et kõik 3 käesolevas alapeatükis kirjeldatud platvormi näivad eelkõige olevat mõeldud teenindama panku ja muid finantsteenuste osutajaid. See on äriliselt mõisteta, kuivõrd pangad ja muud finantsteenuste osutajad on AML/CFT hooldusmeetmete rakendamisega kõige vahetumalt ja sagedamini seotud. Teatavate mööndustega (nt hooldusmeetmete kohaldamise protsessi ühe osana) oleksid tõenäoliselt kõik kõnealused lahendused rakendatavad ka advokaadibüroode puhul, kuid advokaadid ei näi hetkel kuuluvat ühegi kirjeldatud lahenduse otsese sihtgrupi hulka. Advokaatide puhul ei ole peamised AML/CFT valdkonna valukohad aga üldjuhul seotud mitte kliendi isikusamasuse tuvastamisega, vaid sellega seotud järgmiste „kihtidega“, nagu kliendi äri ja soovitud teenuse süsteemne mõistmine, UBODE tuvastamine jm.

Lisaks AML-platvormidele leidub turul ka põhjalikku suurandmete analüüsi võimaldavaid lahendusi, sh *Palantir Metropolis*, *Palantir Foundry*, *IBM I2* ja *VizKey*. Arvestades advokaaditeenuste sektori üldiselt madalat riskitaset Eestis oleksid seesugused tarkvarad nende funktsionaalsusi ja võimekusi arvestades aga tõenäoliselt investeeringuna ebaoproportsionaalsed [31]. Samuti annavad kõnealused lahendused parima tulemuse olukorras, kus kliendi kohta leidub suurel hulgal kvaliteetseid alusandmeid, mis aga AML/CFT valdkonnas on üheks peamiseks valdkondadeüleseks vajakajäämiseks. Siiski tuleb möönda, et selliste tarkvarade funktsionaalsustest võib

teatud olukordades, eeskätt keerulistes UBO-de tuvastamisega seotud situatsioonides kasu olla, kuivõrd need tarkvarad võimaldavad kuvada väga keerulistest ühingustruktuuridest ja majanduslikest suhetest graafilise ja võrdlemisi lihtsasti loetava ülevaate.

Näide vastava funktsionaalsuse kohta on toodud joonisel 11.

Joonis 11. Palantir tarkvara seoste vaade (kuvatõmmis veebilehelt; allikas: [36]).

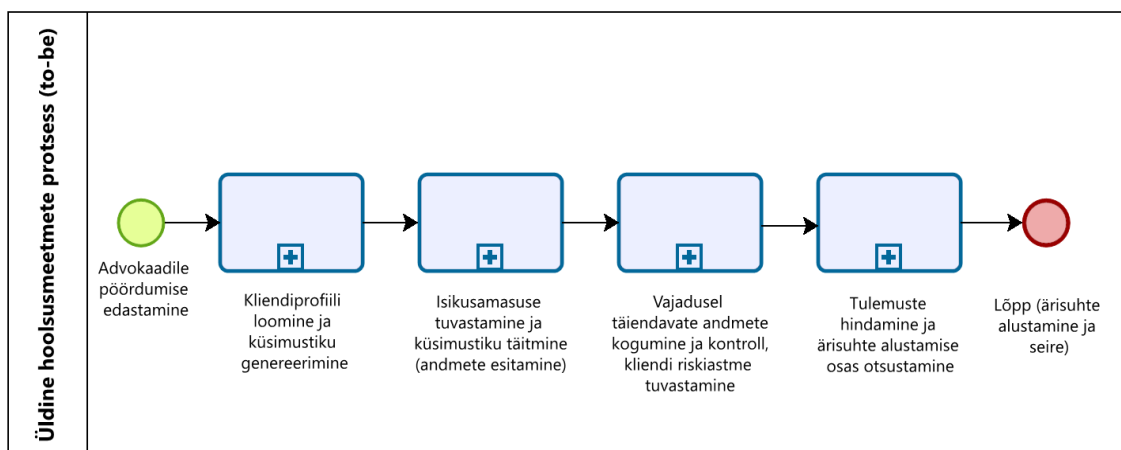
Kokkuvõtvalt ja kõiki eelnimetatud olemasolevaid lahendusi silmas pidades võib aga järeldada, et advokaadibüroode vajadustele täpselt vastavat tarkvara turul ei leidu. Vastav lahendus peab arvestama advokaatidele kohalduvate, seadusest tulenevate AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi erisustega. Kasutajakogemuse vaates peab lahendus digitaliseerima senise, manuaalse hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi ning viima hoolsusmeetmete kohaldamise, sh sellele eelneva teabe kogumise keskele platvormile. Süsteem peaks minimaalsete nupuvajutuste abil võimaldama kliendi esitatud asjaolusid usaldusväärsetest allikatest kontrollida ning potentsiaalselt riske kõrgendavaid ja leevendavaid andmeid leida. Spetsiifiliste tehingute jooksva monitoringu funktsionaalsuse asemel vajavad advokaadid lihtsat ja sektori madalamat riski arvestades väheminvasiivset lahendust, mis võimaldab siiski kohaldada kõiki seadusest tulenevaid

hoolsusmeetmeid (vajadusel erineva intensiivsusega), määrata kliendi riskiaste, säilitada hoolsusmeetmete kohaldamisega seotud andmeid ning seada ja tuletada meelde ärisuhte regulaarse seirega seotud tähtaegu. Ühtlasi peab süsteem andma advokaadile hoolsusmeetmete kohaldamise järgselt lihtsal ja kasutajasõbralikul nn valgusfooripõhimõttel teada, kas kliendiga ärisuhte alustamine on lubatav, eeldab täiendavat hoolsusmeetmete kohaldamist või tuleb sellest loobuda.

Kuna ükski käesolevas peatükis nimetatud tarkvaradest eeltoodut täies mahus ei tee, väärrib autori hinnangul vaatamata turul leiduvatele lahendustele uue, spetsiifiliselt advokaatidele mõeldud AML/CFT süsteemi äri- ja süsteemianalüüs koostamist. Olles turul leiduvaid lahendusi vaadelnud tuleb siiski möönda, et kavandatava lahenduse puhul ei ole ilmselt mõistlik arendada ise kõiki selle elemente, näiteks biomeetrilise isikutuvastuse komponenti. Selle asemel saab lahendus integreerida mõne tehnoloogiliselt kvaliteetse ja turul juba usaldusväärse maine saavutanud lahenduse, näiteks GetID või Veriffi pakutava autentimiskomponendi.

4.9 Kavandatavate äriprotsesside analüüs

Olukorras, kus olemasolev protsess on kaardistatud ja analüüsitud, selle käigus on tuvastatud kitsaskohad ning viimaste suhtes on pakutud välja ka parandusettepanekud, saab asuda tulevikuvaate ehk *to-be* protsessi kujundamise juurde. Järgnevalt esitabki autor üldisel tasemel ehk suletud alamprotsessidega kavandatava AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi BPMN-mudeli (joonis 12).

Joonis 12. Kavandatava hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi üldine mudel (autori koostatud).

Järgnevat esitab autor kavandatava äriprotsessi SIPOC-diagrammi ning modelleerib kõigi joonisel 12 suletuna kujutatud alamprotsesside BPMN-mudelid, mille esitab koos vastavate tekstiliste selgitustega.

4.9.1 Kavandatavat protsessi ilmestav SIPOC-diagramm

Järgnevalt esitab autor AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi *to-be* kujul SIPOC-diagrammi, milles kajastuvad alapeatükis 4.6.2 tehtud parandusettepanekud. Nii, nagu olemasoleva protsessi puhul, ei ole ka *to-be* protsessi juures magistritöö skoobi hoidmise huvides detailselt kirjeldatud paralleelselt toimuvat huvide konflikti kontrolli protsessi või ärisuhte seiret kui AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise jätkuprotsessi, kuid olulised aspektid, mis kavandatava lahenduse puhul ka viidatud protsesside efektiivsust tõstavad, on siiski markeeritud. Kavandatava protsessi SIPOC-diagramm on esitatud tabelis 4.

Tabel 4. Kavandatava protsessi SIPOC diagramm (autori koostatud)

Supplier (tarnija)	Input (sisend)	Process (protsess)	Output (väljund)	Customer (klient)
Klient	Elulised/ärilised asjaolud, ilmnunud õiguslik lähteülesanne või probleem	Eelaste - Advokaadile pöördumise edastamine	E-kiri, milles sisaldub õiguslik probleem, lähteülesanne.	Advokaat
Advokaat	Kliendi poolt esitatud esialgsed asja andmed ja seotud isikute andmed, kliendi kontaktandmed	1. Kliendiprofiili loomine ja küsimustiku genereerimine	E-kirja teel saadetav kutse AML/CFT platvormile	Klient
Klient	Kliendi isikuandmed, teave kaasuse asjaolude, esindusõiguse ja ettevõtte tegelike kasusaajate kohta, PEP-staatuse, täiendavad riskifaktorid ja teave	2. Isikusamasuse tuvastamine ja küsimustiku täitmine	Küsimustik täidetud, isikusamasus tuvastatud jm andmed edastatud ning advokaadile e-posti ning AML/CFT platvormi kaudu vastav teavitus edastatud.	Advokaat

	sanktsioneerituse kohta			
Advokaat	Küsimustikus esitatud andmed, antud kinnitused, kliendi ja seotud isikute kohta usaldusväärsetest allikatest kättesaadavad täiendavad andmed	3. Vajadusel täiendavate andmete kogumine ja kontroll, kliendi riskiastme tuvastamine	AML/CFT platvormil kliendiprofiili alla päringute tulemused salvestatud, protsessi tulemus (riskiaste) ja valgusfooripõhimõttel soovitus kliendisuhete alustamise kohta genereeritud	Advokaat
Advokaat	Hoolsusmeetmete kohaldamise tulemused (sh kogutud teave ja selle õigsus, arusaam tehingust, kliendi äriloogikast, -struktuurist jm), AB riskiisu, kliendi riskiaste, AB protseduuri reeglid ja sisekord	4. Tulemuste hindamine ja ärisuhte alustamise osas otsustamine	AML/CFT platvormi kaudu kliendile e-kirja teel saadetak teavitus kliendilepingu sõlmimise e. ärisuhte alustamise valmiduse osas.	Klient

Ülaltoodud SIPOC-diagrammi kohaselt toimub kogu AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsess pärast esialgse kliendipöördumise laekumist ühes keskkonnas ehk kavandatavas süsteemis. Arvukate e-kirjade vahetamise asemel saab advokaadi poolt kliendile genereeritav küsimustik reageerida interaktiivselt kliendi antud sisendile (näiteks alles siis, kui klient märgib, et tema ei ole advokaadilt soovitud teenusega seotud ettevõtte UBO, võiks avaneda vastavad väljad, kuhu sisestataks UBO-de andmed).

Üks põhimõtteline muudatus võrreldes olemasoleva olukorraga seisneb selles, et AML/CFT platvormile suunatakse kõik potentsiaalsed kliendid. Kui klient märgib ütlush põhiseid andmeid esitades (küsimustikku täites), et soovitud teenus ei sisalda ühtegi elementi, mis tingiks seadusjärgsete AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldumise, seisneb platvormi põhifunktsioon ärisuhte alustamisega seonduva mõistliku hoolsuskohustuse täitmises, isiku tuvastamises ja dokumendikoopia hõivamises ning ärisuhte regulaarses seiramises. Nimelt moodustavad suure osa AB kliendiportfelli püsikliendid, kes võivad

vajada pikema aja jooksul erineva sisuga õigusteenust (tuues teatud juhtudel mitte ärisuhte alguses, vaid hoopis selle kestel kaasa hoolsusmeetmete kohaldamise kohustuse) ning kelle andmed võivad aja jooksul ka muul juhul ajakohastamist vajada. Seetõttu saadaks platvorm advokaadile mõistliku regulaarsusega teateid andmete uuendamiseks või ka näiteks juhul, kui kliendi dokument aegunud on ja süsteemis uuendamist vajaks. Ühtlasi on uue kliendiülesande puhul seotud isikute ja UBODE tuvastamine igal juhul vajalik, et teostada nõuetekohane huvide konflikti kontroll.

4.10 Kavandatava lahenduse alamprotsesside modelleerimine

Alapeatükkides 4.10.1-4.10.4 esitab autor kavandatava AML/CFT protsessi alamprotsesside BPMN-notatsioonis mudelid koos põhjalikuma tekstilise kirjeldusega.

4.10.1 Kliendiprofiili loomine ja küsimustiku genereerimine

Advokaat siseneb veebilehitseja või kliendihaldustarkvara vastava nupu kaudu, kui vastav integratsioon on loodud (alamprotsessi BPMN-joonisel on võetud aluseks vastava integratsiooni olemasolu), AML/CFT platvormi esilehele. Esimesel sisselogimiskorral nõuab süsteem advokaadilt kõrgetasemelise e-ID vahendi ehk ID-kaardi, Mobiil-ID või Smart-ID abil autentimist. Kui advokaat seda soovib (teeb vastava valiku), ei ole edaspidi igakordne autentimine samast seadmest püsiküpsiste kasutamise tõttu vajalik. Kui autentimine õnnestub, suunatakse advokaat töölauale, kus talle kuvatakse tema klientidega seotud ja talle suunatud teavitused ning kus advokaat saab nii varem alustatud hoolsusmeetmete kohaldamise protsesse hallata kui ka uusi käivitada.

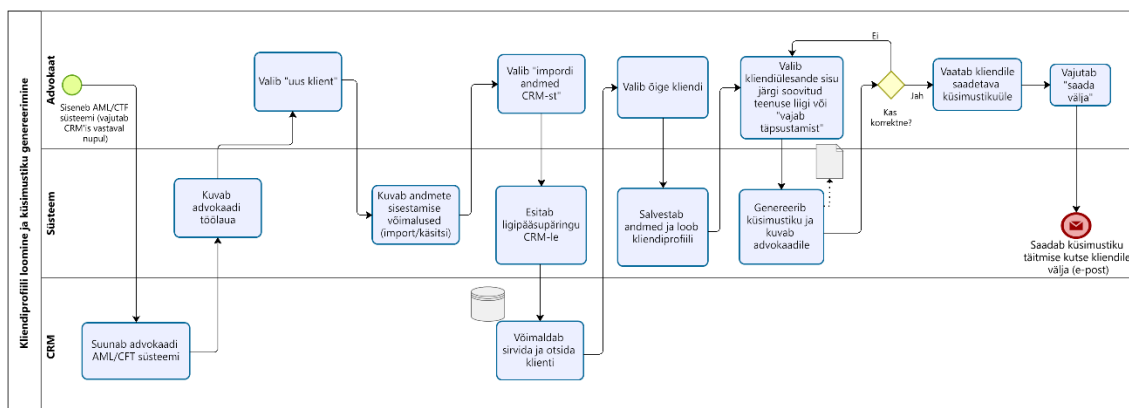
Kui advokaat vajutab nupul „*kontrolli*“ ja teeb valiku „*uus klient*“, kuvab süsteem võimaluse kliendi andmed advokaadibüroo kliendihaldustarkvarast importida või uue kliendi andmed käsitsi sisestada (näiteks juhul, kui andmete import kliendihaldustarkvarast mistahes põhjusel võimalik ei ole või ebaõnnestub). Kui kasutaja vajutab nupul „*impordi andmed*“, esitab AML/CFT platvorm API-vahendusel päringu kliendihaldustarkvarale, lubades nime/nimetuse ja isiku- või registrikoodi alusel soovitud kliendi üles otsida ja valida. Kui kasutaja on soovitud kliendi valinud, impordib AML/CFT süsteem tema kohta kliendihaldustarkvaras sisalduvad andmed platvormi kliendiprofiilile. Füüsilisest isikust kliendi ja juriidilise isiku esindaja (näiteks juhatuse liikme) puhul on vaja, et süsteemi imporditaks või sisestataks kindlasti vastava isiku ees-

ja perekonnanimi ning isikukood või sünniaeg, et võimaldada tal hiljem end süsteemis autentida ja kliendiprofiilile salvestatud andmetele ligi pääseda.

Kui kliendi andmed on salvestatud, valib advokaat järgmiseks temale teadaoleva kliendiülesande sisu järgi soovitud teenuse liigi või märgib „*vajab täpsustamist*“, mille korral genereeritakse kliendile soovitud teenuse olemust puudutavad lisaküsimused. Peamine eesmärk on mõlemal juhul tuvastada, kas tegemist on mõne seadusjärgsete AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldumist kaasa toova teenusega – kui see nii ei ole, siis on kliendile genereeritav küsimustik üldisem ja AML/CFT platvorm täidab sellise kliendi suhtes eelkõige isikusamasuse, esindusõiguse ja UBO-de tuvastamise funktsiooni. Ühtlasi täidab platvorm sellisel juhul mõistlikust hoolsuskohustusest tulenevat ärisuhte seire funktsiooni ning tuletab advokaadile regulaarselt meelde, et ärisuhte üksikasjad vajavad ajakohastamist.

Seejärel genereerib süsteem kliendi jaoks kasutaja antud sisendi põhjal AML/CFT küsimustiku ning kuvab selle eelvaate advokaadile. Advokaat saab eelvaate põhjal veenduda, kas sisestas kliendi andmed (nt soovitud teenuse liigi) õigesti ning vajutades nupule „*saada välja*“ määratakse ankeet AML/CFT platvormil kliendile täitmiseks. Kliendile saadetakse tema profiilile sisse logimist ja küsimustiku täitmist võimaldav link e-postiga. Kuigi link keskkonnale saadetakse e-postiga, peab klient enne süsteemi sisestatud andmetele ligipääsemist end autentima (selgitatud täpsemalt 2. alamprotsessi BPMN-mudelil).

Kavandatava lahenduse 1. alamprotsessile vastav BPMN-mudel on esitatud joonisel 13.

Joonis 13. Alamprotsess 1 – kliendiprofiili loomine ja küsimustiku genereerimine (autori koostatud).

4.10.2 Isikusamasuse tuvastamine ja küsimustiku täitmine

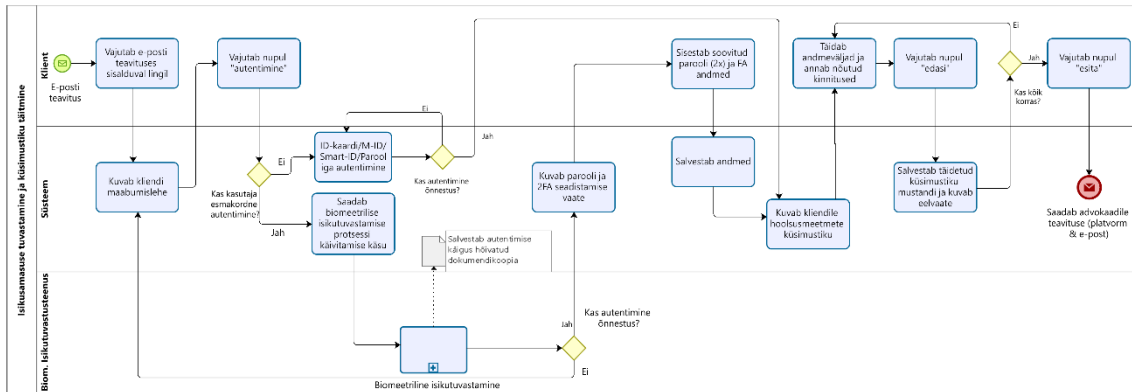
Klient saab AML/CFT platvormile siseneda läbi veebibrauseri. Selle mugavaks võimaldamiseks saadab loodav süsteem, nagu 1. alamprotsessi juures märgitud, kliendi e-posti aadressile otselingi. Lingil vajutades saabub klient maabumislehel, kus on graafiliselt ja tekstiliselt esitatud ülevaatlik informatsioon AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi eesmärgi ja olemuse kohta.

Jätkamiseks peab klient (juhul, kui see on tema esmakordne autentimine) vajutama nupul „*biomeetiline isikutuvastamine*“. Selle nupuvajutuse korral saadab süsteem biomeetrilise isikutuvastamise protsessi käivitamise käsu autentimissüsteemile, millega AML/CFT süsteem liidestatud on (nt Veriff või GetID), misjärel käivitub algab kliendi isikusamasuse biomeetiline tuvastamine. Biomeetriliseks isikutuvastamiseks vajab klient sülearvuti või mobiilseadme kaamerat ning isikut tõendavat dokumenti (välismaalase puhul passi). Liidestatud tuvastussüsteem palub kliendil valida dokumendi väljaandnud riigi ja dokumendi tüübi, pildistab dokumenti (need pildid salvestatakse AML/CFT süsteemi dokumendikoopiana) ning seejärel hoida dokumenti käes samal ajal kui tema enda nägu kaamera kaadris on. Kui autentimine mistahes põhjusel ebaõnnestub, kuvatakse kliendile vastav veateade ning suunatakse ta maabumislehele tagasi. Kui autentimine õnnestub, suunatakse klient kõigepealt parooli loomise vaatesse, et võimaldada järgmistel kordadel lihtsustatud, kasutajanime ja parooli ning e-posti või mobiiltelefoni abil toimiva kahetasemelise (2FA) autentimise teel sisselogimist (ühtlasi selleks, et minimeerida biomeetrilise autentimise päringutega kaasnevat kulu AB-le. Täiendavalt on järgmistel kordadel sisselogimine võimalik ka ID-kaardi (sh e-residendi isikutunnistuse), mobiil-ID ja Smart-ID abil.

Pärast edukat autentimist suunatakse klient temale advokaadi ja süsteemi poolt ette valmistatud küsimustiku juurde. Klient täidab nõutud andmeväljad ja annab kinnitused (sh esindusõigust puudutav info ja andmed, andmed PEP-staatuse ja sanktsioneerituse kohta) ning vajutab nupul „*edasi*“, mille järgselt süsteem täidetud küsimustiku mustandi salvestab ning annab kliendile võimaluse esitatud andmed üle kontrollida. Kui klient peab süsteemi naasma, näiteks juhul, kui tal ei õnnestu ajaliste piirangute tõttu ühe sessiooni käigus kõiki vajalikke andmeid esitada, siis süsteem salvestab juba sisestatud andmed jooksvalt kliendiprofiili alla ning kliendil on võimalik, nagu eelpool kirjeldatud, lihtsustatud meetodite abil süsteemi sisse logida. Kui klient on andmete sisestamise

lõpetanud ja vajutab nupul „esita“, määratakse kliendi esitatud andmete menetlemise ülesanne taas advokaadile ning advokaat saab selle kohta oma nii oma tööalasele e-posti aadressile kui ka AML/CFT platvormi töölauale teavituse.

Alamprotsessile 2 vastav äriprotsessi mudel on esitatud joonisel 14.

Joonis 14. Alamprotsess 2 – isikusamasuse tuvastamine ja küsimustiku täitmine (autori koostatud).

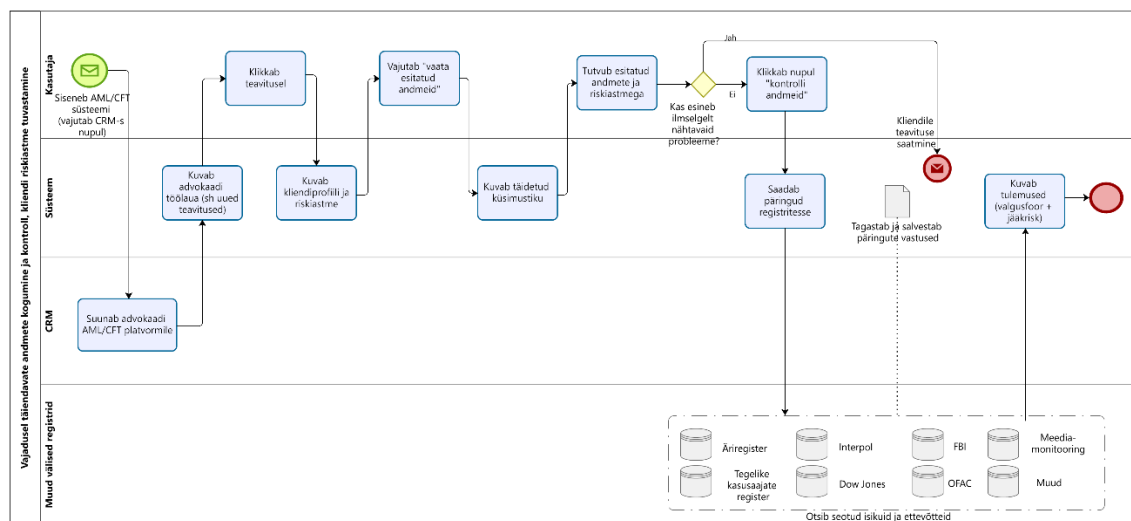
4.10.3 Vajadusel täiendavate andmete kogumine ja kontroll, kliendi riskiastme tuvastamine

Kolmanda alamprotsessi alguseks on advokaadi e-posti aadressile ja AML/CFT platvormile genereeritud teavitus kliendi poolt hooldsusmeetmete küsimustiku täitmise kohta. Teavituse e-posti teel kätte saanud, siseneb advokaat kliendihaldustarkvara kaudu taas AML/CFT süsteemi. Sisenedes kuvab süsteem advokaadile tema töölauda, millel on näha ka teda puudutavad viimased teavitused. Seal kajastub ka teavitus eelmises alamprotsessis kirjeldatud küsimustiku kliendipoolse täitmise kohta. Kui advokaat teavitusel klikkab, kuvatakse talle kliendiprofiil ning täidetud küsimustiku põhjal automaatselt tuvastatud esialgne riskiaste. Kui advokaat vajutab nupul „vaata esitatud andmeid“, kuvatakse talle kliendi esitatud andmed, millega advokaat saab tutvuda, et nende järjepidevuses ja loogilisuses veenduda. Samuti saab advokaat kontrollida kliendi esitatud andmete seoseid (nt kliendi kirjeldatud UBO-de osas) kliendihaldustarkvaras sisalduvate isikutega API kaudu (huvide konflikti kontrolli protsessi täiendavalt teenindav funktsioon, mida siin alamprotsessis täiendavalt ei käsitleta).

Kui advokaat on kliendi esitatud andmed läbi vaadanud, andmetes ei ole ilmselgeid ja nähtavaid vastuolusid kliendi poolt varasemalt väljendatuga või AB riskiisuga, klikkab advokaat nupul „kontrolli andmeid“. Selle nupu vajutamise järgselt teostab süsteem

vastavalt tuvastatud riskiastmele vajalikus mahus päringud usaldusväärsetesse andmeid sisaldavatesse andmebaasidesse, mille hulka võivad kuuluda Interpoli, FBI ja Dow Jones'i rahapesuvaldkonna jälgimisnimekirjad ning sanktsiooniandmebaasid. Kui kliendi esitatud andmetest nähtub, et seadusjärgsed AML/CFT hooldusmeetmed ei kohaldu, piirdub vastav päring ainult esitatud andmete õigsuse kontrolliga (dokumendi kehtivuse kontroll, esindusõigsuse kontroll). Kõrgema riskiastme puhul teostatakse ka päring meediamonitoringu teenusepakkuja süsteemi, et tuvastada kliendi ja seotud isikute kohta võimalikke täiendavaid riskitegureid, näiteks viiteid PEP-staatusele. AML/CFT süsteem salvestab päringute tulemused ning kuvab need koos valgusfooripõhimõttel soovitusena ja jääkriski skooriga (roheline (*go*), kollane (*go if*), punane (*no go*)) advokaadile. Kollase tulemuse korral peab advokaat manuaalselt sekkuma ning küsima kliendilt selgemat/täiendavat teavet. Punase tulemuse korral on süsteem kliendi antud sisendi või päringute põhjal tuvastatud andmete põhjal järeldanud, et kliendilepingut sõlmida ei tohi.

Alamprotsessile 3 vastav äriprotsessi mudel on esitatud joonisel 15.

Joonis 15. Alamprotsess 3 – Vajadusel täiendavate andmete kogumine ja kontroll, kliendi riskiastme tuvastamine

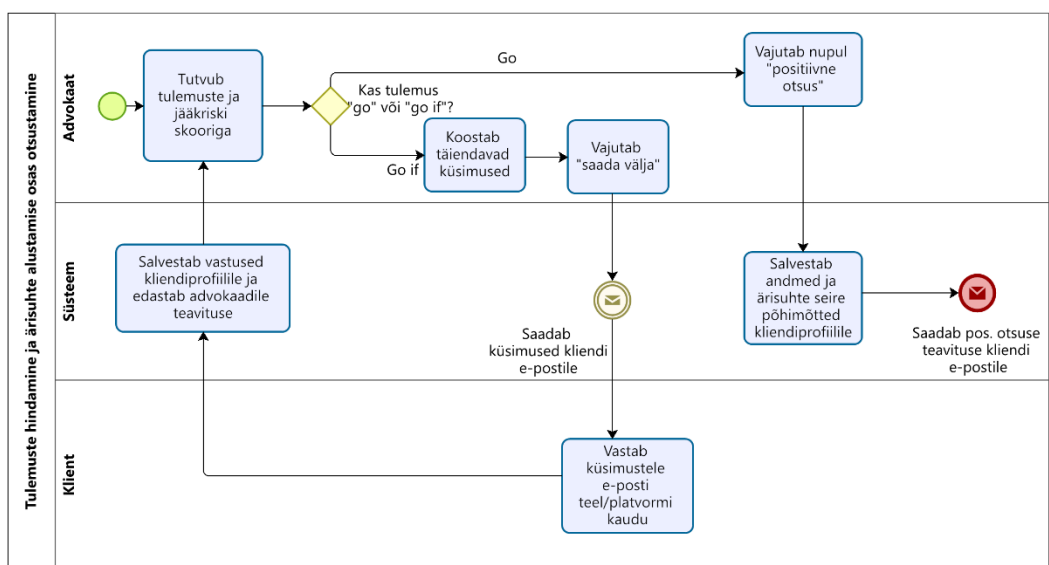
4.10.4 Tulemuste hindamine ja otsustamine

Neljas alamprotsess käivitub situatsioonis, kus advokaat on saanud kliendi kohta kolmanda alamprotsessi juures märgitud päringute tulemusel „rohelise“ või „kollase“ soovitusena (positiivne stsenaarium jätkub, sest „punase“ puhul loetakse protsess antud etapis lõppenuks). Esmalt tutvub advokaat saadud tulemuste, iseäranis jääkriski skooriga ja selle juures kuvatud põhjendustega, mis jääkriski skoori kujunemist selgitavad.

Vaatamata päringutele mitmesugustesse andmebaaside ei ole välistatud, et teatud riikidest pärit või väga levinud nimedega isikute puhul ei anna need siiski tulemusi, millest oleks võimalik teha ühemõttelisi järeldusi isiku esitatud teabe õigsuse ja piisava põhjalikkuse kohta. Samuti võib kliendi kohta tehtud päringutest ilmnedä täiendavaid riskifaktoreid. Seetõttu on üksikute klientide ehk „kollaste“ tulemuste puhul siiski vajalik rätseplähenemine ehk advokaadi manuaalne sekkumine. Sellises olukorras saab advokaat tulemuste juures kuvatavasse tekstilahtrisse kirjutada täiendavaid küsimused (sh näiteks paluda kliendilt täiendavate dokumentide üleslaadimist) ning nupule „saada välja“ vajutades saadab süsteem need küsimused kliendi e-posti aadressile. Kuna kliendil ei ole tingimata vajalik enam AML/CFT platvormile naasta, saab ta küsimustele soovi korral vastata ja asjakohaseid faile manustada ka otse e-posti teel ning süsteem salvestab vastused tema kliendiprofiili juurde. Alternatiivselt saab ta brauseri kaudu platvormile naasta. Ühtlasi saadab süsteem advokaadile teavituse e-postile ja AML/CFT platvormi töölauale, kui klient on nõutud täiendava info üles laadinud või lisaküsimustele vastanud.

Kui päringute tulemused ja kliendi antud (lisa)info on ammendav ning advokaat ei pea enam vajalikuks täiendavaid küsimusi küsida, vajutab ta positiivse stsenaariumi kohaselt nupul „positiivne otsus“, mille järgselt saadab süsteem kliendi e-postile teavituse AML/CFT protsessi eduka läbimise kohta. Süsteem salvestab andmed kliendiprofiilile ja genereerib automaatselt vastavalt jääkriskile ärisuhte seire graafiku.

Alamprotsessi 4 äriprotsessi mudel on esitatud joonisel 16.

Joonis 16. Alamprotsess 4 - Tulemuste hindamine ja ärisuhte alustamise osas otsustamine (autori koostatud).

4.11 Ärinõuded

Arvestades eelnevates alapeatükkides läbitud etappides, kuid ka dokumendianalüüsisist (sh õigusaktid, advokatuuri protseduurireglid), intervjuudest, protsesside vaatlusest ja analüüsisist tuvastatust, kaardistas autor uuele lahendusele järgmised ärinõuded (tabel 5).

Tabel 5. Ärinõuded (autori koostatud).

Nõude tähis	Nõude sisu
ÄN 1.	Peab võimaldama hooldusmeetmete kohaldamise protsessi seadusjärgset läbiviimist
ÄN 2.	Peab vähendama advokaadi ajakulu hooldusmeetmete rakendamise protsessile
ÄN 3.	Peab järgima advokatuuri riskihinnangus toodud põhimõtteid
ÄN 4.	Peab olema kooskõlas AB sisekontrollieeskirjade ja protseduurireglitega
ÄN 5.	Peab olema lihtne, arusaadav (sisaldama abiinfot) ja kasutusmugav
ÄN 6.	Peab ühilduma AB kliendihaldustarkvaraga
ÄN 7.	Peab nõudma minimaalselt vabateksti sisestamist
ÄN 8.	Peab maksimaalselt automatiseerima tänaseid käsitsitegevusi
ÄN 9.	Peab võimaldama päringuid välistesse andmebaasidesse
ÄN 10.	Peab tagama manuaalse protsessi puhul esineda võivate hooletusvigade vältimise
ÄN 11.	Peab tagama õigusaktides nõutud tasemel isikuandmete kaitse.
ÄN 12.	Peab olema kliendile kasutatav ilma täiendava tarkvara allalaadimiseta
ÄN 13.	Peab tõstma kliendirahulolu
ÄN 14.	Peab vähendama kliendi ajakulu hooldusmeetmete rakendamise protsessile
ÄN 15.	Peab andmeid automaatselt salvestama ja seadusejärgse tähtaja vältel säilitama
ÄN 16.	Peab võimaldama trendide kohta raporteid genereerida
ÄN 17.	Peab võimaldama tänase protsessi käigus tehtavaid kliendikontakte (korduvat kommunikatsiooni) vähendada

4.12 Ärireeglid

Käesolevas alapeatükis toob autor välja nõuete kogumise käigus tuvastatud peamised ärireeglid (tabel 6). Ärireeglite alusel koostatakse magistritöö süsteemianalüüsi faasis ka äriinfo mudel.

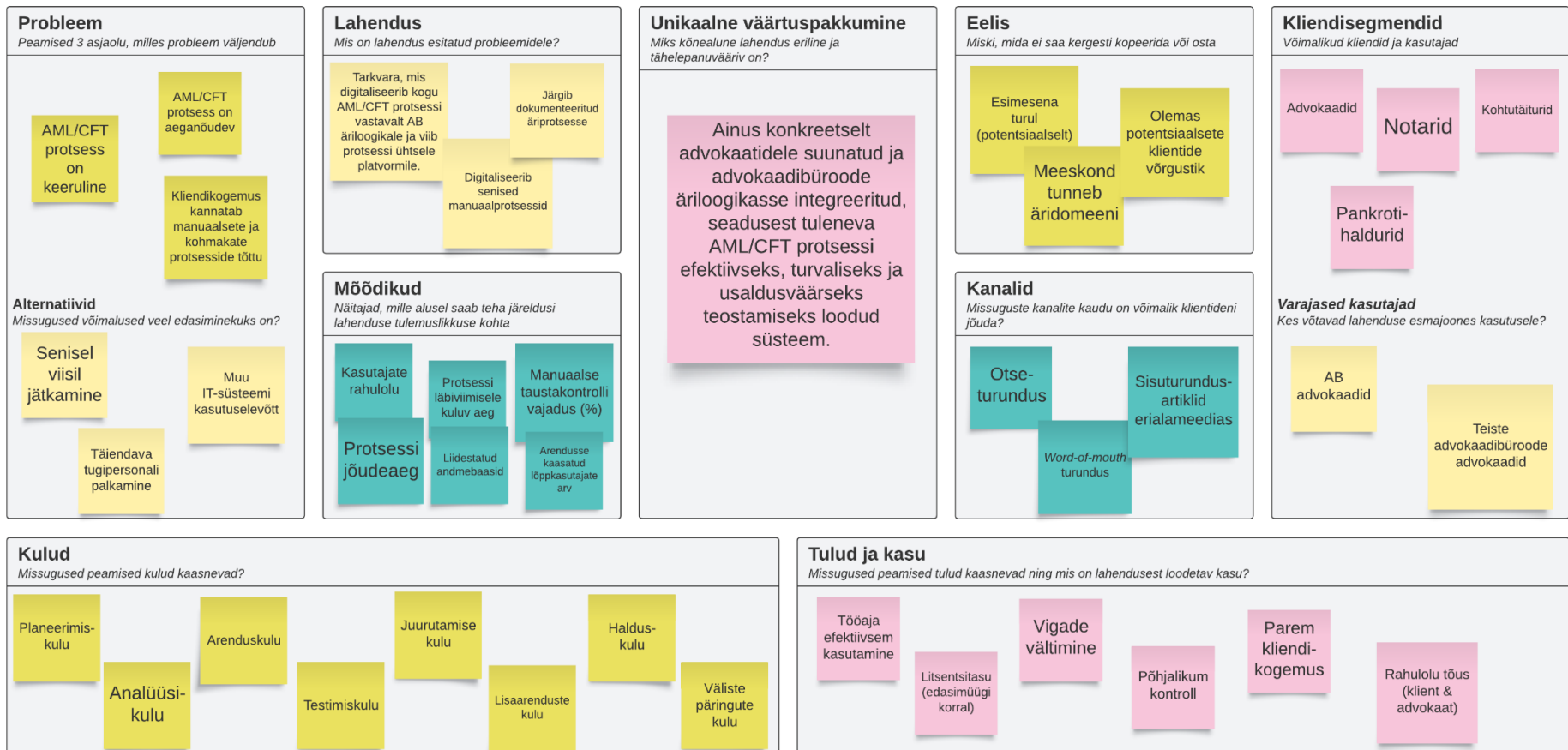
Tabel 6. Ärireeglid (autori koostatud)

Reegli tähis	Reegli sisu
BR 1.	Üks advokaat võib luua null kuni mitu kliendiprofiili. Iga kliendiprofiili loob üks konkreetne advokaat.
BR 2.	Iga kliendiprofiili loomisel imporditakse CRM-st ühe kindla kliendi andmed. Igal kliendil saab olla süsteemis korraga ainult üks kliendiprofiil (kuid kõigil klientidel ei ole seda).
BR 3.	Iga advokaat võib genereerida null kuni mitu küsimustikku. Iga küsimustiku genereerib üks kindel advokaat.
BR 4.	Iga küsimustik genereeritakse ühe kindla kliendi jaoks. Üks klient võib pikaajalise kliendisuhte jooksul täita null kuni mitu küsimustikku.
BR 5.	Iga küsimustiku sisu ja selle täitmise käigus esitatud andmed salvestatakse ühele konkreetsele kliendiprofiilile. Ühele kliendiprofiilile võib aja jooksul olla salvestatud mitte ühegi kuni paljude küsimustike sisu ja täitmise käigus esitatud andmed.
BR 6.	Ühe kliendi suhtes võidakse aja jooksul teha täiendava teabe saamiseks null kuni mitu täiendavat päringut. Päringuid tehakse alati ühe kindla kliendi suhtes.
BR 7.	Iga advokaat võib aja jooksul null kuni mitu korda päringuid sooritada. Iga päringu sooritamise eest vastutab üks kindel advokaat.
BR 8.	Päringute tulemused salvestatakse ühele konkreetsele kliendiprofiilile. Ühele kliendiprofiilile võib aja jooksul salvestada nulli kuni mitme päringu tulemusi.
BR 9.	Iga meeldetuletus genereeritakse ühele kindlale, ärisuhte alustamise või jätkamise eest vastutavale advokaadile. Üks advokaat võib aja jooksul saada null kuni mitu meeldetuletust ärisuhte seiramiseks.
BR 10.	Iga meeldetuletus seondub ühe kindla kliendiprofiiliga. Ühe kliendiprofiiliga võib aja jooksul seotud olla null kuni mitu meeldetuletust.
BR 11.	Iga hoolsusmeetmete kohaldamise järel saadud lõpptulemus seondub ühe kindla kliendiga. Ühe kliendi jooksul võib olla pikaajalise kliendi suhtes saadud null kuni mitu hoolsusmeetmete kohaldamise lõpptulemust.
BR 12.	Iga hoolsusmeetmete kohaldamise lõpptulemus salvestatakse ühele kindlale kliendiprofiilile. Ühele kliendiprofiilile võib olla salvestatud null kuni mitu hoolsusmeetmete kohaldamise lõpptulemust.
BR 13.	Üks advokaat võib aja jooksul genereerida null kuni mitu raportit. Iga raporti genereerib üks konkreetne advokaat.
BR 14.	Üks raport võib seonduda vähemalt ühe, kuid võib seonduda ka mitme kliendiprofiiliga ja sinna salvestatud andmetega. Iga kliendiprofiili kohta võib aja jooksul genereerida null kuni mitu raportit.

4.13 *Lean*-lõuend

Ärianalüüsi viimase etapina esitab autor kavandatava ärilahenduse *lean*-lõuendi. *Lean*-lõuend võimaldab anda lihtsa ja ülevaatliku arusaama olemasoleva olukorra kitsaskohtadest, potentsiaalsest lahendusest ning selle olulisematest omadustest. Samuti on *lean*-lõuend hea vahend probleemi ja kavandatava lahenduse huvitatud osapooltega valideerimiseks.

Lean-lõuendi abil valideeriti probleemi olemust ja kavandatavat lahendust loodava süsteemi potentsiaalsete lõppkasutajatega. Lõuendi koostamiseks kasutas autor Lucidspark rakendust ning see on esitatud pöördel (joonis 17).

Joonis 17. Lean-lõuend (autori koostatud)

5 Süsteemianalüüs

Järgnevalt viib autor läbi kavandatava lahenduse süsteemianalüüsi ja esitab selle tulemused. Autor kaardistab esmalt süsteemi funktsionaalsed ja mittefunktsionaalsed nõuded. Nõuded prioriseeritakse MoSCoW metoodika kohaselt ning kategoriseeritakse FURPS+ metoodika alusel. Seeärel koostab autor funktsionaalsete nõuete kirjeldamiseks kasutusmallide diagrammi, mille juures esitab ka kolme kasutusmalli detailsed, tekstilised kirjeldused. Samuti koostab autor klassidiagrammi kujul süsteemi ärireegleid visualiseeriva äriinfo mudeli ning komponentdiagrammi koos vastavate semantikatabelitega.

Viimaks esitab autor süsteemi prototüübi, millega illustreeritakse olulisemaid kasutajapoolseid (nii advokaadi kui kliendi) ekraanivaateid.

5.1 Funktsionaalsed nõuded

Süsteemi funktsionaalsed nõuded on huvitatud osapoolte vajaduste parimal viisil IT-poolele kommunikeerimiseks esitatud kasutajalugude (*user story*) kujul. Kasutajalugude koostamisel on arvestatud asjaoluga, et loodavas AML/CFT süsteemis on kaks peamist kasutajagrupperi (kliendid ja advokaadid). Mõistliku arendusmahu säilitamiseks on autor kaardistanud „M“, „S“ ja „C“ prioriteetsusega funktsionaalsed nõuded.

Advokaadi perspektiivis koondati ja prioriseeriti kokku 21 funktsionaalset nõuet. Järgnevalt esitatud tabelis (tabel 7) kajastuvad vastavad „M“ prioriteetsusega funktsionaalsed nõuded. Täiemahuline funktsionaalsete nõuete tabel on esitatud magistritöö lisa 3.

Tabel 7. Kavandatava lahenduse funktsionaalsed nõuded advokaadi vaates (autori koostatud)

Nõude ID	Kirjeldus	Prioriteetsus
Advokaat		
FR 2	Mina advokaadina soovin, et saaksin kliendi andmeid uude süsteemi otse CRM-st importida ja sinna eksportida, et ma ei peaks juba olemasolevate andmete kahekordsele sisestamisele aega kulutama.	M
FR 3	Mina advokaadina soovin, et saaksin süsteemi abil nii uue kui olemasoleva kliendi suhtes hooldusmeetmeid kohaldada, et veenduda sama süsteemi abil nii ärisuhte alustamise kui jätkamise võimalikkuses.	M
FR 5	Mina advokaadina soovin, et süsteem tuvastaks automaatselt kliendi esitatud andmete põhjal seadusjärgsete hooldusmeetmete kohaldamise vajaduse, et ma ei peaks seda käsitsi tegema.	M
FR 6	Mina advokaadina soovin, et süsteem tuvastaks automaatselt kliendi riskiastme ja nõutava hooldusmeetmete kohaldamise intensiivsuse, et ma ei peaks hooldusmeetmete kohaldamise intensiivsust käsitsi analüüsima	M
FR 8	Mina advokaadina soovin, et süsteem suudaks teostada päringud välistesse andmebaasidesse (sh olulistesse riigi infosüsteemi andmekogudesse), et saaksin usaldusväärse taustakontrolli tulemuse.	M
FR 13	Mina advokaadina soovin, et saaksin kliendi esitatud andmetega (täidetud küsimustikuga) tutvuda, et tuvastada võimalikke vastuolusid kliendi poolt varasemalt väljendatuga.	M
FR 17	Mina advokaadina soovin, et süsteem kuvaks mulle kliendi kohta tehtud päringute tulemused, et saaksin veenduda nende kooskõlas kliendi poolt varasemalt väljendatuga.	M
FR 18	Mina advokaadina soovin, et süsteem annaks mulle teada, kui kliendi kohta ei leitud ammendavat infot, et mul oleks võimalik täiendavaid andmeid küsida.	M
FR 20	Mina advokaadina soovin, et süsteem genereeriks valgusfoori põhimõttel jääkriski skoori ja soovitus, et saaksin sujuvalt otsustada kliendisuhete alustamise võimalikkuse ja/või täiendava info pärimise vajaduse üle.	M

Kliendi perspektiivis koondati ja prioriseeriti kokku 9 funktsionaalset nõuet. Järgnevalt esitatud tabelis (tabel 8) kajastuvad „M“ prioriteetsusega nõuded. Täiemahuline funktsionaalsete nõuete tabel on esitatud magistritöö lisa 3.

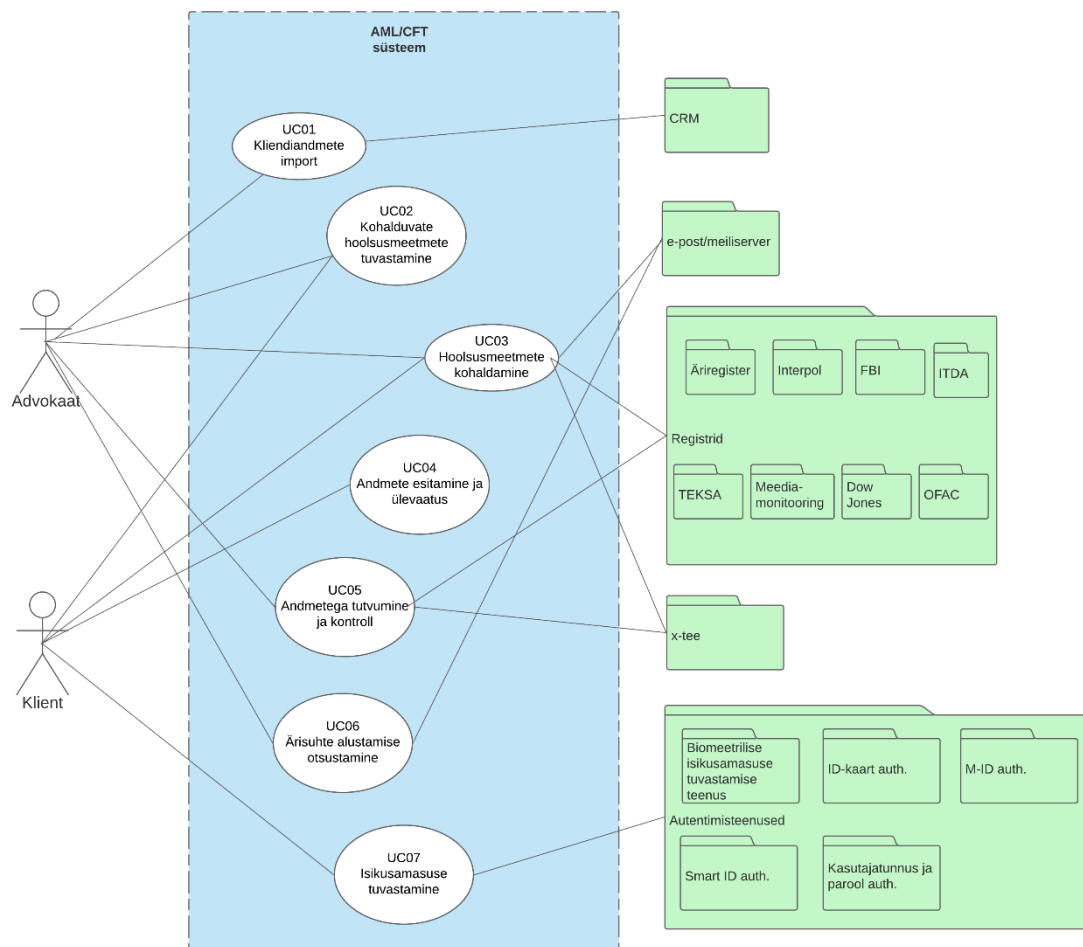
Tabel 8. Kavandatava lahenduse funktsionaalsed nõuded kliendi vaates (autori koostatud)

Nõude ID	Kirjeldus	Prioriteetsus
Klient		
FR 22	Mina kliendina soovin, et saaksin esmakordseks autentimiseks kasutada erinevate riikide poolt välja antud dokumente, et kiiresti ja sujuvalt isikusamasus tuvastada.	M
FR 25	Mina kliendina soovin, et saaksin kõik andmed esitada ja vajalikud dokumendid üles laadida otse süsteemis, et ma ei peaks neid eraldi e-posti teel saatma.	M
FR 26	Mina kliendina soovin, et saaksin taustakontrolli küsimustiku täitmise käigus kasutada maksimaalselt filtreeritavaid valikuid, et mitte vabatekstiväljadele aega kulutada.	M
FR 29	Mina kliendina soovin, et saaksin enne andmete advokaadile saatmist need eelvaates üle vaadata, et veenduda kõigi sisestatud andmete ammendavuses ja õigsuses.	M

5.2 Kasutusmallide diagramm

Käesolevas alapeatükis esitab autor kasutusmallide diagrammi, mis kujutab funktsionaalseid nõudeid visuaalselt. Diagrammil kujutatakse ka kahte erinevat tüüpi kasutajad ehk aktorid (advokaadid ja kliendid), süsteemi funktsioonid ning välised süsteemid, millega AML/CFT süsteem infot vahetama peab.

Kasutusmallide diagrammil on visualiseeritud funktsionaalsused, mis on otseselt seotud MoSCoW metoodika kohaselt „M“ prioriteediga hinnatud funktsionaalsete nõuetega. Kasutusmallide diagramm on esitatud joonisel 18.

Joonis 18. Kasutusmallide diagramm (autori koostatud)

Järgmiseks esitab autor UC01, UC04 ja UC06 kasutusmalli tekstilise ülevaate kasutusmalli kaardi kujul (tabelid 9-11).

Tabel 9. UC01. Kliendiandmete import (autori koostatud)

Nimetus	UC01 Kliendiandmete import
Eesmärk	Lua AML/CFT süsteemi advokaadibüroo CRM-s olevate andmete põhjal kliendiprofiil, ilma, et advokaat peaks vastavad andmed käsitsi uuesti sisestama.
Eeltingimused	Advokaat on CRM-i sisenenud ja vajutanud AML/CFT süsteemi juurde suunaval nupul ja jõudnud süsteemis advokaadi töölauale.
Aktor	Advokaat
Peatsenaarium	<ol style="list-style-type: none"> 1. Advokaat vajutab nupul „uus klient“ 2. Süsteem kuvab advokaadile võimaluse sisestada uue kliendi andmed käsitsi või importida need CRM-st. 3. Advokaat teeb aktiivseks valiku „Otsi andmed CRM-st“. 4. Avaneb otsingukast „otsi klienti“.

	<p>5. Advokaat kirjutab otsingukasti kliendi nime/nimetuse või isikukoodi esimesed 3 tähte/numbrit.</p> <p>6. Süsteem teeb päringu CRM-i ja kuvab valiku klientidest, kes otsingukriteeriumitele vastavad.</p> <p>7. Advokaat vajutab sobiva kliendi nimetusel.</p> <p>8. Süsteem impordib kliendi andmed CRM-st ja loob kliendiprofiili mustandi.</p> <p>9. Advokaat vajutab „salvesta kliendiprofiil“</p>
Alternatiivne stsenaarium	Advokaat teeb peastsenaariumi punktis 3 aktiivseks valiku „sisesta andmed käsitsi“, misjärel sisestab kliendi kontakt- ja isikuandmed vastavatesse lahtritesse ning vajutab „salvesta kliendiprofiil“.
Tulemus	Kliendi andmed on CRM-st imporditud ja kliendiprofiil salvestatud.

Tabel 10. UC04. Andmete esitamine ja ülevaatus (autori koostatud)

Nimetus	UC04 Andmete esitamine ja ülevaatus
Eesmärk	Esitada advokaadile kliendisuhete alustamiseks vältimatult vajalikud andmed ning selgitada välja, kas kliendi suhtes kohalduvad seadusjärgsed AML/CFT meetmed või mitte
Eeltingimused	Advokaat on loonud AML/CFT süsteemis kliendile kliendiprofiili, on genereerinud küsimustiku ning edastanud selle kliendile täitmiseks. Klient on jõudnud kliendi maabumislehele ning tuvastanud isikusamasuse ja loonud järgmisteks autentimisteks parooli.
Aktor	Klient
Peastsenaarium	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kliendile kuvatakse küsimustik. 2. Klient täidab nõutud andmeväljad ja annab nõutud kinnitused. 3. Klient vajutab nupul „edasi“. 4. Kliendile kuvatakse täidetud küsimustiku eelvaade ja võimaldatakse esitatud andmeid üle vaadata. 5. Klient vajutab nupul „esita“. 6. Täidetud küsimustik saadetakse koos vastava teavitusega vastutavale advokaadile.
Alternatiivne stsenaarium	Klient vajutab peastsenaariumi punkti 5 juures nupul „muuda andmeid“ ja naaseb küsimustiku täitmise juurde.
Tulemus	Klient on esitanud seadusjärgsete hoolsusmeetmete kohaldumise kontrolliks vajalikud andmed, need üle kontrollinud ja vastutavale advokaadile saatnud.

Tabel 11. UC06. Ärisuhte alustamise otsustamine (autori koostatud)

Nimetus	UC06 Ärisuhte alustamise otsustamine
Eesmärk	Saavutada veendumus, kas ärisuhte alustamine on lubatav, kas vastava järelduse tegemine eeldab täiendava informatsiooni analüüsi või on juba olemasoleva info põhjal teada, et ärisuhte alustamine ei ole lubatud.
Eeltingimused	Klient on täitnud ütluspõhiste andmete kogumiseks mõeldud küsimustiku, advokaat on teinud täiendavate andmete kogumiseks ja andmete (kogumis) õigsuse kontrollimiseks päringud välistesse usaldusväärsetesse andmebaasidesse.
Aktor	Advokaat
Peastsenaarium	<ol style="list-style-type: none"> 1. Advokaat tutvub hoolsusmeetmete kohaldamise tulemusel (päringute tegemisel) saadud andmetega ning tutvub nendega, et tuvastada võimalikke anomaaliaid seoses kliendi esitatud andmetega. 2. Kui anomaaliaid ei ole, advokaat ei soovi täiendavaid küsimusi esitada ja süsteemi kuvatud soovitus on „roheline“, vajutab advokaat nupul „positiivne otsus“. 3. Süsteem salvestab otsuse ja sellega seotud andmed kliendiprofiilile koos kliendi riskiastmele vastava ärisuhte seire graafikuga. 4. Süsteem saadab kliendi e-posti aadressile teate protsessi eduka läbimise kohta.
Alternatiivne stsenaarium	Peastsenaariumi punkti 2 juures, kui advokaat soovib või peab süsteemi poolt antud vastava indikatsiooni tõttu lisainfot küsima, vajutab ta nupul „koosta lisaküsimused“. Seejärel avaneb aken, millesse advokaat saab kirjutada vabatekstina oma tähelepanekuid ja/või lisaküsimused ning vajutades nupul „saada“ saadetakse need kliendile. Kui klient on küsimustele vastanud, jätkub stsenaarium punkti 2 juures nii, nagu peastsenaarium ette näeb.
Tulemus	Ärisuhte alustamise lubatavus on tuvastatud ja kliendile vastav info edastatud.

5.3 Mittefunktsionaalsed nõuded

Järgmiseks esitab autor kavandatava lahenduse mittefunktsionaalsed nõuded. Lisaks MoSCoW alusel prioriseerimisele on mittefunktsionaalsed nõuded klassifitseeritud FURPS+ meetodi kohaselt, jagunedes kasutatavuse, töökindluse, jõudluse, toe ja turvalisuse (+) alasteks nõueteks. Mõistliku arendusmahu säilitamiseks on autor kaardistanud „M“ ja „S“ prioriteetsusega mittefunktsionaalsed nõuded.

Kokku koondati, kategoriseeriti ja prioriseeriti 30 „M“ ja „S“ prioriteetsusega mittefunktsionaalset nõuet (Tabelid 12-16).

Tabel 12. Kavandatava süsteemi kasutatavusega seotud mittefunktsionaalsed nõuded (autori koostatud)

Nõude ID	Kirjeldus	Prioriteetsus
Kasutatavus		
NFRU 1	Süsteem peab olema ligipääsetav kõigi levinud veebibrauserite (<i>Chrome, Edge, Safari, Firefox, Internet Explorer</i>) abil.	M
NFRU 2	Süsteemi peab olema võimalik kasutada eesti, vene ja inglise keeles.	M
NFRU 3	Süsteem peab kasutajate tegevused logima.	M
NFRU 4	Süsteemi kasutajaliides peab olema intuitiivne, sh nupud, pealkirjad ja veateated tavakasutajale arusaadavad.	S
NFRU 5	Kliendiandmete otsing peab kuvama tulemusi alates kolme tähemärgi sisestamisest.	S
NFRU 6	Süsteem peab andma kasutajale igas protsessi etapis abiinfot.	S
NFRU 7	Kasutajad peavad saama tutvuda asjakohase juriidilise dokumentatsiooniga (andmekaitse- ja kasutustingimused) ning korduma kippuvate küsimuste ja vastustega.	M
NFRU 8	Süsteemi kasutamisega kaasnev andmetöötlus peab olema kooskõlas isikuandmete kaitse üldmääruse nõuetega	M
NFRU 9	Süsteem peab kasutajate tegevused automaatselt salvestama (mitte vajama iga lahtri täitmise järel eraldi „salvesta“ nupu vajutamist).	M
NFRU 10	Süsteem peab võimaldama kliendil pärast esmakordset autentimist kasutada järgnevateks autentimisteks nii ID-kaardi, mobiil-ID, Smart-ID kui kasutajanimi/parool autentimismeetodeid	S

Tabel 13. Kavandatava süsteemi töökindlusega seotud mittefunktsionaalsed nõuded (autori koostatud)

Töökindlus		
NFRR 1	Süsteem peab olema kasutatav 98% ajast iga kalendriaasta vältel.	M
NFRR 2	Süsteemi kõigi planeeritud katkestuste summaarne kestus kalendriaastas ei tohi ületada 24 tundi.	M
NFRR 3	Süsteemi iga üksiku planeeritud katkestuse maksimaalne kestus ei tohi ületada 1 tundi.	S
NFRR 4	Süsteemi kõigi planeerimata katkestuste summaarne kestus kalendriaastas ei tohi ületada 24 tundi.	M

NFRR 5	Süsteemi planeeritud katkestused ei tohi toimuda vahemikus kl 09:00-17:00	S
--------	---	---

Tabel 14. Kavandatava süsteemi jõudlusega seotud mittefunktsionaalsed nõuded (autori koostatud)

Jõudlus		
NFRP 1	Süsteem peab suutma teenindada samaaegselt vähemalt 100 kasutajat.	M
NFRP 2	Iga süsteemi vaheleht peab avanema 2 sekundi jooksul.	S
NFRP 3	Süsteem peab reageerima kasutaja valikutele 0,5 sekundi jooksul.	S
NFRP 4	Süsteem peab võimaldama kliendil laadida üles kuni 50MB mahuga faile (iga üksiku faili kohta).	S
NFRP 5	Süsteem peab võimaldama kliendil laadida üles faile kogumahuga kuni 500MB.	S

Tabel 15. Kavandatava süsteemi toega seotud mittefunktsionaalsed nõuded (autori koostatud)

Tugi		
NFRS 1	Süsteemi tarnija poolne klienditugi peab olema saadaval igal tööpäeval vahemikus kl 09:00-17:00.	M
NFRS 2	Süsteemi dokumentatsioon peab olema eesti- ja ingliskeelne.	M
NFRS 3	Süsteemi logid peavad olema eesti- või ingliskeelsed.	M
NFRS 4	Süsteemi peab olema võimalik liidestada väliste süsteemidega (sh AB CRM-i ja nii RIS kui muude andmekogudega).	M
NFRS 5	Süsteemi komponendid peavad olema vajadusel (nt regulatiivsete muudatuste korral) hõlpsasti ajakohastatavad.	M

Tabel 16. Kavandatava süsteemi turvalisusega seotud mittefunktsionaalsed nõuded (autori koostatud)

Turvalisus		
NFRO 1	Süsteem peab automaatselt 1x ööpäevas kõiki salvestatud andmeid varundama.	M
NFRO 2	Süsteemile peab olema koostatud ja regulaarselt uuendatud andmekaitsealane mõjuanalüüs.	M
NFRO 3	Süsteemile peab olema koostatud ja regulaarselt uuendatud küberturvalisuse riskianalüüs.	M
NFRO 4	Süsteem peab võimaldama kliendiandmetele ligipääsu ainult vastavate kasutajaõigustega isikutele (konkreetne advokaat, administraator, klient).	M

NFRO 5	Andmete tervikluse, käideldavuse ja/või konfidentsiaalsusega seotud intsidentide tuvastamiseks tuleb viia läbi regulaarset andmeseiret ning kõik seiretulemused tuleb logida.	M
--------	---	---

5.4 Isikuandmete töötlemisega seotud nõuded

Mittefunktsionaalsete nõuete kaardistamise juures ei tohi jätta tähelepanuta sedagi, et kõik isikuandmetega tehtavad toimingud kujutavad endast isikuandmete kaitse üldmääruse (IKÜM) tähenduses isikuandmete töötlemist. Kavandatava süsteemi puhul töödeldakse isikuandmeid seejuures intensiivselt, hõlmates muuhulgas teatud juhtudel isikute vara päritolu ja isegi lähisugulaste isikuandmeid. Isikuandmete töötlemiseks peab alati olema õiguslik alus ja töötlemine peab alati vastama IKÜM-s sätestatud põhimõtetele [37].

AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamisel ja sellega vahetult seotud tegevuste puhul seisneb isikuandmete töötlemise õiguslik alus IKÜM artikli 6 lõike 1 punktis c (isikuandmete töötlemine on vajalik vastutaval töötlejal RahaPTS kohaselt lasuva juriidilise kohustuse täitmiseks). IKÜM srtiklis 5 sisalduvad andmetöötluspõhimõtted kujutavad endast aga sisuliselt samuti mittefunktsionaalseid nõudeid:

- **seaduslikkuse, õigluse ja läbipaistvuse põhimõte** – süsteemi abil toimiv andmetöötlus peab olema seaduslik (toimuma seaduses sätestatud eesmärgil ja alustel) andmesubjekti jaoks võimalikult arusaadav ning läbipaistev;
- **eesmärgi piirang** – süsteemi kaudu kogutud isikuandmeid ei tohi kasutada muudel (näiteks turunduslikel) eesmärkidel;
- **minimaalse andmetöötluse põhimõte** – töödelda võib üksnes isikuandmeid, mis on vajalikud ja asjakohased legitiimse eesmärgi saavutamiseks ehk AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamiseks;
- **andmete õigsuse põhimõte** – süsteemis olevate andmete kvaliteet ja ajakohasus peab olema tagatud, seda on võimalik realiseerida eeskätt regulaarse ajakohastamise (ärisuhte seire) teel;
- **säilitamise piirang** – süsteemis olevaid andmeid võib säilitada seadusest tuleneva tähtaja vältel (reeglina 5 aastat);
- **usaldusväarsuse ja konfidentsiaalsuse põhimõte** – süsteemis olevaid andmeid ei tohi ilma seadusliku aluseta jagada kolmandate osapooltega;

6 Süsteemi arhitektuur ja disain

Käesolevas peatükis esitab autor kavandatava süsteemi arhitektuuri ja disaini visiooni. Selleks koostab autor süsteemi äriinfo mudeli ja komponentdiagrammi koos neile vastavate semantikatabelitega. Samuti esitab autor valitud ekraanivaadete kujul süsteemi prototüübi.

6.1 Äriinfo mudel

Klassidiagrammi kujul koostatud äriinfomudel visualiseerib käesoleva magistritöö alapeatükis 4.12. esitatud ärireeglite toimimist ja omavahelisi seoseid. Ühtlasi on äriinfomudelile lisatud olemite peamised atribuudid ning koostatud mudelil esitatud täpsustav semantikatabel.

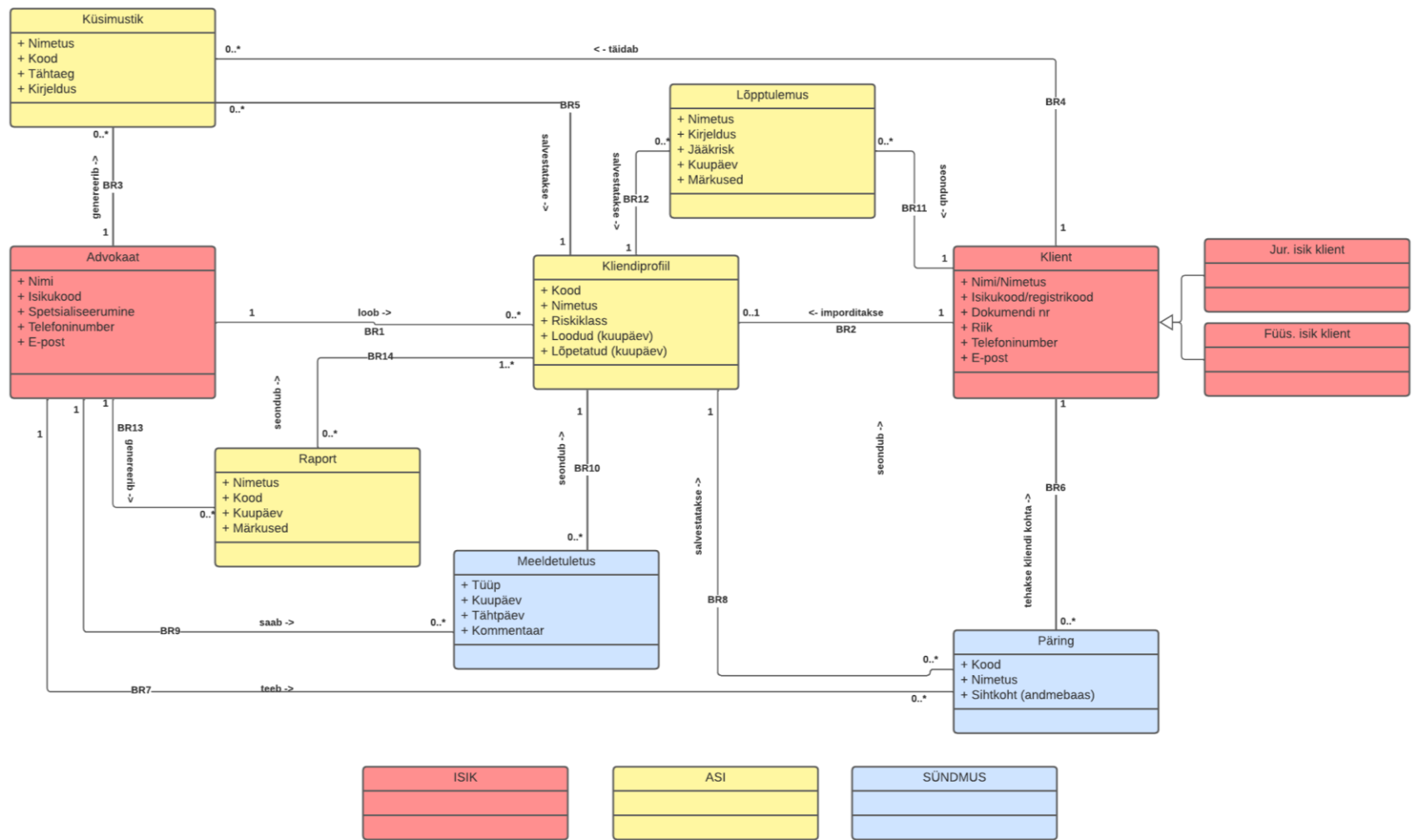
Äriinfo mudelil esitatud olemite semantikast annab ülevaate tabel 17.

Tabel 17. Äriinfo mudeli semantika (autori koostatud)

Tähis	Semantika
Advokaat	Potentsiaalse kliendisuhete eest vastutav advokaadibüroo töötaja, kes kliendi suhtes hoolsusmeetmeid kohaldab.
Füüs. isik klient	Füüsilisest isikust klient, kes soovib advokaadibüroo teenuseid kasutada.
Päring	Teabe automatiseeritud küsimine mitmesugustest välistest andmebaasidest
Jur. isik klient	Juriidilisest isikust klient, kes soovib advokaadibüroo teenuseid kasutada.
Kliendiprofiil	Loodava süsteemi kasutajakonto, mille advokaat kliendile loob, kui tema andmed loodavasse süsteemi sisestab.
Klient	Füüsiline või juriidiline isik, kes soovib advokaadibüroo teenuseid kasutada. Kliendiga võib juba ärisuhe alustatud (olemasolev klient) või ei ole seda veel tehtud (uus klient).
Küsimustik	Kliendilt ütluspõhiste, taustakontrolliks vajalike andmete kogumiseks mõeldud küsimustik, mille advokaat genereerib selleks, et tuvastada kliendi suhtes kohalduvad hoolsusmeetmed ning koguda nende kohaldamiseks algandmeid.

Lõpptulemus	Hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi läbimise lõpul genereeritav tulemus, mis sisaldab valgusfooripõhimõttel soovitud ärisuhte alustamise või jätkamise osas ning riskiastet.
Meeldetuletus	Süsteemi poolt genereeritav meenutus ehk teade, mis informeerib advokaati näiteks asjaolust, et konkreetse kliendi puhul on saabunud aeg temaga seotud andmeid uuendada ehk ärisuhte seiret teostada
Raport	Advokaadi poolt genereeritud dokument, mis annab ülevaate ühe või mitme kliendiga seotud taustakontrolli tulemustest, riskiteguritest ja trendidest vaadeldaval ajaperioodil.

Äriinfo mudel on esitatud pöördel, joonisel 19.

Joonis 19. Äriinfo mudel (autori koostatud)

6.2 Kavandatava süsteemi komponentdiagramm

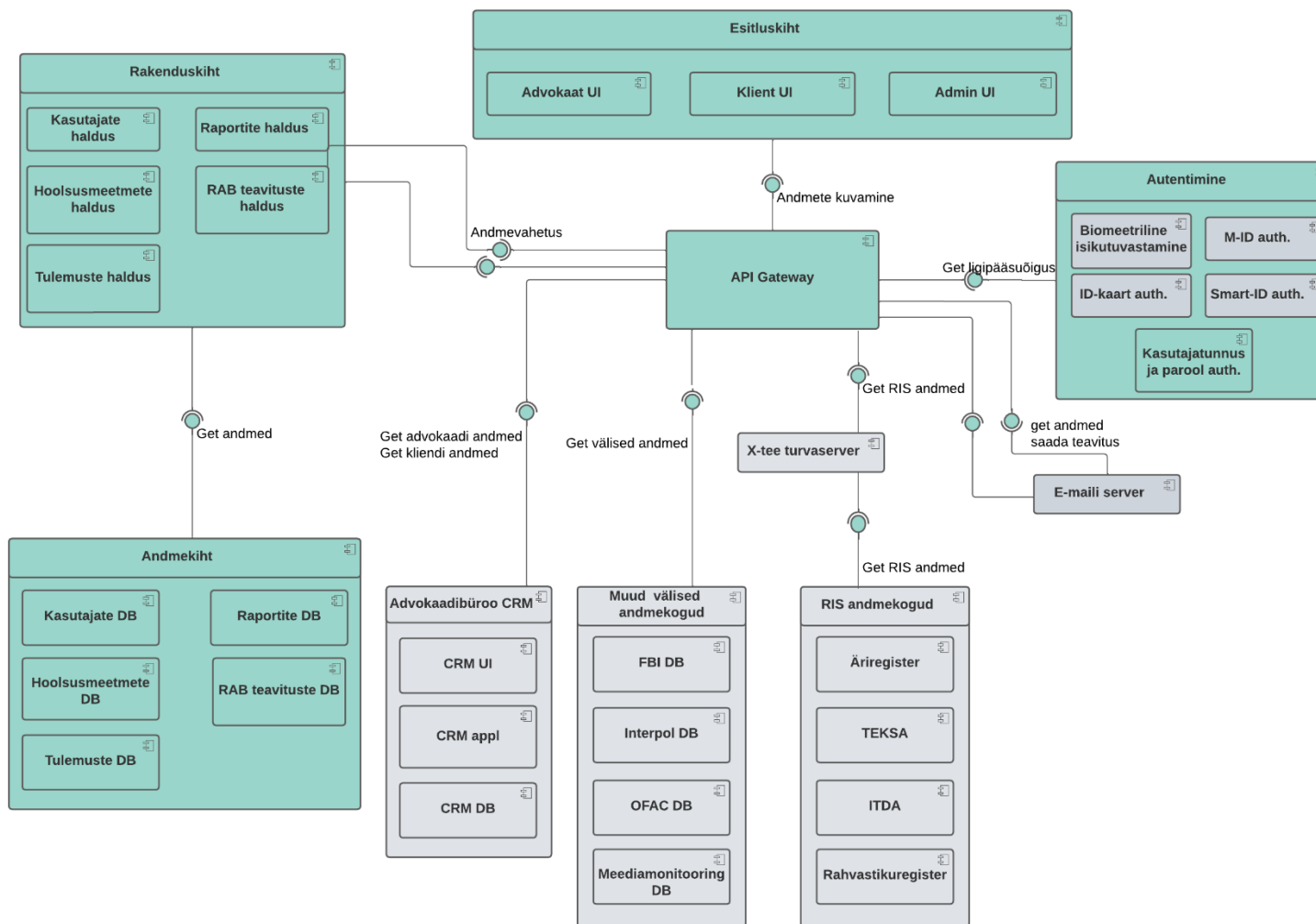
Järgnevalt esitab autor kavandatava süsteemi komponentdiagrammi (joonis 20). Diagrammil kujutatakse AML/CFT süsteemi kihte ja komponente ning nii nende omavahelist kui väliste komponentidega toimuvat andmevahetust. Rohelise värviga on diagrammil toodud süsteemisisesed ning halli värviga süsteemivälised komponendid.

Komponentdiagrammil esitatud olemite semantikast annab ülevaate tabel 18.

Tabel 18. Komponentdiagrammi semantika (autori koostatud)

Tähis	Semantika
Esitluskiht	Koosneb advokaadi, kliendi ja administraatori kasutajaliidestest, mille kaudu on neil võimalik süsteemi funktsionaalsusi kasutada
Rakenduskiht	koosneb komponentidest, mis realiseerivad süsteemi peamisi funktsionaalsusi. Vastavateks komponentideks on raportite halduse, kasutajate halduse, hooldusmeetmete halduse, RAB teavituste halduse ja tulemuste halduse komponendid
Andmekiht	Koosneb andmebaasidest, milles hoitakse süsteemi toimimiseks vajalikke andmeid
Advokaadibüroo CRM	Advokaadibüroo kliendihaldustarkvara, mis süsteemiga liidestatud on. CRM-st päritakse sinna sisestatud klientide andmed.
RIS andmekogud	Riigi infosüsteemi kuuluvad andmekogud, millesse tehakse AML/CFT süsteemi kaudu kliendi kohta päringuid
Muud välised andmekogud	Muud andmekogud, millesse süsteemi abil hooldusmeetmete kohaldamise eesmärgil kliendi kohta päringuid tehakse.
E-maili server	Advokaadibüroo meiliserver, mille kaudu saadetakse kliendile mh teavitus, et tema jaoks on koostatud hooldusmeetmete küsimustik;
Autentimine	Koosneb välistest autentimisvõimalustest (ID-kaart, Smart-ID, M-ID ja biomeetriline isikutuvastuse teenus) ning kasutajatunnuse ja parooli ning 2FA põhiseist autentimiskomponendist
x-tee turvaserver	Liides, mis on vajalik RIS andmekogudest kliendi kohta andmete pärimiseks
API gateway	Komponentide vahelist andmevahetust võimaldav liides

Kavandatava süsteemi komponentdiagramm on esitatud joonisel 20.

Joonis 20. Kavandatava süsteemi komponentdiagramm (autori koostatud)

6.3 Prototüüp ja ekraanivaated

Käesolevas peatükis esitab autor ekraanivaadete kujul prototüübi, mis illustreerib osaliselt nii advokaadi kui ka kliendi vaateid süsteemi kasutajaliidesele. Kuna süsteem on mõeldud kasutamiseks arvuti vaates, on ka ekraanivaated esitatud nn *desktop*-vaates, mitte näiteks mobiilvaates.

Autor koostas prototüübina järgmised ekraanivaated:

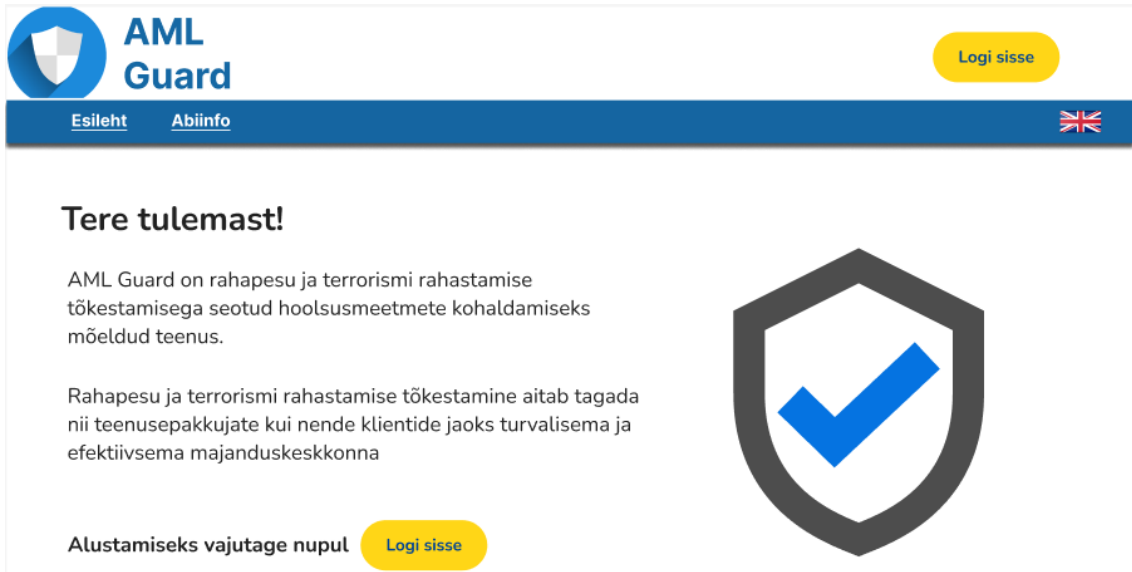
- autentimata kasutaja maandumisleht;
- autentimise vaade;
- advokaadi töölaud;
- kliendi andmete laadimise vaade;
- jääkriski ja ärisuhte alustamise otsustamise vaade;
- hoolsusmeetmete küsimustiku täitmise vaade.

Iga ekraanivaate all on täpsemalt kirjeldatud ka sellel nähtavaid funktsionaalsusi ning selgitatud, missuguses *to-be* protsessi etapis vastavat ekraanivaadet kuvatakse. Illustratiivsuse huvides on lahendusele antud ajutine, nn *placeholder* nimetus „*AML Guard*“.

Nii advokaadi kui kliendi vaatest on esimene, autentimata kujul esitatav maandumisleht samasugune ja sisaldab lahenduse kohta tutvustavat infot. Kui kasutaja on ennast autentinud, kuvatakse talle juba tema rollist sõltuvalt (klient või advokaat) personaliseeritud töölaud.

Süsteem järgib veebilehe avanemisel keelesätete valimisel vaikimisi kasutaja IP-aadressi põhjal tuvastatud asukohta. Kuna lahendus luuakse esialgu eesti- ja ingliskeelsena, avaneb leheküljel juhul, kui kasutaja IP-aadress asub Eestis, eestikeelsena ning muul juhul ingliskeelsena. Kasutatavat keelt on võimalik maandumislehel koheselt muuta, klikkides selleks lipuikoonil. Samuti on võimalik teenuse olemuse, toimimise ja korduma kippuvate küsimuste kohta täiendavat informatsiooni lugeda, klikkides nupul „Abiinfo“.

Joonisel 21 (pöördel) on kujutatud autentimata kasutaja maandumisleht.

Joonis 21. Autentimata kasutaja ekraanivaade (autori koostatud)

Autentimine toimub advokaadi jaoks esmakordselt kas mobiil-ID, Smart-ID, ID-kaardi, biomeetrilise isikutuvastuse või kasutajatunnuse ning parooli abil. Advokaadi jaoks süsteem korduvatel sisselogimistel meetodite osas erisusi ei loo, küll aga võimaldab süsteem püsiküpsiste abil advokaadi sessiooni meeles pidada selliselt, et autentimine ei oleks igakordselt vajalik.

Kliendi vaates toimub autentimine esimesel korral kohustuslikult biomeetrilise isikutuvastuse teel ning nagu ärianalüüsi *to-be* osas kirjeldatud, on kliendil võimalik sätestada järgnevateks sessioonideks kasutajanimi ja parool. Samuti saab klient, juhul kui ta omab ID-kaarti (sh e-residendi digi-ID'd), mobiil-ID'd või Smart-ID'd) pärast esimest autentimiskorda ka nende kõrgetasemeliste e-ID vahendite abil süsteemi sisse logida.

Kasutaja autentimise vaade on esitatud joonisel 22 (pöördel).

Vali sisenemiseks sobiv lahendus

Esmakordseks autentimiseks on vajalik biomeetriline isikutuvastus

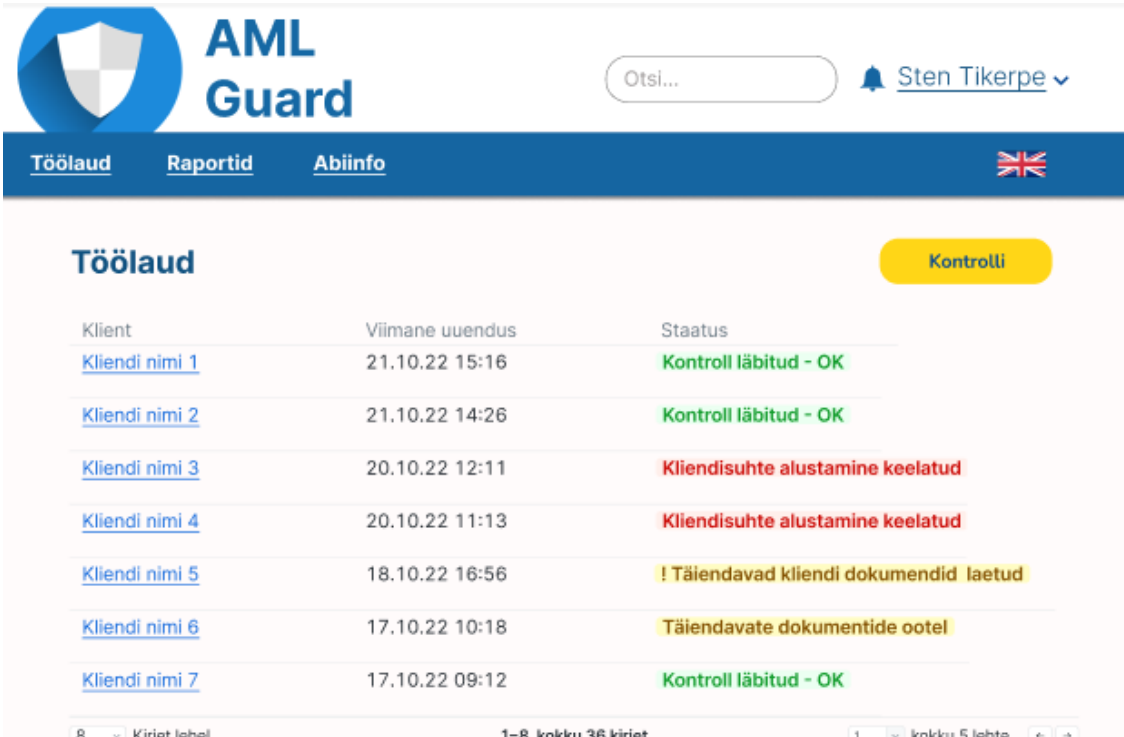
Mobiil-ID
Smart-ID
Biomeetria
ID-kaart
Kasutajatunnus

TELEFON

Sisene

Joonis 22. Kasutaja autentimise vaade (autori koostatud)

Kui advokaat on süsteemi sisse loginud, avaneb talle advokaadi töölaud. Advokaadi töölaua põhiosa moodustavad teavitused, mis annavad advokaadile ülevaate tema poolt alustatud AML/CFT hooldusmeetmete kohaldamise protsesside staatusest ja nupp „Kontrolli“, mis võimaldab alustada uut hooldusmeetmete kohaldamise protsessi.

 [Sten Tikerpe](#) ▾

[Töölaud](#)
[Raportid](#)
[Abiinfo](#)

Töölaud Kontrolli

Klient	Viimane uuendus	Staatuse
Kliendi nimi 1	21.10.22 15:16	Kontroll läbitud - OK
Kliendi nimi 2	21.10.22 14:26	Kontroll läbitud - OK
Kliendi nimi 3	20.10.22 12:11	Kliendisuhte alustamine keelatud
Kliendi nimi 4	20.10.22 11:13	Kliendisuhte alustamine keelatud
Kliendi nimi 5	18.10.22 16:56	! Täiendavad kliendi dokumendid laetud
Kliendi nimi 6	17.10.22 10:18	Täiendavate dokumentide ootel
Kliendi nimi 7	17.10.22 09:12	Kontroll läbitud - OK

R ▾ Kirjeldusel
1-8 kerkle 36 kirjet
1 ▾ kerkle 5 lehte

Joonis 23. Advokaadi töölaud (autori koostatud).

Navigatsiooniribal leidub ka nupp „*Raportid*“, mis võimaldab advokaadil nii üksikute klientide kohta kui ka valitava ajavahemiku põhisel agrereeritud raporteid genereerida.

Autor koostas ekraanivaate ka advokaadi poolt kliendi andmete sisestamise vaatele, illustreerimaks võimalust vastavad andmed advokaadibüroo CRM’st laadida. Nimelt on sisuliste kliendipöördumiste (sh pöördujate andmete ja asjaolude) CRM’s registreerimine AB-s levinud ja juurdunud praktika, mistõttu tuleb vältida andmete kahekordset sisestamist ja võimalusel need otse CRM’st loodavasse süsteemi importida. Kui see mistahes põhjusel võimalik ei ole (näiteks ei ole vastav CRM’i integratsioon mõnes büroos välja arendatud), on võimalik kliendi andmed siiski ka käsitsi lisada.

Kliendi andmete laadimise vaade on esitatud joonisel 24.

AML Guard

Otsi

Sten Tikerpe

Töölaud Raportid Abiinfo

Küsimustiku koostamine

1 Kliendi valik — 2 Küsimustiku genereerimine — 3 Küsimustiku väljasaatmine

Kliendi valik

VALI KLIENDI ANDMETE LAADIMISE MEETOD

Sisestan kliendi andmed käsitsi

Laen kliendi andmed CRM'ist

Kliendi andmete laadimine CRM'ist

OTSI KLIENTI

Kliendi nimi / registrikood

[Sisesta kliendi andmed käsitsi](#)

Edasi

Joonis 24. Kliendi andmete laadimise meetodid (autori koostatud)

Järgmiseks esitab autor hoolsusmeetmete kohaldamisele vahetult järgneva ehk jääkriski ja ärisuhte alustamise vaate. Selles vaates kuvatakse advokaadile kliendi põhiandmed, riske kõrgendavad ja leevendavad asjaolud (nende olemasolul) ning ärisuhte seire sagedus ehk ajaperiood, mille möödumisel nõuab süsteem regulaarselt kliendiga seotud andmete ajakohastamist ja AML/CFT hoolsusmeetmete uuesti kohaldamist. Ühtlasi

kuvatakse selles vaates advokaadile kliendi jääkriski skoor 10-palli skaalal ning sellele vastav, valgusfooripõhimõttel loodud visuaal, mis ilmestab ärisuhte alustamise lubatavust. Selle juures leidub ka nupp „koosta täiendavad küsimused“, mille abil on advokaadil võimalik kliendilt täiendavaid selgitusi või teatud asjaolusid tõendavaid materjale küsida. Lehekülje allosas leiduvad nupud „positiivne otsus“ ja „negatiivne otsus“, mille vajutamine lõpetab AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi ja saadab kliendile e-posti teel vastava sisuga teavituse – olenevalt sellest, kummal nupul advokaat vajutas.

Jääkriski ja ärisuhte alustamise vaade on esitatud joonisel 25.

The screenshot shows the AML Guard interface. At the top, there is a search bar and a user profile for 'Sten Tikerpe'. Below the navigation bar, the main heading is 'Jääkrisk ja ärisuhte alustamine'. The client information is displayed on the left, including the client's name and the fact that the client is a citizen of a third country. The risk level is shown as 'Jääkrisk: 2/10' with a green sphere icon. The status is 'KONTROLL LÄBITUD - OK'. There is a button to 'Koosta täiendavad küsimused'. At the bottom, there are two buttons: 'NEGATIIVNE OTSUS' (red) and 'POSITIIVNE OTSUS' (green).

Joonis 25. Jääkriski ja ärisuhte alustamise vaade (autori koostatud)

Viimaks esitab autor ekraanivaate kliendi poolt hoolsusmeetmete küsimustiku täitmisest. Vastavalt kavandatavale äriprotsessile jõuab klient sellesse vaatesse pärast seda, kui advokaat on loonud talle süsteemis kliendiprofiili ning genereerinud küsimustiku. Selle kohta saabub kliendile e-posti aadressile teavitus, klient logib süsteemi sisse ning saab asuda hoolsusmeetmete küsimustikku täitma. Küsimustik on interaktiivne, mis tähendab, et see arvestab kliendi sisendiga – näiteks juhul, kui klient märgiks allpool joonisel 26

nähtaval ekraanivaatel, et tema ei ole tegelikult ettevõtte UBO, avaneksid seejärel lahtrid, kuhu klient peaks vastavad andmed sisestama. Küsimustik on kasutajasõbralikkuse huvides jagatud nelja temaatilisse etappi, alustades kõige üldisematest küsimustest ja lõpetades spetsiifilisematega. Temaatilisi plokkide eraldab teineteisest nupp „edasi“, mida vajutades klient järgmise ploki juurde liigub. Sellele vaatamata salvestab süsteem kõik sisestused, mida klient hooldusmeetmete küsimustikus teeb. Teisisõnu ei esine andmekadu isegi juhul, kui klient ei ole veel jõudnud vajutada „edasi“, kuid tema sessioon mistahes põhjusel (näiteks internetiühenduse probleemid, arvuti aku tühjenemine jms) katkeb.

Hoolsusmeetmete küsimustik

1 **Etapp 1** — 2 Etapp 2 — 3 Etapp 3 — 4 Etapp 4

Etapp 1

ETTEVÕTTE ÄRINIMI

REGISTRIKOOD

ASUKOHAARIK

TEGEVUSALA

KAS ETTEVÕTTE KAPITALIST ROHKEM KUI 10% MOODUSTAVAD ESITAJAAKTSIAD VÕI ESITAJAVÄÄRTPABERID?

Jah

Ei

KAS OLETE ETTEVÕTTE TEGELIK KASUSAARIA?

Ei

Jah

Edasi

Joonis 26. Hooldusmeetmete küsimustiku täitmise vaade (autori koostatud)

7 Kokkuvõte ja järeldused

Käesolevas magistritöös analüüsis autor advokaatidel lasuvat AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise kohustust ja protsessi, mida täna rakendatakse Eesti advokaadibüroodes valdavalt käsitsi. Magistritöö eesmärgiks oli koostada ühe kujundliku keskmise suurusega Eesti advokaadibüroo näitel äri- ja süsteemianalüüs, millega kaardistatakse olemasoleval kujul AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsess, tuvastatakse selles esinevad kitsaskohad, esitatakse vastavad parandusettepanekud ja koostatakse kavandatava parandatud protsessi ja seda realiseeriva infosüsteemi kontseptsioon.

Olemasoleval kujul seonduvad AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessi peamised negatiivsed omadused ajalise ebaefektiivsusega, teatavas mahus hoolsusmeetmete kohaldamise võimaliku sisulise ja kvalitatiivse varieeruvusega ning halvenenud kasutajakogemusega. Magistritöö autor tuvastas tänases protsessis mitmeid parandusvõimalusi, mis võimaldaksid kõnealused negatiivsed mõjud olulises mahus või täielikult kõrvaldada ning mis laiemalt panustaksid ka vaadeldava advokaadibüroo strateegiliste eesmärkide saavutamisse.

Eesmärgi saavutamiseks läbiti magistritöös järgmised analüüsietapid:

- analüüsiti äriarhitektuuri ja strateegilisi eesmärke, sh visandati motivatsioonimudel, olulised väärtusvood, võimekused ja parandusvajadused;
- kaardistati huvitatud osapooled;
- analüüsiti *as-is* äriprotsesse, tuvastati kitsaskohad ja tehti parandusettepanekud;
- koostati kavandatava lahenduse KPI-raamistik;
- anti ülevaade analoogsetest lahendustest ja nende potentsiaalsest rakendatavusest;
- modelleeriti kavandatavad, parandusettepanekuid sisaldavad äriprotsessid;
- kaardistati ärinõuded ja -reeglid;
- koostati probleemi ja kavandatava lahenduse *lean*-lõuend;
- kaardistati kavandatava süsteemi funktsionaalsed ja mittefunktsionaalsed nõuded;
- koostati valik kavandatava süsteemi arhitektuurimudeleid ja prototüüp.

Magistritöös läbitud analüüsi tulemusel selgus, et kavandatava süsteemi kasutuselevõtt omab potentsiaali kõigi tänases olukorras tuvastatud kitsaskohtade lahendamiseks. Teisisõnu loob see võimaluse luua AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessile selge ajaline raam ja mõõdetavus ning tänast andmete kogumisele ja päringutele kuluvat aega vähendada. Samuti looks see eeldused kõigi advokaatide lõikes protsessi ühtlustamiseks ja seeläbi ühtlaselt kõrge kvaliteedi tagamiseks ning ärisuhete seirekohustuse regulaarseks täitmiseks. Süsteem võimaldab vähendada advokaatide manuaalseid tööülesandeid ja võimaldab esialgsel hinnangul igakordselt AML/CFT hoolsusmeetmete rakendamisel säästa andmete kogumise ja süstematiseerimise arvelt vähemalt 2 töötundi. Ühtlasi parandaks kavandatav süsteem oluliselt nii advokaadi kui kliendi kasutajakogemust, kuivõrd kõrvaldaks kliendisuhete loomise esimestes etappides keske platvormina vajaduse erinevate kommunikatsioonikanalite korduvaks kasutamiseks.

Ülaltoodust tulenevalt teenib kavandatav süsteem vaadeldava advokaadibüroo strateegilisi eesmärke, kuivõrd: 1) võimaldab parandada nii advokaatide kui klientide rahulolu AML/CFT hoolsusmeetmete kohaldamise protsessiga; 2) võimaldab mõõta protsessiga kaasnevat ajakulu, sh jõudeaega ja seda järk-järguliselt vähendada; ning 3) võimaldab tõsta hoolsusmeetmete kohaldamise kvaliteeti läbi protsesside standardiseerimise. Lisaks eelnevale oleks kavandatav süsteem advokaatidele kasulik isegi juhul, kui seadusjärgsed AML/CFT hoolsusmeetmed ei kohaldu, kuivõrd advokaadil lasub sellest sõltumata igakordne kohustus teha kindlaks kliendi isikusamasus, esindusõigus ja UBO-d. Teisisõnu saab kavandatav lahendus toimida klientide *on-boarding* protsessi orgaanilise ja igakordselt rakendatava osana, mis toetaks advokaate kõrgetasemelise hoolsuskohustuse täitmisel, mis neil kutsetegevuses läbivalt lasub.

Autori hinnangul on magistritöö eesmärgid saavutatud. Järgmiste sammudena saab magistritöös sisalduvat äri- ja süsteemianalüüsi kasutada alusmaterjalina nii advokaadibüroode juhtkondade kui ka õigustehnoloogia valdkonnas tegutsevate ettevõtetega detailsemate läbirääkimiste alustamiseks. Magistritöös käsitletud probleem on jätkuvalt aktuaalne ja kavandatud lahendus sihtgrupi esialgse tagasiside kohaselt sobiv. Järgmiseks on võimalik alustada töid nii kavandatava süsteemi täpsema arhitektuuri ja omaduste kui ka arenduse üksikasjade, sh eelarveliste raamide seadmiseks.

Kasutatud kirjandus

- [1] Eesti rahvusringhäälingu veebiportaal. 13.10.2021. Rahapesu Andmebüroo juht soovib tühistada kõik krüptovaluuta tegevusload. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.err.ee/1608367980/rahapesu-andmeburoo-juht-soovib-tuhistada-koik-krüptovaluuta-tegevusload>. Kasutatud: 02.09.2022.
- [2] Makroskoop. 26.10.2021 „Pandora paberid” ja salastatud finantsandmete maailma telgitagused. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://makroskoop.ee/pandora-paberid-ja-salastatud-finantsandmete-maailma-telgitagused/>. Kasutatud: 02.09.2022.
- [3] Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. RT I, 17.11.2017, 2; RT I, 12.03.2022, 19.
- [4] Rahvusvahelise sanktsiooni seadus. RT I, 19.03.2019, 11; RT I, 08.03.2022, 3.
- [5] Eesti Advokatuur. Aastaraamat 2021. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://aastaraamat.advokatuur.ee/>. Kasutatud: 02.09.2022.
- [6] Eesti Advokatuur. Reeglid ja sisekontrollieeskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide maandamiseks ja juhtimiseks. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: [https://advokatuur.ee/uploads/files/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20t%C3%B5kestamise%20protseduurireeglid\(2\).pdf](https://advokatuur.ee/uploads/files/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20t%C3%B5kestamise%20protseduurireeglid(2).pdf). Kasutatud: 02.09.2022.
- [7] Advokatuuriseadus. RT I 2001, 36, 201; RT I, 04.01.2021, 26.
- [8] Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise siseriiklik riskihinnang 2020. 11.6. Professionaalid: advokaatide sektori haavatavus. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamine/riskihinnangud>. Kasutatud: 02.09.2022.
- [9] International Institute of Business Analysis. BABOK: A guide to the Business Analysis Body of Knowledge. Version 3. 2015.
- [10] Business Architecture Guild. BIZBOK Guide: A Guide to the Business Architecture Body of Knowledge. Version 8.5. 2015.
- [11] Business Architecture Guild. The Business Architecture Metamodel Guide. Defining a business architecture knowledgebase founded on formal principles. August 2020. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: www.businessarchitectureguild.org/resource/resmgr/public_resources/Business_Architecture_Metamo.pdf. Kasutatud: 15.09.2022.
- [12] The TOGAF® Standard. Capability-based planning. Version 9.2. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://pubs.opengroup.org/architecture/togaf9-doc/m/chap28.html>. Kasutatud: 05.09.2022.
- [13] The Open Group. ArchiMate® 3.1 Specification. Motivation elements. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://pubs.opengroup.org/architecture/archimate3-doc/chap06.html>. Kasutatud: 05.09.2022.
- [14] The Open Group. ArchiMate® 3.1 Specification. Strategy Elements. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://pubs.opengroup.org/architecture/archimate3-doc/chap07.html>. Kasutatud: 05.09.2022.
- [15] Visual Paradigm. What is Archimate?. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.visual-paradigm.com/guide/archimate/what-is-archimate/>. Kasutatud: 05.09.2022.

- [16] D. Leffingwell, Agile Software Requirements: Lean Requirements, Practice for Teams, Programs and the Enterprise, Boston: Pearson Education Inc, 2010.
- [17] C. MacNeil. What is a SIPOC diagram? 7 steps to map and understand business processes. 17.05.2022. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://asana.com/resources/sipoc-diagram>. Kasutatud: 08.09.2022.
- [18] Six Sigma Daily. 05.12.2017. What is a SIPOC Diagram? [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.sixsigmadaily.com/what-is-a-sipoc-diagram/>. Kasutatud: 08.09.2022.
- [19] A. Maurya. Running lean: Iterate from Plan A to a Plan That Works. O'Reilly Media, Inc, 2012.
- [20] M. Skowron. Lean Canvas vs Business Model Canvas: Which Should You Choose? 15.04.2020. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://uigstudio.com/insights/lean-canvas-vs-business-model-canvas-which-should-you-choose>. Kasutatud: 19.09.2022.
- [21] Agile Business Consortium. Chapter 10: MoSCoW Priorisation. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: https://www.agilebusiness.org/page/ProjectFramework_10_MoSCoWPrioritisation. Kasutatud: 21.09.2022.
- [22] Visual Paradigm. What is BPMN? [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.visual-paradigm.com/guide/bpmn/what-is-bpmn/>. Kasutatud: 08.09.2022.
- [23] Visual Paradigm. What is Unified Modeling Language (UML)? [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.visual-paradigm.com/guide/uml-unified-modeling-language/what-is-uml/>. Kasutatud: 08.09.2022.
- [24] Visual Paradigm. What is a Use Case Diagram? [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.visual-paradigm.com/guide/uml-unified-modeling-language/what-is-use-case-diagram/>. Kasutatud: 08.09.2022.
- [25] Lucidchart. UML Use Case Diagram Tutorial. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.lucidchart.com/pages/uml-use-case-diagram>. Kasutatud: 26.09.2022.
- [26] IBM. Rational Software Architect. Use-Case Diagrams. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.ibm.com/docs/en/rational-soft-arch/9.6.1?topic=diagrams-use-case>. Kasutatud: 26.09.2022.
- [27] Smart Draw. Component Diagram [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.smartdraw.com/component-diagram/>. Kasutatud: 26.09.2022.
- [28] IBM Developer. Component Diagram. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://developer.ibm.com/articles/the-component-diagram/>. Kasutatud: 26.09.2022.
- [29] Visual Paradigm. UML Class Diagram Tutorial. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.visual-paradigm.com/guide/uml-unified-modeling-language/uml-class-diagram-tutorial/>. Kasutatud: 26.09.2022.
- [30] P. Pedamkar. EDUCBA. Class Diagram. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.educba.com/class-diagram/>. Kasutatud: 26.09.2022.
- [31] Rahandusministeerium. Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise siseriiklik riskihinnang 2020. Advokaatide sektori haavatavus. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamine/riskihinnangud>. Kasutatud: 26.09.2022.
- [32] Salv Technologies OÜ veebileht. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://salv.com/company/>. Kasutatud: 27.09.2022.

- [33] Digipro, E. Änilane. Rahapesu vastu võitlev idufirma Salv tahab pangandussektorist välja murda. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://digipro.geenius.ee/rubriik/uudis/rahapesu-vastu-voitlev-idufirma-salv-tahab-pangandussektorist-valja-murda/>. Kasutatud: 27.09.2022.
- [34] GetID veebileht. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://getid.com/>. Kasutatud: 27.09.2022.
- [35] Veriffi veebileht. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://www.veriff.com/product/aml-screening>. Kasutatud: 27.09.2022.
- [36] Harvard Business School. MBA Student Perspectives. 05.04.2017. Palantir-A Secretive Unicorn. [Võrgumaterjal]. Loetud aadressil: <https://d3.harvard.edu/platform-digital/submission/palantir-a-secretive-unicorn/>. Kasutatud: 27.09.2022.
- [37] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2019. määrus füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus).

Lisa 1 – Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina, Sten Tikerpe

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise protsessi parendamine advokaadibüroos“, mille juhendaja on Tiit Vapper
 - 1.1. reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

04.01.2023

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtajaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. ja 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.

Lisa 2 – Lõppkasutajate intervjuerimisel kasutatud

küsimustik

Käesolev küsimustik on koostatud kavandatava AML/CFT süsteemi lõppkasutajate intervjuerimiseks, et täpsustada tänase hooldusmeetmete kohaldamise protsessi olemust ning kaardistada selle peamised kitsaskohad. Intervjuud viidi läbi poolstruktureeritud kujul ehk lisaks allolevatele küsimustele arutleti intervjuude käigus ka täiendavatel, intervjueritava vastustest tõusetunud teemadel.

1. Kas olete oma töös kokku puutunud rahapesu ja terrorismi tõkestamise alaste hooldusmeetmete kohaldamise protsessiga (hooldusmeetmete kohaldamise protsess)?
2. Kas rahapesu ja terrorismi tõkestamise alased nõuded ja vastavad hooldusmeetmed on Teie hinnangul pigem lihtsad ja arusaadavad või pigem komplitseeritud ja nüansirohke süsteem?
3. Kas Teie büroos kasutatakse hooldusmeetmete kohaldamise protsessi läbiviimiseks mõnda tarkvaralist lahendust või toimub see käsitsi?
4. Mis on Teie hinnangul olemasoleval kujul hooldusmeetmete kohaldamise protsessi peamised valukohad?
5. Kui saaksite tänasel kujul toimuva protsessi juures ainult üht asjaolu muuta, siis mis see oleks?
6. Kui palju aega võtab tavaliselt hooldusmeetmete kohaldamise protsessi käigus vajalike päringute ja otsingute tegemine?
7. Kui palju aega sooviksite sellele tegelikult kulutada?
8. Kuidas teete kindlaks, et järgite regulaarselt seadusest tuleneva ärisuhte seire nõuet?
9. Kas Teie arvates sellest midagi võita, kui hooldusmeetmete kohaldamise protsess oleks digitaliseeritud (eeldusel, et toimub täna käsitsi)?
10. Kas soovite antud temaatika kohta midagi täiendavat märkida?

Lisa 3 – Funktsionaalsete nõuete täispikk loetelu

Nõude ID	Kirjeldus	Prioriteetsus
Advokaat		
FR 1	Mina advokaadina soovin süsteemile ligi pääseda advokaadibüroo CRM-i kaudu, et ma ei peaks hooldusmeetmete kohaldamiseks tingimata eraldiseisvat rakendust avama.	S
FR 2	Mina advokaadina soovin, et saaksin kliendi andmeid uude süsteemi otse CRM-st importida ja sinna eksportida, et ma ei peaks juba olemasolevate andmete kahekordsele sisestamisele aega kulutama.	M
FR 3	Mina advokaadina soovin, et saaksin süsteemi abil nii uue kui olemasoleva kliendi suhtes hooldusmeetmeid kohaldada, et veenduda sama süsteemi abil nii ärisuhte alustamise kui jätkamise võimalikkuses.	M
FR 4	Mina advokaadina soovin, et süsteem salvestaks iga kliendi suhtes kohaldatud hooldusmeetmete tulemused kliendi profiili juurde, et ma ei peaks andmeid käsitsi muus keskkonnas salvestama.	S
FR 5	Mina advokaadina soovin, et süsteem tuvastaks automaatselt kliendi esitatud andmete põhjal seadusjärgsete hooldusmeetmete kohaldamise vajaduse, et ma ei peaks seda käsitsi tegema.	M
FR 6	Mina advokaadina soovin, et süsteem tuvastaks automaatselt kliendi riskiastme ja nõutava hooldusmeetmete kohaldamise intensiivsuse, et ma ei peaks hooldusmeetmete kohaldamise intensiivsust käsitsi analüüsima	M
FR 7	Mina advokaadina soovin, et saaksin kliendile andmete esitamiseks/vastamiseks tähtaegu määrata, et vähendada protsessi ajakulu.	S
FR 8	Mina advokaadina soovin, et süsteem suudaks teostada päringud välistesse andmebaasidesse (sh olulistesse riigi infosüsteemi andmekogudesse), et saaksin usaldusväärse taustakontrolli tulemuse.	M
FR 9	Mina advokaadina soovin, et saaksin saata kliendile otse süsteemi kaudu teavituse ja kutse andmete sisestamiseks, et ma ei peaks selleks käsitsi eraldiseisvat e-kirja koostama.	C

FR 10	Mina advokaadina soovin, et süsteem tuvastaks biomeetriliselt kliendi isiku, et saaksin olla tõsikindlalt veendunud, et tegemist on inimesega, keda ta väidab end olevat.	S
FR 11	Mina advokaadina soovin, et süsteem hõivaks ja talletaks automaatselt kliendi dokumendikoopia, et ma ei peaks seda eraldi küsima.	S
FR 12	Mina advokaadina soovin saada e-postile ja otse süsteemi teavituse, kui klient on küsimustikule vastanud või andmeid uuendanud, et saaksin sellele kiiresti reageerida.	S
FR 13	Mina advokaadina soovin, et saaksin kliendi esitatud andmetega (täidetud küsimustikuga) tutvuda, et tuvastada võimalikke vastuolusid kliendi poolt varasemalt väljendatuga.	M
FR 14	Mina advokaadina soovin, et saaksin kliendi esitatud andmete põhjal tema riskiastme ja hoolsusmeetmete kohaldamise tulemuste kohta raporteid genereerida, et küsitavustele juhtkonnas tähelepanu pöörata.	S
FR 15	Mina advokaadina soovin, et saaksin teatud ajaperioodi jooksul kohaldatud hoolsusmeetmete kohta statistilisi raporteid genereerida, et kliendiportfelliga seotud riskitrende analüüsida.	C
FR 16	Mina advokaadina soovin, et saaksin otse süsteemi kaudu rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral info RAB-le esitada, et vastav info jõuaks kiiresti vastutavate isikuteni.	S
FR 17	Mina advokaadina soovin, et süsteem kuvaks mulle kliendi kohta tehtud päringute tulemused, et saaksin veenduda nende kooskõlas kliendi poolt varasemalt väljendatuga.	M
FR 18	Mina advokaadina soovin, et süsteem annaks mulle teada, kui kliendi kohta ei leitud ammendavat infot, et mul oleks võimalik täiendavaid andmeid küsida.	M
FR 19	Mina advokaadina soovin, et võimalikud täiendavad küsimused saadetakse otse süsteemist kliendi e-posti aadressile.	S
FR 20	Mina advokaadina soovin, et süsteem genereeriks valgusfoori põhimõttel jääkriski skoori ja soovitusi, et saaksin sujuvalt otsustada kliendisuhete alustamise võimalikkuse ja/või täiendava info pärimise vajaduse üle.	M
FR 21	Mina advokaadina soovin, et kliendisuhete alustamise otsuse korral saadaks süsteem kliendi e-postile automaatselt teavituse, et ma ei peaks selleks eraldi e-kirja koostama.	S
Klient		
FR 22	Mina kliendina soovin, et saaksin esmakordseks autentimiseks kasutada erinevate riikide poolt välja antud isikut tõendavaid	M

	dokumente ja reisidokumente, et kiiresti ja sujuvalt isikusamasus tuvastada.	
FR 23	Mina kliendina soovin, et kõigil järgnevatel sisselogimiskordadel saaksin ma sisse logida ilma biomeetrilist autentimist kasutamata, et säästa aega ja et mul ei peaks igal korral dokument käepärast olema.	S
FR 24	Mina kliendina soovin, et saaksin süsteemi sisse logida minu e-postile saabuva turvalise otselinki kaudu, et ma ei peaks kulutama aega brauseri kaudu õigesse keskkonda navigeerimisele.	S
FR 25	Mina kliendina soovin, et saaksin kõik andmed esitada ja vajalikud dokumendid üles laadida otse süsteemis, et ma ei peaks neid eraldi e-posti teel saatma.	M
FR 26	Mina kliendina soovin, et saaksin taustakontrolli küsimustiku täitmise käigus kasutada maksimaalselt filtreeritavaid valikuid, et mitte vabatekstiväljadele aega kulutada.	M
FR 27	Mina kliendina soovin saada e-postile teavituse, kui hoolsusmeetmete kohaldamise protsess on tulemuseni jõudnud või on vajalikud minupoolsed lisategevused.	S
FR 28	Mina kliendina soovin, et saaksin süsteemi kaudu advokaadi määratud tähtaegadele pikendust küsida, et vajalikke andmeid koguda ja kontrollida.	S
FR 29	Mina kliendina soovin, et saaksin enne andmete advokaadile saatmist need eelvaates üle vaadata, et veenduda kõigi sisestatud andmete ammendavuses ja õigsuses.	M
FR 30	Mina kliendina soovin saada läbitud protsessi ja süsteemi kohta advokaadile anonüümset tagasisidet jätta.	S